

نزار محمد سعید

هن نالیين
جفاكي كوردي

د كولتوري گه ليري دا

كومه له كوتار و فه كولين

هن ئاليين جفاكي كوردى
د كولتورى گهلىرى دا

حكومهتا هه‌رێما كوردستانی
وهزاره‌تا ره‌وشه‌نیری و لاوان
رێقه‌به‌ریا گشتی یا رۆژنامه‌فانی و چاپ و به‌لافكرنی
رێقه‌به‌ریا چاپ و به‌لافكرنی - دهوك

- نافی پهرتوکی: هن ئالیین جفاکی کوردی دکولتۆتی گه‌لیری دا
- نفیسەر: نه‌زار محمهد سه‌عید
- بابه‌ت: جفاکی
- تپپچن: نزار محمد سعید
- دیزایننا نافه‌روکی:
- به‌رگی: گوهدار صلاح الدین
- قه‌واره: ۱۵سم × ۲۱سم
- ژمارا لاپه‌را: ۱۴۴
- تیراژ: ۵۰۰ دانه
- نرخ: ۴۰۰۰ دینار
- ژمارا راسپاردنی: ۴۸۴۶
- زنجیره و سال: ۹ / ۲۰۱۱
- چاپخانه: چاپخانه ره‌وشه‌نیری / هه‌فلیر - کوردستان

**ھن نالیين جفاڪي ڪوردي
د ڪولتوري گهيري دا**

ڪومهله ڪوتار و شه ڪولين

نزار محمد سعيد

پیشہ کی

دو تشت مرؤقی بہری ل پہی خوہ ہیلان، کو ئەم د دریژاہییا دیروکی دا ب ہاریکاریا وان بشیین تشتہکی ژ سہرو بہری وی و قوناخین وی بین ہزری بزانی، ئەو تشت ژی یەک، پہیقہ "سامانی زاردہقکی" و یا دی کہقر.

ہندیکہ کہقرہ نہشیا خوہ ل بہر گوہورپینین خوہزای بگریت، بسہرئیک دا رووخیا و ہندا بو، ہندیکہ پہیقہ زیندی ما د دیروکی دا و بو مہزنترین ژیدہری ہست و ہزرو بیران، ہەر ژ دەستپیکا دیروکی و ہەتا ئیرو.

ل دریژاہییا قوناغین دیروکا مللہتی کورد، گہنجینہکا پر دەولہمندی یا سامانی فولکلوری ہاتیہ پیک ئانین، وەکو بہرہمی زانین و تاقیکرن و سہربورین کورو قیزین فی مللہتی د ژیانہ دا.

ئەف سامانہ ہەر وەکی ئەم ہمی د زانین، بارین ئابووری، جفاکی و رەوشہنبیری د ہەر قوناغہکا دیروکی دا ہەتا رادہکی خویا د کەن. ژ لەورا گومان تی دا نینہ ہکە بیژین، کو ئەف سامانہ ژ ئەفسانہو چیرۆک و چیقانوک و ستران و داستان و پەند و ہەتا د گہی یە باوہریین ملی، رەوشہنبیرییا مللہتی مہ

یچ کورد بو، د وان قوناخا دا. پهوشهنبیریا وی یا دهستیکی بو، د گهل ژیانئ وهرار کر، ژ نفشهکی گههشته یچ دی و هولئ ژ هندا بوونئ هاته پاراستن.

سامانئ مللی، نهمازه تورئ مللی وهکو پشکهک ژ فی سامانئ، ریچهکا سهربهست بو، یا دهربرینا مللهتی، ب فی ریچی ئیش و نازارو هیفی و خهونین خوه د ناینه زمان. مروف د شیت بیژیت، کو ئهف سامانه مینا سها مللهتی بو، ل ههمی دهم و جهان، د گهل دژی و گوهورینا کاودانی قهوی چو کارتیکرنا خوه یا وسا ل سهر نهبوو.

ئهف سامانه لسهر نافی چو کاسان نینه، داهینانا تهفایا مللهتی یه. مللهت وهردگریت، دان پی د دت، دوباره بهرهم د ئینیت، کیم زیده د کهت، ل دویف زهوقا خوه د نکرنیت، د نهخشینیت و داتریژیت. لهوما ئهم د کارین بیژین کو ئهف سامانه، دهربرینی ژ حهزو فیان و وجدانا تهفایا مللهتی د کهت.

بهایی فی سامانئ یچ د هندئ دا، کو ژیدهرهکی پر گرنگه، ژ بو رونکرنا خهلهکین هند، ژ ئالیین جفاکی، ئابووری، پهوشهنبیری، یین جفاکا کوردی د قوناغین کهفن دا. کو تیکهلییهکا قایم، د ناقبهرا رابردووی مللهتی و دهست و داری نها تی دا د ژیت، پهیدا د کهت، رونکرنا فی تیکهلییی ژی، یهکه ژ نارمانجین سهرهکی یین پسپورو خهمخورین د فی بیافی دا د خهبتن.

ل دوی قی دست و داری، دیروکنقیس، زانایین ئه سنو لوژی و ئه نسروپولوژی، د بینن کو تشته کی رهوایه، کاره کی هه ژی یه، په نایین بیه نه بهر قی سامانی و ژ قی که رستی به رده ست، هه که چو نه بیت، هنده کا ژ وان خه له کین هندا بین دیروکی، دی د قی که رسته ی دا ببینن. ژ بهر قی یه کی ژی، نها ئه م د بینین، نیرینین خه لکی بو فولکلوری، پر هاتینه گوهورین، ئیرو ب چاقه کی دن د نیرنه، هه ر تایه کی فولکلوری و ل ناف ته قایا ملله تان، ب هزاره ها بسپورو شاره زایان، مل داینه بهر مشتاخا بهاگران، قی سامانی توف د که ن، شیدکه ن و لی قه د کوئن.

هه ژی یه بیژین کو پشت به ستن ب سامانی مللی قه، دیارده کا ساخله م و دروسته، ژ بهر کو د بیژن هه ر ملله تی سامان نه بیت وه لات ژی نینه. ژ له ورا ئه م ئیرو ژ هه ر دهمه کی دن پیتر، پیته قی هندینه به ره قانیی ژ سامانی خوه ب که یین، ب چاقه کی سقک لی میزه نه که یین، حه نه کین خوه پی نه که یین، لی ل جاهی هندئ گه ره که بیخینه بهر دویف چوون و قه کولینان، و ب شاره زایی دوباره و سیباره، وه کی هه می ملله تین دن، چاقین خوه ب هنده ک تشتان دا ژی، ژ قی سامانی ب خشینین.

لسه ری سه دا بووری مینا هه ر زانیارییه کا دن، فولکلور ژی بوویه زانیارییه کا سه ر ب خوه، زانینگه هین تایبه ت ژیرا هاتینه دامه زانندن، ده سته که فتین زانین و زانیاریی د قی بواری دا، خستینه بهر ده سته قه کوله رو بسپوران. ملله تی کورد ژی وه کو

ملله تین دن، ل گور روژگار و کارینا خوه، گاقین باش لسهر فی ریچی هاقیتینه، نه مازه پشتی سه رهلانا پیروزا ساللا ۱۹۹۱ ع. جهی شانازی و سه ربلندی یا هه ر کورده کی خه مخوره، کو ئیرو ب سه دهه ها ناقنیشانین فولکلوری، پرتووکخانه بین کوردستانی خه ملاندینه و ب رهوش ئیخستینه. یا ژ هه میا دلغه که رتر ئه وه، کو هژماره کا باش یا خه مخوران ژ رهوشه نیبرو ده زگه هین به لاکرنی و وه شانخانا، ل سامانی باب و کالان خوه دی ده رکه تینه.

د سه ر هندی را ئه ز د بیژم کو کوردان هه تا ئیرو، ته نی دلوپه ک ژ ده ریایی، ژ فه وتانی قورتال کریه. ژ به رکو هه تا نها، ئه ف ره نجا د فی ریچی دا هاتیه مه زاختن، ره نجا که سوکی یه، نه سیستیماتیکه، ئانکو دام و ده زگه هین رهوشه نیبری بین فه رمی، هه تا نها چو پلان بو فی چه ندی نین، هه ر وه ها هاریکاریا وان ژی بو نفیسه رو فه کوله ران، جهی داخی یه بیژین، کو نه ل ئاستی پیئقی یه.

ئه ف پرتووکه پیکهاتییه ژ هژماره کا فه کولین و بابه تان، لسهر توری ملی یی کوردی، هه نک ژ وان ل سالین هه شتی ژ سه دا بووری د کو قارین جهی دا هاتینه به لافه کرن.

بابه تی توری ملی، بابه ته کی پر کوپرو پان و به رینه، که س نکاریت ته نی د پرتووکه کی دا، باسی هه ر تشتی ژ ب که ت. له ورا دفی پرتووکی دا، من ته نی پیاقه کی بچویک ژ فی توری پیشچاف کری یه، مه به ست ژ پاهرا پیتر ئه وه، وه کو بزاقه کی د

هیتہ ہژمار، دریکا ہاندانا خورتین ملہتی مہ دا، کو پیترا ل
سامانی باب وکالان خودی دہرکہفن و چو ژ مشتاخہ نہ ہیلنہ
ل بہر با و باروٹان.

بوہژمارہکا بابہتین فی پرتووکہ، من مفا ژ تیبنینین
نقیسکارین ژیری وەرگرتی یه:

جوانہ مہرگ عبدالعزیز عبدالکریم ہاجانی، خودی ژئی رازی
بیت، ل بہہشتا بہرین شا بیت. کامیران درباس ہروری، شوکت
طاہر سندی، اسماعیل طہ شاہین و عبدالعزیز خہیات، ئەز پر ژ
دل سوپاسی یا وان د کہم، خودی ژئی وان دریژکەت وکاری مہ
ہہمیان ل سەر ریکا خزمەتا پھیفا کوردی یا شرین راست بینیت.

نزار محمد سعید

جانہوہر د باوہریین ملی دا ل با کوردان

پیشی ئەم بناف بابەتی خوہ دا ب چینه خواری، گەرەکه بزانی
کا جاری باوہریین ملی چنہ. باوہری ریکین نەرستەوخونہ، ژ بو
دەربرینا لایەنین سەرپورا مروڤایەتی. ھنەک ژ ڤان باوہرییان د
پیرۆزن و ھنەک نە دپیرۆزن. گەلەک جارا تەڤلھەڤن، لی مروڤ د
شیت ژیک ڤاقیریت. ئەف باوہرە ب شیوہکی گشتی، رەفتارەکا
کەسوکی نە ، ئانکو نەرەفتارەکا جڤاکی نە.

باوہری بەشەکە ژ شارستانەتی، زانی ئەنسروپۆلوجی
(تایلر) د پرتووکەکا خوہ دا یا کول ساللا ۱۸۷۱ دەرکەتی د بیژیت:
شارستانەتی چەنداتیبەکا ئالۆزە، پیکھاتیە ژ پیزانینا و باوہرییا و
ھونەری و سنج و رەفتارو یاساو ھەر شیان و رەوشتەکی
مروڤی، یین کو بو خوہ وەکو ئەندامەک ژ جڤاکی وەرگریت.
دەربرینەکە ژ ھەستی مروڤی دەرکەڤیت، نە ژ میشکی. ل
سەدی نوزدی و سا د ھاتە ھزر کرن، کو باوہری بو جارا یەکی،
وەکو شروڤە کرنین سادە و ساکار پەیدا بوو. (تایلەر) ی تیرمی
"گیانی، روحی" پیشکیش کر، کو خەلک باوہریی ب تشتی گیانی د
ئین و کرنە دوو پشک:

۱- باوهری ئینان ب نهفسی، کو گیانی مروقی پشتی مرنی د مینیت.

۲- باوهری ئینان ب گیانی، ئەو ژى هزرا هه‌بوونا هندەك (گریچەر مخلوقات) ین دی بین خودی گیان.

باوهریین ملی هه‌ك راو بوچوونن، یان پیرابوونن، خه‌ك باوهری پى د ئینن، هه‌تا نها د میشکی ته‌قایی "العقل الجمعی" یی پر مله‌تان دا د مینن. لی ل په‌ی پیشکه‌تنا جفاکی و ئابووری و ره‌وشه‌نبیری، خه‌له‌کا قان باوهرییان، گاف بو گافی به‌ر ته‌نگ د بیت و ل په‌ی گوهورپینن مه‌زن بین پیشه‌سازی و ته‌کنولوجی ل با مله‌تین پیشکه‌فتی، گه‌له‌ک کیم د بن و واهه‌یه ل پاشه‌ روژه‌کا نیزیک، ل با نفشین داهاتی، ب یه‌ک جاری بنبرین. باوهریین ملی تاهه‌که ژ تاینن زانیارییا فولکلوری، تاهه‌کی نه‌یی هیسایه، زانیین فولکلوری ب تاهه‌کی گرنگ ل قه‌له‌م د ده‌ن.

باوهریین ملی ب سه‌خه‌تین خوه‌ فه، ژ ته‌رزین دن بین فولکلوری د جودانه، ئانکو بو نمونه‌ نه‌وه‌کو زمان و جل و به‌رگانه. هندی که زمانی ملی یه، ئیک پى د ئاخقی و د نقیسیت، گه‌ره‌که ئیکی دی هه‌بیت تو د گه‌ل ب ئاخقی، دیسان گه‌ره‌که جفاکه‌ک هه‌بیت لسه‌ر جه‌فه‌نگ و هیمایین فی زمانی ریک ب که‌فیت.

نمونه‌کا دن، دی باسی جل و به‌رگ و زیرو زیقا که‌ین، به‌ایی قان تستان یی دویری را، کو بو خه‌لکی د هیته‌ پیشچاچی کرن، مروقی ب قیت نه‌قیت خه‌له‌که‌ک دی د به‌ر مروقی بینیت، یان ژى

بیژین، کو مروّف د که ته بهر خوه دا خه لک ببینیت. ئە څه بهروڅاژی باوه ریښ ملی نه، یښ کو د کووراتییا میشک و دهرونی مروّقی دا د ژین.

هه ژی یه بیژین کو باوه ریښ ملی په یوهندی ب ټولان څه نینه، ئەو باوه ری تی نه بن، یښ ژ کارتیکرنا ټولان په یدا بووین دیسان راستیییه کا دن ژی هه یه ټاماژه پی ب دهین، کو نه هه می که سان یان ته خ و چینین جفاکی، پویته ب ځان باوه رییان د کر، زیده تر خه لکی گوندان باوه ری پی د ئینان. فهره ل څیره ب زانین بوچی ئە څه باورییه په یدا بوون، مه به ستا خه لکی پی چو بوو؟

زانایښ دهرونی و جفاکناس بو هندی د چن کو، ستریس و کاودانین ژیانې یښ سهخت و دژوار، ههر تم مروّقی پیتقی تشته کی یان مژویلاهییه کی د کهن، کو پی هاوسه نگیا خوه پیاریزیت. ئە څه ژ لایه کی څه، ژ لایه کی دی څه، مروّقی ههر تم ههول د دا، به رسځان ببینن، بو وان پرسین هه تا نها د دلی دا بی به رسځ ماین، تشته کی چیکه ن، هزر تیدا ب کهن، کو میشکی خوه پی ته نا و ټارام بکه ن. بو څی چه ندی وه کو ریکه کا چاره سه ری، خه لکی لسه رده مین بووری، په نا د برنه بهر چیکرنا ځان باوه رییان، واته ځان باوه رییان رولن چاره سه رییا دهرونی د گیرا. ځان باوه ری و ئە فسانه یان، پیتر کاری خوه لسه ر سنج و رهفتارو ریچین کارکرنا مله تی کورد د کر، ژ ټولین وان ل سه رده مین که څن باوه ری پی د ئینان. کو دیسان هه مان کارتیکرنا لسه ر گه له ک مله تین دن ژی هه بو، یښ د هه مان رهوشا جفاکی دا د

ژین. ژ بهرکو باوهری و ئەفسانەیان گریډانەکا قایم ب ریچین
ژیانا وان قە هەبو، هەر وەها ب کارو کوک و هەر بزاقەکا ئەو
رۆژانە پیڤه د مژویل.

باوهریین مللی ل تەف دران هەنە، د بەلاقن، ل ناڤ تەف
تەخین هەژار ل گوندان و باژیران، نەمازە ل ناڤ کەسین
نەخواندەوار. قان بیرو باوهران بها و رۆلەکی بەرچاڤ، د
دەستپیکا دیروکا هزرا کوردی دا دیتیه ، بهایی وان ژى قان
ئالییان ب خوه قە د گریت:

- وەرارو فورم دانانا هەست و زانینین مروڤی کورد.
- فرەهکرنا ئاشوپ و وینەیین دویری دورهیلی.
- ناڤەرۆکا قان خالین سەری، پشکەک بو ژ بزاقا روحی و
هزری، یا مروڤی کورد یی کەڤن. ب ریکا قان بیرو باوهران،
ئەو شیا بیاقەکی هزری ب دەتە سەربۆرا خوه د ژیانى دا
وەکی هەمی مللەتان.
- هەر وەها مروڤی کورد شیا ب قی ریکی، خوه ژ فاکتەر و
پالدهرین ترسی و پەرشانیی و نەئارامیی بیاریزیت.
- دیسان هەر وەکی (لیفی شتراوس) د بیژیت ئەف هزرو
بیرین دەستپیکی، خیمی سەرەکینه یی ئاقاهیى هزرا مروڤی
شارستانی.

میژونڤیسین میژوا کەڤن، بو هندی د چن، کول قوناخا دووی
ژ قوناخین شارستانەتی، یا کو د بیژنی قوناخا بەر بەری، کەهی
کرن و خوهدی کرنا جانەوهران دەسپیکری یه. جانەوهرین کەهی

هه‌بوون، به‌رفاژی کیشوه‌ری روژئافای، یی کو تهنی جان‌وه‌ری لاما د ناسی. ئارییان پیشی مله‌تین دن جان‌وه‌رین ناف مالی که‌هی کرینه، نه‌مازه جان‌وه‌رین مفا ژ شیرو گوشتی وان د کر، د دورا جان‌وه‌رین جوت و کیل وکارین دن بین جوتکاری پیدکرن، ژ بو خوه‌شکرنا باری ژيانا خوه. هولی تیکه‌لیی ل ناقبه‌را کوردان و جان‌وه‌ران ده‌سپیکری یه، جان‌وه‌ر ژه‌ف ناسکرینه، کیژان ب مفا‌نه وکیژان گه‌ره‌که خوه ژی بپارین.

یه‌ک ژ کارو کوکین مروژان، یین هه‌ره گرنگ ژ که‌فن وهره، تیکه‌لیین وان یین روژانه‌نه ب سروشتیقه، فی تیکه‌لیی د خواست هه‌ر تم، هزرا خوه د هه‌ر تشتی دا بکه‌ن، و بیرو باوه‌ران د می‌شکی خوه‌دا لسه‌ر فه‌هینن. شاره‌زایین باروه‌ریین که‌فن بو هندی د چن، کو که‌فتترین تیینی لسه‌ر جان‌وه‌ران و ره‌وشتین وان، ژ ئالیی نیچیرفانانقه هاتینه ده‌برین.

بیرو باوه‌ر، ئەم د کارین بیژین ره‌وشه‌نبیری یا ده‌ستپیکی بوون، ئالیین سنج و ره‌فتارین مروقی وان سه‌رده‌مان خویا دکرن. کو دیسان روله‌کی ئابووری و جفاکی ژی د ژيانا کوردان دا د گیران.

کارو کوکین مروژان نه‌ته‌نی خوارن و فه‌خوارن و نفستن و رابوون و روونشتن بوون، به‌لکی په‌یوه‌ندیین وان ب سروشتی فه، گه‌له‌ک گو‌مان ل جه‌م په‌یدا د کرن، له‌ورا تم پرس ژ خوه د کرن، و ل به‌رسقا فان پرسا فه د کولان و هه‌ر یه‌کی ل په‌ی تیگه‌ه‌شتنا وان سه‌رده‌مان، به‌رسف ژ خوه را چیدکرن، کو ل

داویجی بوونه یا کو مروّف د کاریت بیژیتی؛ بیرو باوه‌رین ده‌سپیکي. هەر وهکی مه خویا کری، که‌فنترین بیرو باوهر لسهر جانه‌وه‌رو ره‌وشتین وان ژ ئالیی نیچیرقاناڤه هاتینه فه‌هاندن.^۱ ئەم د کارین بیژین کو ئەف بزافه ره‌وشه‌نبیرییه‌کا ده‌سپیکي بو، ئالیین گریدان ب سنج و ره‌فتارین مروّقا فه هه‌ین خویا د کرن، ب ریکا ئەفسانی په‌ند، چیرۆک و چیقانوک، ستران، داستان و سه‌ره‌اتیان.

د ژایانا ملله‌تی کورد یا جفاکی و ئابووری دا، جانه‌وه‌ری رۆله‌کی بلند له‌یزتی یه، پتر ژ هەر ملله‌ته‌کی دن، ژ به‌ر کاودانین سه‌خت و دژوار، بین د دریژاهی یا قوناخین دیروکی دا ب سه‌ردا هاتین. وه‌کو ریژگرتن بو قان جانه‌وه‌ران، شوونوارین وان لسهر ته‌حت و شکه‌فت و سه‌رده‌رگه‌و دیوارین که‌لان، هاتینه ب جی هیلان و بووینه دیروکه‌کا وینه کری. کوردان نه‌ته‌نی هزرو بیرو باوهر لسهر جانه‌وه‌رین که‌هی، به‌لکو لسهر جانه‌وه‌ری بشیوه‌کی گشتی فه‌هاندینه. ئەو جانه‌وه‌ر تی نه‌بن، ئەقین ل کوردستانی نه‌ژین، مینا به‌تریق ی، که‌نغه‌رو، لاما، تمساح و دولفه‌ین ی.

هزرا مللی یا کوردی ب جوانکاری و ئافراندن، هیقی و مرزین خوه ب ریکا جانه‌وه‌ری ده‌برینه، ئیش و ئازارو سنج و ره‌فتارین خوه، چاکخوازی و مروّقایه‌تییا خوه، بریکا ب کاره‌ینانا جانه‌وه‌ری، وه‌کو که‌ره‌سته‌کی بنه‌ره‌تی د فولکلوری دا خویا

---

^۱ موريس روکلن ، ترجمة - د.علي زيغور ، دار الاندلس ، بيروت ١٩٧٨ ، ل ٥١

کرینه. ب ڦی کارهینانی کوردان هر وهکی یا دیار، نیت و مورهمین پهروهدهیی و هین کرنی پی ههبوون، مروّف ژ کارین بی روومهت دوور د خستن، ل پشت پهردا جانهوهری و بناڦی جانهوهری، ژیان کوردان یا جڦاکی، ئابووری و رامیاری، ههتا رادهکی پیشچاڦ کرینه، ئەڦ دیاردهیه نهتهنی د توری زارگوتیی مللهتان دا سهرهلدایه، بهلکی د توری نفیسکی ژی دا تی بهر چاڦه، 'کلله و دمنه' نمونهکا بهرزه ژ ڦی تهرزی تورهی، وهکو سامانهکی ههژی ژ تهڦ مللهتین روژهلهتی را دهیته هژمارتن. دیسان فره چاڦکانی ههنه، دهرگههی ڦان بابهتان قوتانه، بو نمونه:

'چیرۆکین جانهوهران د پرتووکا هزار شهف و شهڦهک' دا، 'چیرۆکین جانهوهران د نامیلکین إخوان الصفا' دا، 'چیرۆکین جانهوهران د نامیلکین الصاهل و الشاحج یا ابو علاء المعري'، 'جانهوهر' یا جاحظی و 'التمثيل والمحاضرة' یا تعالبي و گهلهکین دن.

داب و نهريتین هندوکان ژی، بو هندی د چون "کو هر مروڦهک ل ڦی دنی، گریدای نهه جانهوهرایه. ژیان وی یا روژانه ب ریڦه د بهن، هیزو ڦهژهن و بههرمهندی و ژیری و وهکو دیاری پی د بهخشن. هر جانهوهرک ژ ڦان جانهوهران، ژ سهتهکی ژ ڦان هفت سهمتان بهرپرسیاره: روژئاڦا، روژهلات، باکوور، باشوور، لسهری و ل بنی، تیدا. دیسان سهرپهرشتکارین دن ژی

هه‌نه، یه‌ک بۆ چه‌پین، یه‌ک بۆ راستی. ژ روژا مروّف هاتیه سه‌ر
دنیا، ئه‌ف جان‌وه‌ره سه‌ره‌دانا وی د خه‌ونی دا د که‌ن"
(Heik Owusu, Hoevelaken: Verba. cop. Indiaanse Symbolen
2001, ISBN 9055134473)

دیاردیه‌یا ب کاره‌ینانا جان‌وه‌ران د ئاخفتنین کوردان دا،
سه‌رنجا روژه‌ه‌لاتناس و نفیسه‌رین بیانی راکیشایه، ژ وان 'توما
بوا' یی کو د ده‌ره‌قا فی جه‌ندی دا دبیتیت: "مروّفی کورد چه‌ژ
نه‌خشاندا ئاخفتنی د که‌ت، ب هه‌فوکین لیک ئینای و ب کیش و
سه‌روا، کو هه‌سته‌کا ولو به‌لی د که‌ن، دوور بینینا وی بۆ
دیمه‌نین خوه‌زای و بزاقین وی بین روژانه، ب تایبه‌تی بزاقین
جان‌وه‌ران چو بین که‌هی و چو بین کو فی"^۲

پرانی یا فولکلوریستان ل وی باوه‌رینه، کو چه‌تن و په‌نجه‌ک
مه‌زن دریکا پیک هینانا فه‌کولینان دا هه‌یه، لسه‌ر سامانی
زارده‌فکی یی روژه‌ه‌لاتی. ل پیشیا هه‌مییان؛ ئه‌وه کو هه‌تا نوکه
هند ژئ نه‌هاتیه توفکر و به‌رده‌ستکر مروّف بکاریت پشتا خوه
پئ گه‌رم بکه‌ت. له‌ورا ئه‌م ژ راستی دوور ناکه‌فین گه‌ر بیژین؛
بزاق و پیکولا فه‌کولینان هه‌تا نوکه نه‌ ل ئاستی پیتفی نه. ژ به‌ر
فی جه‌ندی توفکرنا سامانی زارده‌فکی یی کوردان، ب شیوه‌کی
سیسته‌ماتیک کو دام و ده‌زگه پئ رابن، ب کاره‌کی پر گرنگ و
فه‌ر د هیته هژمارئ.

---

^۲ مع‌الاکراد، توما بوا، ترجمه‌ آواز زه‌نگه‌نه، دار الجاحظ ۱۹۷۵، ل ۱۳۵

د قی بابته تی دا مه ههول دایه چهند لایه کین هزرو بیرو باوهران خویا ب کهین، لسه ر جانوه ورو چچیک و میس و موران د پهند و پهژن و سهرهاتی و چیروک و چیفانو کین کوردی دا. کو دیسان هژماره کا راقه کرنین جانوه ورو روله کی د چیکرن و دهربرینا وان دا د بینیت.

جانوه ورو د پهند و پهژنا دا

دهما ئەم ل پهن دین کوردان میزه دکهین، دئ بینین کو ب رهوانی بیژییه کا بلند هاتینه نکراندن و وهر باندن و نه خشاندن. بشیواز هکی نه راسته و خو، لی بساناهی و نیژیکی میسکی کوردی ساکار، نیژیکی لوک و ئاستی وی یی رهوشه نبیری وجفاکی، ل وان سهرده مین ئەف سامانی زارده فکی تیدا پهیدا بوو. د پهندان دا جانوه وری جهه ک مهزن ههیه، هاتیه بکارهینان بو دهربرینا هزرو بیرو باوهران، تهف شیوین رهوانی بیژی یی ب خوده فگرتین. دهرباره ی قی ته رزی ب کارهینانا جانوه وری، ئوردیخانی جهلیل د بیژییت: "گهله ک مهسه له و مهته لوکی کوردا سهر هه یوین، گور، رو قی یا، مهرا، هرچا و هه یوانی مایین هاتنه گوتنی لی ئەو دهره قا ههلقه تی بیند مهرا دانن"^۳ کوردان ژی مینا گهله ک ملله تین دن، په نا بریه بهر جانوه وری هه نه ک جارا دا کو چو سه رگیژی بو چینه بن. مرو ف د کاریت گهله ک مینا کا ببینیت ژ وان:

---

^۳ مهسه له و مهته لوکی جمعه تا کوردا، ئوردیخانی جهلیل، کوفارا ئامانج، ژماره ۱، ۱۹۷۴، ل ۵۱

* ئاقلی خوه ژ دوڤی رپ هلینه^۴
 * حهتا مار خوه راست نهکت ناچت د کونی دا^۵
 * بهحر ب دهڤی سهی نالهوتت^۶
 * تاژی زور زور بشینی نیچیری، نیچیری ناکه^۷
 * فهرمانا دهفا هات روڤی بازدا^۸
 * بلا مروڤ دیکلی روژهکی بت، نهکو مریشکا سی ساللا بت^۹
 جورهکی دن یی پەندان، ئارمانجهکا پەروهردهیی تیدا خویایه،
 ئاموژگاری و ری نیشان دان تیدا هه نه. "ناڤا مهسهلهو مهتهلوکی
 کوردا دا جمعهتی تمی بونا همبهری ههڤکرنی تهربیهت، گهله
 جوری تهرهولاو ئهزحهبا: گور، هرچ، روڤی، مهر، کوندی کور،
 تهیری سیمرو ئید مایین خوهرا کتیه زمیرا خهبرهرا"^{۱۰}
 ئهڤ پهنده ب فی شیوی خوارئ یی دهربرینی، ناما خوه د
 گههینه گوهداری:
 "بزانه، هشیار و مقاتهبه، ئهڤه باشه و ئهڤه خهرا به، فی بکه فی
 نهکه چیتره، نا، هه ره، ههڤه رکرنا تشتان... هتد".

^۴ ژیدهری بهری ل ۲۲

^۵ مشتاخا چیا ژگوتنن پیشیا، مهلا مهحمودی دیرشهوی، مطبعة شفیق، بغداد ۱۹۸۰ ل ۸۷

^۶ ژیدهری بهری ل ۳۴

^۷ کومهله تیکستی فولکلوری کوردی، قهناقی کوردو، بهغدا ۱۹۷۶ ل ۲۲۸

^۸ مشتاخا چیا ژگوتنن پیشیا ل ۲۲۲

^۹ ژیدهری بهری ل ۴۲

^{۱۰} ئوردیخانی جهلیل، مهسهلهو مهتهلوکی جمهتا کوردا، ل ۲۳

بو نمونه، دئ قان چهند پهنان بهرچاڤ كهين:
 * پشتي باراني كهري جل نهكه^{۱۱}
 * رويښي گهرووك چيتره ژ شيرى خهوك^{۱۲}
 * نهوي كو هيستر د هيورينه، دهريچ مالا خوه بلند د كه^{۱۳}
 * كورئ گوران مهرييانرا نابه برا^{۱۴}
 * بزنا بشوون دا بمينت بههرا گوره^{۱۵}
 ديسان جانهوهر د پهندي دا وهكو راقهكه هاتي يه، وهكو
 شكهفهكي هاتي يه، خودان بيرو باوهريين خوه لسهر دوزهكي يان
 كارهكي، د كهته د ئي شكهفي دا، ههر وهكي ژ قان نمونا ديار
 د بيت:
 * چيلهك ريخو گارانهكي د لهوتينيت^{۱۶}
 * حهمي حهيوان گوشت د خون، بهلي نافي گوري ب عهجيبي
 بهلاقبيه^{۱۷}
 * كههرئ گوهي بهرخي گرت و كههرئ كر قارين^{۱۸}

^{۱۱} مشتاخا چيا ژگوتنين پيشيا، ل ۵۱

^{۱۲} ژيدهري بهري، ل ۱۲۷

^{۱۳} كومله تيكستي فولكلوري كوردى، ل ۲۲۳

^{۱۴} ژيدهري بهري، ل ۲۴۲

^{۱۵} مشتاخا چيا ژگوتنين پيشيا، ل ۴۵

^{۱۶} ژيدهري بهري، ل ۷۲

^{۱۷} ژيدهري بهري، ل ۹۰

^{۱۸} ژيدهري بهري، ل ۲۳۵

هەر وهها مشه جانوهەر د پەژنن کوردان دا هاتینه،
دیاردەیین دەروونی و هەلویستین مرووفان خویا کرینه، د
پەیوهندیین جفاکی یین روژانه دا د هینه ب کارهینان. بو قی
چەندی مه ئەف نموونین ژیری هەلبژارتینه:

* حیشتیری ب موچکی ئاف د دەت^{۱۹}

* ل بازیت نیریان چوون^{۲۰}

* کەری دوری یه^{۲۱}

کورد د ئاخفتنا خوه یا روژانه دا زهحف ناھی جانوهەران د
ئینن، بو لیکجواندن و پەسن دان و شکاندنا کەسەکی. دیسان
سەرو سیمایی کەسان، رندی و کریتی یا وان، ب کارهینانا
جانوهەری سالوخ د دەن. پر جارا دی بینین، باسی دەست هەلی
و چەلەکی و فیلبازی و مەژی خلولە ی مرووفی، ژی تیدا هەیه،
هەر وهکی ژ قان نموونین خواری بەلی د بیت:

* کەوی رووباده

واته: سرتە، پەیتە.

* کەعیله

ژ ژنکا بەژن بلندو سپەهی پا تی گۆتن.

* رویقی یه

بو مرووفی خاپینوک و فیلباز د بیژن.

---

^{۱۹} صادق بهاء الدین، ئیدیەمیٹ کوردی، بەغدا ۱۹۷۳ ل ۱۱۷

^{۲۰} ژیدەری بەری، ل ۶۰

^{۲۱} ژیدەری بەری، ل ۵۴

* که ره

بۆ که سی مه ژى هشک و چو نه زان تى گۆتن.

* فيله زه لامه:

زه خمه.

* شیره زه لامه:

زیره که.

* پاروونه یه، ئەڤه چو پاروونه یه (گۆلکى نیره یى دو سالى) د

بیژنه مروڤى زه خم.

* گابوره یه، ئەڤه چو گابوره یه:

بو هه مان مه به ست ب کار د هیت.

* چيلا زهره

بۆ که سی کاره کی کو نیزیکه ببه ته سه ری، لی پیشی ب

کوتایى بینیت، ئەو ب خوه ژ بن و بن د به ت، پینه کى لی د

ده ت.

* چيلا شه رابيا/ چيلا عه مانى

بۆ قیزین بى خاسیه ت تى گۆتن.

جانه وهرو مامک

د مامکى ژى دا کورد جانه وهرى، چو بۆ پرسيارى، چو ژى

بۆ ده رختنا به رسڤى ب کار تینن. مامک چى یه؟ جوره

ئاخفتنه که لیکدايه، نیزیکی په خشانه کا ب سه روا، جارنا نیزیکی

هۆزانى د بیت، لی پر جارا کیم و کاسى یا کیشى تیدا به لی یه.

تەف تەشتین ل ھاویردورئ مروۆفی، رویدانین ژیانئ پیشچاڤ د
کەن.^{۲۲}

نھا ژئ دئ ب ھەڤرا ل نمونین ژیرین میژەکەین :

* کەرو کایئ د کەم بەرو، ھیدی ھیدی د بیتئ وەر.^{۲۳}

"باڤوردانە، باڤوردە"

* قئ ئالی زنا، وی ئالی زنا، ناڤدا گورەکی ھا.^{۲۴}

"زمانە"

* دەڤ تم تژی درانە، نەزکە لی عەیانە.^{۲۵}

"سەیە"

* دەھ پی یە، سئ سەری یە، دو دەستە، یەک پەری یە.^{۲۶}

"چیلەک، گۆلک و چیلەک دوش"

جانەوەر و چەند باوہری

تەڤایا مللەتین جیھانئ ھەر ژ دەستپیکا ژیانئ، باوہریین مللی ل
با پەیدابووینە. بگرە ژ چینئ و ھندئ و ئیرانئ و کوردستانئ و
ئەوروپا و ھەتا د گەھی یە ئەمیریکا لاتین. ژ سامانئ مللی یئ

---

^{۲۲} احمد عبدالله زەرۆ، پیدچونەک ل سەر مامکیت کوردی، نووسەری کورد، ژمارە

۸ ساللا ۱۹۸۲ ل

^{۲۳} ژیدەری بەری، ل ۱۵

^{۲۴} کۆمەلە تیکستی فۆلکلوری کوردی، ل ۲۷۰

^{۲۵} ژیدەری بەری، ل ۲۷۱

^{۲۶} ژیدەری بەری، ل ۲۷۰

ملله تان، فهكوله را باهرا پيتر ماتي ژ بيروباويرين كه فن كرينه ژ تهرزين دن. ژ بهر كو فان بيروباويرين دهستيپيكي " ناشوپه كا تاكه كه سي تيذا ههيه، روله كي مه زن د بينيت، ديسان ژ كووراتي يا دهروني مرو فان دهر كه تينه، ل هه مي درا ژي هه نه، چول با گوندي يان، چول با خه لكي با ژيران".²⁷

ديسان زانايين جفاكي بو هندي د چن، كو گهر مه بفييت، مه پيزانين و ديده كا دروست لسهر مرو فان هه بيت، گهره كه مرو ف د ده مي وان يي بووري و نها ب گه هيت. ژ له ورا تيگه هه شتتا سومبول و نه فسانه يا، بيرو باويرين كه فن، گرنگي يه كا ئي كجار مه زنه.²⁸

ئه ف بيروباويره تي كه لي يا مرو في د گهل خواه زاي، بشيوه كي گشتي بهر چاف د كه ن، ناستي رهوشه نبيري و جفاكي يي مرو في سه رده مين په يدا بونا فان بيروباويران، ژ مه را خويا د كه ن. ديارده يا چيكرنا بيروباويران د وان سه رده مان دا، وه كو بزاقه كا هزري يا بلند ده يته هژماري، مرو ف د كاريت بيژيت رهوشه نبيري يا دهستيپيكي بو يا فان ملله تان. بيرو باويرين مللي د فان بزاقين هزري دا جهي خواه د بينن: د نه فسانه يان دا، د چيروك و چيفانوكان دا، د شروو فه كرنا دياردين خواه زايي دا، د تي كه لي و رابوون و روونشتين جفاكي دا، د سه رده ري كرني دا د

---

²⁷ الدكتور محمد الجوهري، الدراسة العلمية للمعتقدات الشعبية، دار الكتب، القاهرة 1978 ل 43

²⁸ كارل غوستاف يونگ، الإنسان ورموزه، ترجمة سمير علي، بغداد 1984 ل 70

گهل ههر تشتی ل هاویردوری وان، ههر تشتی ل جیواری وان هه ی یان د ژیت، ئانکو تشتین ب گیان و بین بی گیان. ئەف بیروباوهره ب درێژاهیا دیروکی، ژ نفشه کی گههشتینه نفشه کی، د قوناخین ژیا نا ههر ملله ته کی دا، گوهورین ب خوه فه دیتینه، کیم بووینه ل په ی ئاستی وهرارا جفاکی یا ههر نفشه کی، لی هه تا نها ل با ههک مروقان ماینه، ئانکو باوهری پی د ئینن، نه مازه نه خوینده وار و ههک مروقین سه ره، بین ژیا نا خوه ل گوندان بووران دین.

هه تا نها ژ ی بنه کوکا نه ژادا قان بیروباوهری یان، یا راسته قینه نه هاتیه زانین، ژ بلی وان بین ژ کارتیکرنا ئولان د ناف ههلبووین، پشتی په یادبوونا قان ئولان، نه مازه ئاینی بودی، هندوسی و زاردهشتی. هه که هزرا خوه د قان بیروباوهران دا بکهین، پر تشت دی د سه ری مه دا ته قله هف بن، پر پرس دی هینه سه ر زمانئ مروقی. ژ قان پرسان، پرسا هه ره گرنگ؛ ئایا مه به ستین مروقی وان سه رده مان چو بوون ب قان بیروباوهران؟ هه لبهت وان مه به ست پی هه بووینه، نه ژ خوهرای یان وه کی د بیژن ژ به ترانی، یان ژ بی کاری یان ژ ی ژ بی چاره یی چیکرینه. مه به ستین سه ره کی ب هزرا من ژ قان خالین ژیری ده ر ناکه فن:

* بزافه که ژ بو شرووقه کرنا دیاردین گریدای جانه وه ری ب خوه، مینا که لواشی وان، سه نگ، ره نگ، سه خلهت و شیانی وان.

* ب کارئینانا جیهانا جانه وه ری، ژ بو شرووقه کرنا دیاردین خوهرایی و جفاکی، بین چو په یوه ندیین جانه وه ری پیقه نه بن.

جانہوہر ل قرا تہنی ہاریکارہ، ژ بو شرووٹہ کرنا دورہیلہ کی ژ
وی دوور۔

* بزاقین ہزری بو راقہ کرن و دیتنا بہرسقان، ژ بو
گوہورینین خوہزایی۔

* دژیانا خوہ یا سہخت و دژوار دا، ترسا روژانہ و ترس ژ
پاشہروژئی، کہسی وان سہردہما، پیٹقی ب ہندی کری یہ، یا
دلخ خوہ بیژیت، دا کو ہاوسہنگی یا خوہ بیاریژت، ہەر وہکی مہ
ل جہہکی دی ژئی ناماژہ پی دای۔

* پیگریا وی ب قان بیروباوہران، ژ ئالییہکی قہ وہکو
جورہکی بہرہقانیی بو، ژ سزادانی و ژ ناقچوونی، ژ ئالییہکی دن
قہ دہربرینا ریزگرتنی بو، واتہ ہہردو مہبہستین ترسی و
پیروزیی۔

* ہندہک دیاردهیین روژانہ بین تاییہت ب مروقی بہری قہ،
مینا خہونا، تہشاہتہ، نقستنی و مرنی، ئہو باوہری ل با پیداکر،
کو ہەر تشتی گیانی خوہ ہہیہ، جانہوہر بیت، دار بیت، کہقر بیت
و... ہتد۔

* ب قی ریکی د خواست تشتہکی ژ خوہ بزانیہ، شیانیی
خوہ بین ہزری پیش بیخیت، د جیواری خوہ و د جیہانی ب
گہہیت۔

ژ بیرا مہ نہچیت ل قیرہ بیژین، کو تہقایا بیرو باوہریی کہقن،
ہزریی قیکرایینہ، تہقایینہ، گشتینہ، بین ہەر جقاکہکی۔ چونکی

جڦاك پيشى يا تاكه كهسى دهيت، و جڦاك چاڦكانبيا سنج و رهفتارو شارستانيه تى يه.

باوه ريبن لسهر ماري

ل ناف ته قايا ملله تان دا، ژ تهف كون و قوژبنين جيهانى، ماري پيتر ژ جوړين دن، بين خشووكا سهرنجا مروفي راکيشايه. ژ بهر گهلهك نه گهرا، ل پيشيا وان نه وه، كو مار كه قلى خوه د سهر خوه دا د ئينيت. نهف دياردهيه بويه سو مبوللا خوړتى و چهلهنگى يى، مان و نه مري يى، ههر وهكى د داستانا گلگامشى دا هاتى، كو مار ب نافي 'شيرى ئاخى' ناف كرى يه.

هندهك ملله تين نه فريقى و وهلا تين نه غرىقى و كورد ژى، نه مازه ئيزدى، بو هندى د چوون كو گيانى مري د قلخى ئانكو كه لواشى ماران دا خويا د بيت. ل با كوردان ماري رهش يى پيروزه، كورد زوى ب زوى ماري رهش ناكوژن، ل ناف هندهك هوژين كوردان، نابيت ژ بنى كهس ماري رهش و پر جوړين دن ژى، بين جانه وهران ب كوژيت. ماري ل با كوردين ئيزدى، پيتر چيپوك و چيخانوك و بهيت و قهول لسهر هاتينه قه هاندن. دا هيڤكه ينه قى قهولى مه ژ پرتووكا هيژا حه جى جه عفرى وهكو نمونه هه لبرارتى:

ههره ماره ههره مشكه

ههره تهره ههره هشكه

ئەوان ژى ب شيشم هەبت بارو پشكە.^{۲۹}

ل با هژمارەكا مللەتین كەقن، مار جانەوهرى خوداوەندین
پيروژ بو، سيمبۆلى مەزناهيى بو. ل با خوداوەندى پزىشكى يى
رومانى 'ئيسكولابىوس' مار سيمبۆلى چارەسەريى بو. كوردان
ژى ژ لايى خوەقە ب هزارەها باوهرى، گۆتن، ئەفسانە، چيرۆك و
چيقانوك لسەر ماری هەنە. د پرتووكا شەرەفنامەدا يا مير
شەرەفخانى بدليسى، ل درەكى باسى مارا ل بدليسى كرىە د
بيژيت:

"لسەر دەمىن كەقن، ژ ھندە سەرھاتى گيرين جەھ باوهرى
گەھەشتىە مە، كو مارو كورەمار ل كەلى - مەبەست كەلا
بدليسى - بيقام دمشە بوون، خەلك ژ بەر وان كەتبو دادەكى،
دلى وان ژ ژينى رەش ببو، ئينا رەسپى و زانا رابوون نەشتى
يەك چيكرن و ب سەرەدەرا كەلى قەكرن، مار كيم بوون، ئيدى
زيان نەكرن. ھەتا نھا ژى دى ميناكين زەلامان بينى، لسەر
كەقرين ديوارين ئاقاھييان ھاتينە نەخشاندن، د گۆتنە قان ميناكا:
نەشتىيا دەرگەھى: ئەف ھزرە ژى يا ژ ويىر ھاتى، كو
كوردان ب چاقەكى مەزن ھيقدكرە ماران، مينا تەف ھۆزو مللەتین
دەستپيكي، ئەقین ھيژين دياردە بين خوەزاي د پەرستن. ھەتا نھا
ژى ئەف باوهرى يە، ل ناڤ ئيزديان مايە."^{۳۱}

^{۲۹} حجي جعفر، ھندەك پيروزين ئيزديان، كوڤارا لالش، ل ۱۳۴

^{۳۰} الإنسان ورموزه، ل ۲۱۱

^{۳۱} مير شەرەفخانى بدليسى، شەرەفنامە، ترجمە محمد علي عوني، بغداد ۱۹۵۳ ل ۳۶۸

مار لسهر سهردهرین هندهک که لان ل کوردستانج هاتی یه
نهخشاندن، نمونه وهکی که لا نامیدی. ههروهها ل لالش ی،
ثاقاهیئ شیخادی، ل ئالیج راستی، نهخشی مارهکی رهش ههیه.
میرنشینین کوردان مار وهکو دروؤف، لوگو، 'شعار' بکار هینایه، ژ
بهرکو رۆلئ چاقدیری و پاسهوانیی د گئیرا. نها ژی دئ هیفکهینی،
کا جارئ کوردان چو هزرو بیرو باوهریین دن لسهر ماری ههنه:
- ماری چو جیوار نینن.

- مار د کاریت د شهقهکی دال حهفت مالا بگه ریئت.

- مار هه یقی جار هکی که قلی خوه د گوهوریت.

- مار ژ بیهنا سیری د ره قیت.

- دیسان مار ژ گیا پویژانی ژی د ره قیت. (مار ژ پویژانی
عاجز بو، ئینا ل بهر دهری کونا وی شین بو) وهکو درک تی
گۆتن، دهما ئیکی سهری ئیکی نه قیت و ئه و ئیک ههول د دت
خوه نیزیکی وی ب که ت.

- ههکه مارهکی مارهک داعویرا، دئ بیته ئه ژدهها.

- ههکه مار زهخم بو، هندی ئه ژدههای لی هات و شاخ لسهری
هاتن، دئ مه لائیکهت ب زنجیرا هلکیشنه عهسمانی و ل بهر دهری
دۆزهخی، وهکو زه بانی گریده، داکو جه هه مینا ئازار دت.
- ماری رهش ژ مه لائیکه تانه.

- بویکمار یی ل عهسمانی بوی و رۆژهکا پیروژ، یی هاتیه
خواری سهر رویی عهردی.

- چو کهسی مارهکی می بکوژیت، ماری نیر دی حهفت سالا
ل دویف گهرییت، هینگی ژیفه د بیت ههتا د کوژیت.

- نهژادا ژنکی، ژ ماری گهوری پنی پنی یه.

- ماری رهش سهیده.

- مار سالی جارہکی کهقلی خوه رادھیلیت، د سهر خوهدا د
ئینیت. د بیژن کهقلی ماری بو گهلهک ئیشان دهرمانه، نهمازه بو
بالویکا. ل هندهک دهقهران ژنکا ئەف کهقله، د کرنه ناف گرکهکا
ههقیری، د کرنه نان و د دانه کهسی بالویک لی هاتین، بی ی کو
ئو ب زانیت. پشتی د خوت ب دهمهکی کورت، بالویک کت کته
دی ژی چن.

- د ههک چیفانوکا دا هاتیه د بیژن؛ کو جهی قهحهویانا مارا
ل جههکی یه ل (هورامار) ا بچویک، ئەوا کو د کهقیتته دلی
کوردستانا ناڤهاند. د بیژن کهشیشهک ب ناڤی (ماری مهو)
ئفسونهک ل مارا کر، تهف د بنیقهکی دا خرڤه کرن و کنیشتهک
ب ناڤی خوه لسهر ئاڤا کر. ئەف کنیشته ههتا نها مایه، خیزانهکا
کلدانی زیرهقانی لی د کهت، کو تهنی ئەو خرستیانن ل قی
دهری، ل نیف جفاکهکی ژ کوردین مؤسلمان پیکهاتی. ههر سال
ئەف زیرهقانه بابی مارا د بینیت، د بیژن ههکه کوردا ئەو خیزان
ژ ویژی دهریخست، مار دی دهرکهفن و ل وی دهقهری بهلاقبن.

باوهریین تایبته ب راقهکرنا بزاقین جانهوههران

بزاق و لقلقینین جانهوههران ژی، سهرنجا مروقی کورد
راکیشایه. مینا گهلهک مللهتین دن، کوردان ژی لقلقین و رهنگ و

دهنگی جانه وهران، بیرو باوهر لسهر فهاندینه، نیشانین چاکی و خرابیی، رهشینی و گهشینی ژئ درخستینه. ئەف توخمی باوهری یا نیزیکی "ریکین زانینا پاشه روژی و غهیی نه، پیتەر د ناڤ خه لکی دا د به لاقن ژ توخمین دن بین باوهریان" د که قندا و نهال فی سهر ده می ژئ، ل با مله تین دهستیکی و بین پیشکه فتی ژئ، خواندنا پاشه روژی ههر تم ژ هه می باوهریان به لاقه تر بوو^{۳۲}

کوردا د دیت جهی ترسی و به دبینی یه، ده ما ژ نشکاڤه ههک جوړین جانه وهره بیزاڤه کی رادبوون، نه مازه بزاڤه کا سهیر، بزاڤه کا چو جارا روی نه دای، یان یا پر کیم روی د دهت، کو مروڤ ژئ خاخ و چریسه ت ب مینیت. رهنگی جانه وهری و هنده جارا ژئ که لواشی وی، کارتیکرنا خوه لسهر فهاندنا راقه کرنی و باوهریی هه یه. مینا رهنگی رهش، یئ قهله رهشکی، بو می، سهی و کیتکا گورا، قوربه شکي... هتد. ژ بلی رهنگ و که لواشی قان جانه وهران، دهنگه کی ب ترس و سه هم ژئ لی یه. کو دیسان ده می روژی ژئ، رو لی خوه د ده برینا راقه کرنی و چیکرنا باوهریی دا د بینیت.

هندهک مله تین دیرین پیزان هه بوون، قان پیزانا ریچین خوه بین تاییه ت بو راقه کرنا قان بزاڤان هه بوون، وهکو میناک ریچا المونگانسیس یهک ژ وان بوو. Almonganese ئەلمونگانسیس ب

---

^{۳۲} الدراسة العلمية للمعتقدات الشعبية، ل ۴۷

خوه ملله تهك بو، ئەف ريچه ب كار د ئينا، پاشه روژ ژ فرينا جفيكان، ژ دهنگي وان و ديتنا جانوهه رين هوڤ د خواند. ژيدير د بيژن، كو قى ملله تى په رتوو كين تاييه ت لسه رخواندنا پاشه روژي هه بوون، خواندنگه هين خوه ژى هه بوون زاروك لى هيني خواندنا پاشه روژي د كرن. ريچه كا دن هه يه د بيژنى اينتومانس Apantomancy ب قى ريچى پاشه روژي ژ ديتنا ژ نشكافه، يا كيڤريشكان وقورتان د خونن.^{۳۳}

كورد چو د دهه هقا بزاقين ههك جانوهه رو ته يرو ته والان دا د بيژن؟ مينا كين ژيري، يا ژ من فه دى به رسقا قى پرسى ب تيرو ته سه لى دهن:

- دهما دهنگى بومى يان قه له ره شكى ل ماله كى دهيت، د بيژن ئه و مال دى وييران بيت، يان كاره ساته ك دى هيت هه سهرى خه لكى وي. ژ له ورا گه ره كه ئه و مال ب هيت هه چول كرن، پيشى نه خوه شى ب سه ردا بگريت.

- هه كه مريشكى بانگ دا و نه هاته سه ر ژيكرن، دى سهرى خودانى خوه يان سهرى يه كى ژ مالى خوت. په نده كا جي رمه نى ژى لسه ر قى جه ندى د بيژيت: "گه ره كه ستوى وان كه چكا به يت هه شكاندى، بين فويتكا فه دهن و ستوى وان مريشكا بين بانگ د دهن."^{۳۴}

^{۳۳} الدكتور سامي سعيد الاحمد، التراث الشعبي، العدد الفصلي الثاني ۱۹۸۶ ل ۶۵

^{۳۴} الكزاندر هجرتي گراب، في علم الفلكور، ترجمة رشدي صالح دار الكاتب العربي، القاهرة ۱۹۷۶ ل ۳۳۹

- ههکه خروسکی 'دیکلی' نه ل ژ قانی بانگانا خوه بانگ دا،
گهرهکه خوهدی وی سه رژیکهت هیژ چو گرفتاری نه هاتینه ریکا
وی.

- دهما میشک د هیته گارهشی، هارو دین د بیت، یان ژ
نشکافه د قیریت، نیشانین هندی نه، کو نه خوهشی یهک، نیزیکی
به رده رازینکا خانیی خودانی وی بو.

- چاخئ سه مینا گورگی د لویریت، ئه و وی هندی
رادگه هینیت، کو سه ری نه خوهشی یا دهستیپر.

- ههکه چفیک د ماله کی دا ب شهر چوون، خه لکی مالی دی
بیژن، میفانهک دی ئیرو بو مه هیته.

کورد د بیژن دهنگی دیکلی یی رحمانی یه، له ورا دهما بانگ د
دهت، شه هده د دهن. هه ر وهها د بیژن دهنگی که ری یی شهیتانی
یه.

- "وهکو بزن قمچکا خوه بهر ژوری بکه، ئه و دزانن کو وی
روژئی باران ناباره و گهر قمچکا خوه بهر ژیری بکتن ئه و دزانن
کو دی وی روژئی ئه لبه ته باران بیارت.

- وهکو تهیرهک بیته ده ری مالی و بکه گازی، ئه و دزانن کو
دی ژ مسافری خه به رو جهواب بیتن.

- وهکو کیتک ب دهستی خوه رویی خوه ب مالن، ئه و دزانن
کو دی میوان بیتن.

- ئەگەر ل دورا شەمالی پرتک 'بەلاتینک' پیندا ببن، ئەو دزانن کو دئ ژ بوی وان ژ دورقە کاغەز بیتن^{۳۵}
- هەکە بەلاتینکەک چو سەر سەرئ ئیککی، د بیژن ئەو رزقەکی باش دئ بۆ وی هیت.

جانەوەر و دیاردهیین خوەزایی

ئەنتۆلۆجی یا ملی ئەوا کو هزر و بیرین مروقی بەری، لسەر عەردو عەسمان و هەیفی و ستیران خویا د کەت، پویتهکی باش ب جانەوەری کریه. ئەنتۆلۆجی یا ملی ل با تەقیا مللەتان بەلاقە، هەک شارەزا ناخی 'رەوشەنبیری یا وەکەهف'^{۳۶} دانایە سەر، رەوشەنبیری یا کول هەر دەری ل قی جیهانی بەلاق.

ئەرد هەژیان

د کەفن دا کوردا وسا هزر د کر، کو جیهان مینا گۆیهکی یه لسەر شاخی گایهکی سۆر، دەما ئەف گاسۆره ماندی د بیت، وی گۆیی ژ شاخەکی قەدگۆهیزیتە شاخی دی، ژ ئەگەرا قی قەگۆهاستنی عەرد د هەژیت. هەنەکین دن د گۆتن؛ میشەکا هیبوویە قی گای، گاڤا نیزیکی چاف ین وی د بیت، چاقین خوە د زلقوتینیت، داکو ژ خوە پاژوت، لەورا عەرد د هەژیت. کو دیسان

---

^{۳۵} مەلا مەحمودی بایەزیدی، عادات و رسوماتنامە ە اکردیە (دەستخەتە)، رودینکو،

موسکو ۱۹۶۳ ل ۱۷۳

^{۳۶} الدراسة العلمية للمعتقدات الشعبية، ل ۴۵

د بیژن ههکه هات و جارهکی قی میښی دادا سهر پښتا گای،
هینگی دونیا دی ب داوی هیټ. ژ بهرکو گایی سؤر، دی پیتړ و
خوړتر و ب هیژتر، بزاقی کهت کو وی میښی ژ خوه پاژوت.
ههیف غهوارهبوون

ديسان كورد بو هندی د چوون كو دهما ههيف غهواره د بو،
ئو نههنګهګی، یان حویتهګی داتعویرا. داکو ههیی قی ژ زکی
نههنګی جار دی دهربيخن، داهول د قوتان و ب تهنهکا دادان.
جانوهرو چاف هافيژي

ل گوندین کوردان ههتا پيشی چهند سالهکان، کو ديسان ل
باژاران ژي، دهما خانی د هاتنه ئافاګرن، دا چوتهګی شاخین
پهزکیفی یان بین خهزالی ب رهخ یهګفه د سهردهرا خانی را
چکلینن. وان ئو هزر د کر، کو ئهف شاخه دی خانی ژ چاف
هافيژا و خوهدی گیانین شهړخواز پاريزن. نه دويره ژي ژ بهر
هندي بیت، کو کوردا د کهفن دا، هزر د کر کو پهزکیفی پهزی
ئهنایه. ديسان مروّف د کاریت بیژیت، ژ بهرکو شاخ نیژیکي
فورمی کهری ههیی یه، کهری ههیی ژي ل با گهلهک مللهتان،
وهکو خوداوهندي چاکيی د هاته ناسين.

دهما كوردا ههسپهك يان ماهينهك يان چيلهك د كړی، پيچهكا
ههقيری رون ب ئهنيی فهتنا، گوايه دا كهس چاڅا لی نهدهت.
بو چاڅا كوردا موریکين شين، مازی، چاڅك (موریکهكا شينه
چاڅهکی تیدا) موریکين سپی (قهلیی حهوانکين بهحری).

محهمه دی کو زیړه که، ناقی محمد پیغه مبهری 'ص' ل سهره، ب
ستوی زاروکی فه دکهن.

ناقچا فکه کا زیړی یان موریکه کا شین چا فکه تیدایه، ب پرچی
زاروکی فه دکرن ب نه نیی دا شوور د بوو.

ديسان کوردا ملک و مالی خوه ژی، ژ چا فا د پاراست ب فان
ریکین خواری :

دهما ترؤمیله کا نوی د کرین، هیکه ک ب تایرا وئفه د شکاند.
شاخ ب سهره دهرا خانین خوه فه د کرن. چا فکه ک یان پیلا فه کا
بچویک، ب نهینکا ژ ناف دا یا ترؤمیلی فه دکرن. لسهر خانی و
ترؤمیلا د نفیسین "ما شاء الله". لسهر خانیان هه تا نوکه ژی "هذا
من فضل ربي" نانکو بزنان، نه فه خودای یی دایه من، که ره ما د
که ل من کری، نه مالی دزیی یه.

ل ناف عه ره بان دهما هژمارا حیشتین یه کی، د گه هشته
هزاری، چا فه کی حیشترا ل داوی د گه هشته با وی، کوره د کر.
دهما ژ هزاری د بورین، چا فی دی ژی یی هه مان حیشتی کوره
د کر. گوايه دا حیشتین خوه ژ چا ف هافیزا بیاریزیت.

هه که نه م کویر ل داستانا گلگامش ی میزه کهین، تشته کی
بالکیش دی ژ مه را خو یا بیت، نه و ژی نه وه، کو عشتار یا چا ف
هافیز بوو. چا فه ک ل قاره مانئ داستانی گلگامش ی دا، سؤلتنی
نقستنی لی مسه له ت کر، دا کو مار بشیت رووه کا ژیانئ ژی ب
دزیت. ئینا زفری فه (نه رووک) دهست قالا.

'مجله النهرين، العين والقوى الخفيه، سعد علي الجميل، بغداد ١٩٨٥ ل٩٠'

كورد ل دريژاهييا قوناخين ديروكي، پر تشت لسهر چاڤا گوتي يه، بگره د هوزان و سترانا دا و ههتا د گههيه ئهفسانه و پهندو ئيديه مان. نهته ئي چاڤي ئهوه كو ههستا بيناهيي يه، ل با گهلهك مللهتان ئاميرو ئالافهكي ژههراوي بو، مينا ليژهري شيانا پهرتاندني وههتا كو مرنئ ژي ههبوو. كوردا و گهلهك مللهتيني دي، باوهري ب هيژا چاڤا ههبو، ههتا نها ژي ئهف باوهريه ل با گهلهكان ل كاره. ژ بهر ئي چهندي گهلهك باوهري، رهوش و تيتال پهيدا بوون. كوردا ب كار ئينان پيخه مه تي هندي خوه ژ چاڤا بپاريژن و كارتتيكرنا وان يا خراب لسهر خوه و جانوههرا و مالي و مالداريي كيم ب كه ن. مروف ههتا نها ژي يي بهردهوامه د ههولدانا خوه دا، ژ بو قه ديتنا ريچين كاريگه ر، دا كو باشترو ب هيژتر لسهر ئي توخمئ شهري زال ببيت.

جانوههرو بينينه كا ئولي

ئولي ژ لايي خوه قه، كارهكي مه زن د هزرو بييرين كوردان دا كرى يه. فورمئ ئي كارتتيكرني د وي چهندي را دياره، كو كورد ب ديده كا ئولي ل هندهك جانوههرا ن، په رنده و ميرولان ميژه د كه ن. ب چاقه كي پر ريزو شانازي لي د نيژن، نه خاسمه جانوههرو په رنده و ميرولين خزمه تا ئولان ههتا راده كي كرين. بو پيتر پيژانينا لسهر ئي چهندي ئهف نمونين ژيري مه ههلبژارتينه:

کوئرو تهفن پیرک

رؤژا مشهختیوونا پیغه مبهری (د. خ.) د گهل ئه بو به کری (خودی ژی رازی بیت) چوویه شکهفتی، پشتی د چیته د شکهفتی فه، تهفن پیرک تهفنی خوه ل دهری شکهفتی رادچینیت. ئهف چهنده ئه گه را سه ره کی بو، کو ژ کافران قورتال بووین. دیسان د بیژن کو د وان دهلیقا دا، کو ترهک لسه ر دهری شکهفتی بوو. له ورا گو مان ل دهف کافران پهیدا بو، کو که سهک د شکهفتی فه نینه.

تهیرکی سلیمان پیغه مبهری (هدهد)

قی په رندهی دهنگ و باس ژ سلیمان پیغه مبهری د ئانین و پیژانی ریچین له شکه ری وی بوو. د قورئانا پیروز دا باسی وی ب قی ئاوی هاتیه کرن: "وتفقد الطیر فقال مالی لا اری الهدد ام کان من الغائبین. لاعذبنه عذابا شدیدا او لاذبحنه او لیاتین بسطان مبین فمکت غیر بعید فقال احطت بما لم تحط به وجئتک من سبا بنبا یقین" (سورة النمل: آیه ۲۲)

هه سپی فاتما نه بی یا

مینا کولی یه، رهنگی وی که سهک، زهر ژی ژی هه یه، کورد ریژی لی د گر، ناکوژن.

حاجی ره شک

حاجی ره شک په رنده کی پیروزه ل با کوردان، ته مهت سیقاندوکی یه، رهنگی وی ره شه. کورد د بیژن د شه ره کی دا ل ناقبه را موسلمانا و کافران، پشتگری یه کا مه زن، بو موسلمانا

کری یه. کافرا ب مهنجہ نیقی ئاگر د موسلمانا وهر دکر و حاجی
 رھشکا ئو ئاگر فہمرا ند. دیسان د بیژن کافرا تیرہک تیوہر کر،
 کوریا وی ہنگافت و شہق کر. کمکہی زی د فی شہری دا،
 رولہکی خہراب لہیزتی یه. پویش و پہلخ د ئانی، دا ئاگر پی
 خوہش و بہلاف بیت. لہورا کوردا فہرمانا وی راکر، دہما د
 بیژن: "ہر کہسی رولہ ئینی، حہفت کمکا بکوژیت، دی چیتہ
 بہحہشتی". ہر وہا د بیژن: دہما مروؤف د بہر کمکہی را د
 جیت، د قیت دہفی خوہ ب مچینیت، ژ بہرکو ہہکہ ہات و ددانیت
 مروؤفی ہمی ہژمارتن، ئیکسہر مروؤف دی مری. دی زقرینہ
 حاجی رھشکی، ئو کارئ ئو پی رادبو، چیروک و بہیت لسہر
 ہاتینہ فہاندن. ہر وہکی ژ فی میناکی خویا د بیت:

حاجی رھشکا لسہر ہیلینی
 خو سورکہ ژ خرؤ خوینی
 جہوابی ببہ مکہہو مہدینی
 حاجی رھشکا رابی یه
 بہرچیلکا خوہ سورکری یه
 ژ دہری دیری فری یه
 کافرا تیرہک دہینایی
 لسہری کوریا وی دابی
 تیرا وان چو بو بایی
 کاغہزا عومہر بری یه
 ل جہم موحممہد دانی یه

موحه ممه د پي زانی يه ^{۳۷}

گارەش

گارەش ل با کوردین ئیزدی لاورهک پیروزه، گهلهک ری و رهسمین وان فی چهندی ئاشکرا د کهن، یهک ژ وان د بیژنی ' گورگهگا ' ئانکو ئاگری گای. دهما ئیقارا جوتیار ژ جوت و کیلا د زقری، کابانی یا مالی ئاگرهک د کر و جوتیار ب گاییت خوهفه د سهرا د بوورین. ب فی ههلهکفتنی ژی کابانی یا مالی شریناهی وهک میویژ، قهسپ د سهر وان را تاقیتن. ^{۳۸}

میهو میشا هنگفینی

میهو میشا هنگفینی ببها و رهسه نن ل جهم ئیزدیا. ژ بهر کو "هریا میها خهرقی دهرویش ئادهم وی پي هاتیه چیکرن. دی بینین دیندارین ئیزدیا، هندهک ژ وان ئولدارا خهرقه پۆشن و خهرقی پیروژیا خول جهم ئیزدیا ههیه"

"تارق شکری هه مو. ژماره (۳-۷-۴۰) دمیتولوجیا ئیزدیان دا،

سپیریژ ۲۰۰۷ روپهل ۲۳"

تاووس

پهرندی تاووس ژی ل با کوردین ئیزدی پیروزه، ئالا ئیزدخان یه، ئیزدیان ۷ تاووس هه نه و هه تاووسهک وهکی ملیاکه تهکی یه. کو دیسان تاووسی ل با گهلهک ملهتین دن ژی، جههکی تایبهت د بیرو باوهرا وان دا هه یه. د گهلهک چاڤکانییان

^{۳۷} من ژ زار دهقی هوزانقانی هیژا هزرقان ی بهیستیه

^{۳۸} خدری سلیمان، گوندیاتی، بهغدا، مطبعة الحوادث ۱۹۸۵ ل ۱۰۸

دا هاتییه د بیژن؛ تاووس په رندی پیرۆزی خوداوه ند 'هیر' بو،
جهقهنگی مان و نه مریی بو^{۳۹} ژ بهرکو د کهفن دا وهسا هزر د
کرن، کو گوشتی فی په رنده ی پشتی د مریت گه نی نابیت.
ل با کرسیتیا نا ژی تاووس جهقهنگی هیزا له شی مروقی بو،
لهوما وینین وی لسهر تۆربین مریین خوه چیدکرن، ههر وهها
نه خشی په رین تاووسی لسهر چهنگین 'ئینجلا' 'حوری' یان
چیدکرن.

جانه وهر و خفس

خفس گوهورینه کا گشتی یه ژ شیوی مروقی بو شیوی
جانه وهری، یان تشته کی دی یی ب گیان، یان که رهسته کی بی
گیان. خفس ل وان مروقا د هیته کرن بین گونه ها د کهن، ژ ریچا
ئولی دهر دکه فن، د دهنه سهر گوتنا خودی و پیغه مبه ران. خودایی
دلوقان لسهر خفسی د قورئانا پیروز دا فهرمویه: "فلما عتوا عما
نهو قال لهم کونوا قرده خاسئین" (سورة الاعراف: آية ۱۶۶). ل
دره کی دن فهرمویه: "وجعل منهم القرده والخنزیر".
هزرا کوردا بو هندی د چوو، کو ل په ی ته رزی گونه ها خوه،
کونه هکار د بنه: کمکه، مهیمینک، کیسه له، جورده، به راز... هتد.
هه ژی یه بیژن کو کوردا مه بهسته کا په روه رده یی ب فه اندنا

---

^{۳۹} Alfred C. Bronswijk, Symbolen de taal van kunst en liturig
Boeken Centrum, Zoetemeer, 1995 p. 28

قان هزاران هه بو، نهخاسمه بو زاروڤكا و گه‌نجان. ئه‌ڤين ژييري
ژي، چهند باوه‌ريين كوردانه لسهر خفسى:
كمكمه

ك ب زارى نڤيژي ڤه د كهن، يان ل بهر نڤيژا مه‌زنه‌كى د
راوستن، يان تين و د چن، دا ده‌يبابين وان بيژنى؛ هشير و
مقاته‌به، ب زارى نڤيژا ڤه نه‌كه، هه‌كه خودى دى ته كه‌ته كمكمه.
د گوتن كمكمه ده‌مه‌كى مروڤ بو، لى ب زارى نڤيژي ڤه كر، ئينا
خودى خفس لى كرو كره كمكمه.
كويسه‌له

هزرا كوردين ده‌ستپيكي بو هندى د چوو، كو كويسه‌له بهرى
ببيته كويسه‌له، مروڤ بو، گهنم د فروت، ب عه‌لبا مه‌زن د كرى و
ب عه‌لبا بچويك د فروت. د پيڤانى دا دلى خوه ب هه‌ژارو
به‌له‌نگازان نه‌دسوت، له‌وما خودى خفس لى كر، عه‌لبا مه‌زن
بپشتى ڤه‌كر و عه‌لبا بچويك ببن زكى ڤه‌كر، دا كه‌سى دى چاڤ
لى نه‌كه‌ت.
جورد

ديسان د بيژن جوردى كوره ژي مروڤ بو، هرى د فروت، ژ
دوير ڤه ديت سه‌يده‌كى قه‌ست د كه‌تى، زانى دى داخوازا تشته‌كى
ژي كه‌ت، رابو خوه د بن هريي ڤه ڤه‌شارت، دا چو نه‌ده‌ته
ده‌ستى سه‌يدى. ژ بهر هندى خودى خفس لى كرو كره جورد، كو
چو جارا ژ بن عه‌ردى ده‌رنه‌كه‌ڤيت. ب جورديني يا خوه ژي

کوردا به لا خواه ژي فهناکهن، د بيژن ههري خواره، ههتا کو دهما
کومکين ئاخې ژي ل زهښيا چيدکهت، راست نائينيت!

مهيمينک

کوردا د گوتن بهري مهيمينک ژي ژنک بو، زاروکي خواه ل پيا
دانا و ل داويي زارو ب ناني پاکژ کر، ئينا خودي دهملدست
خفس لي کر و کره مهيمينک.

لهگلهگه

کوردا گهلهک جورين چيروکا لسهر لهگلهگه ي فهاندينه، نهقا
خواري چيروکهکه ژ وان: د بيژن لهگلهگه دادوهري باژيرهکي بو،
روژهکي ژنکهکا ههژارو دهست کورت قهست کړي کو تشتهکي
ب دهتي، کهرهمهکي د گهل ب کهت. ئينا دادوهري شهرت و مهرج
هاښتنه بهر ژنکي، لسهر دانا خواه روت و تتازي کهت و ل پيشي
يا وي بيت و بچيت. ژنکي داخوازا وي ب جي ئينا خواه تازي
کرو ل بهر سينگي وي هات و چوو. دادوهري ل ژنکي ميزهکرو
دهنگي کهنا وي ب سهر دادگهه ي فه چوو، ئينا خودي خفس لي
کر و کره لهگلهگه.

باوهرييهکا دن د قي بياښي دا ههيه، يا کوردين ئيزدي، لي ب
شيوهکي فراوان ترو فهکري ت. مهبهستا من ب فهکريتر نهوه،
کو قي باوهريي گيانهکي لي خواهشبونئ، لي بووريني تيدا ههيه،
بي هوميدي و رهشيني تيدا نينه، چريسکهکا روناهين، هيقيي ل
داويي ب خواهفه دبينيت. کوردين ئيزدي باوهريي ب هندي د ئين
کو پشتي مرنئ، جاني مروفي د چيته بهر جانهوهرهکي، نهفه ژي

"لسهر کارو عه‌مه‌ل‌یت مروّقی د مینیت هه‌که د باشبن دئ گیانی
وی چته د بهر بابچاکه‌کی، هه‌که د به‌دو خراب بن، دئ چته د بهر
تویله‌کی، یان درنده‌کی هاردا، و نازاری د کیشته هه‌تا چاره‌کا دی
ئیزی لی خوش د بت، و گیانی وی ب زقریت د بهر مروّقه‌کی
دا"^{٤٠}

هرچ

د بیژن هرچ ژی ژنک بو، زارویی خوه لسه‌فه‌ره‌کی ل پیا دانا
و د دویف را ب که‌ره‌کی په‌نیری باقر کر، ئینا خودی خفس لی
کر و کره هرچ.

جان‌ه‌وهر و خه‌ون

خه‌ون هه‌ر ژ که‌فن وه‌ره ل ناڤ هه‌می مله‌تان دیارده‌یه‌کا
به‌لاڤه. هنده‌ک مله‌ت وسا بو د چوون، کو خه‌ون دیارده‌یا دیتنا
هنه‌ک راستیانه بین د سه‌ر خوه‌زای دا. هندوکی‌ن ئه‌می‌ریکی د بیژن
کو خه‌ون رو یدانین پاشه‌روژئی خویا د که‌ن. خه‌ونی به‌ایه‌کی پر
گرنه‌گ هه‌بوویه ل با ته‌ف مله‌تین ده‌ستپیکي، ژ به‌ر کو وان هزر
د کرن کو خه‌ون راستینه ژ جیهانا دی. ب فی ئاواپی خه‌ون ل با
وان هیما و سیمبولین هه‌ر تشتی ل فی جیهانی روی د ده‌ت.
دیسان بو هندی د چوون کو خه‌ون روله‌کی سه‌ره‌کی د ژیا‌نا
وان دا د له‌یزیت.

---

^{٤٠} کومه‌له تیکستی فولکلوری کوردی، ل ١٨

خهون هندهک وینه و رویدانن تینه پیش چافین مروقی
نقستی. هندهک ژ وان د مینه ل بیرا مروقی، هندهک ژ بنی
نامین، مروق ب ئیکجاری ژ بیر د کهت. دیتنا جانهوهرا دیمه نه که
ژ دیمه نین خهونان، کوردو گهلهک مله تین دن ژی، فان خهونا
راقه د کهن، هر جورهکی جانهوهرا راقه کرهکا تایبهت د دهنی،
هنهک نیشانین باشیی نه و هنهک یین خرابیی. وهکو میناک دی
باسی چهندهکا ژ فان بیرو باوهرا کهین:

* هر کهسی جانهوهرهکی گوشتی یی نه هیته خوارن، د
خهونی دا ببینیت دی بیژن ئهوی مالی دزیی یی خواری.

* کهسی ماری، یان دپیشکی د خهونی دا د کوژیت، هر
وهکی دوژمنی خوه کوشتی. کورد د بیژن مارو دوپیشک د
خهونی دا دوژمنن، ژ بلی ماری رهش.

* یی ماسیا، یان کهوالی و کهری و کتکی د خهونی دا د
ببینیت، کورد د بیژن باشه، مانا وی خیرو خوهشی دی مشه بن.
* مروقی سهی د خهونا خوه دا ببینیت، د بیژن وی تشتهکی
ل دهف ئیکی خواری و نه دایی.

* کهسی کهوی یان هیکی د خهونا خوه دا ببینیت، د بیژن ئهوی
دی خودی کورهکی دهته وی کهسی.

* یی گورگ د خهونا خوه دا د دیت، د گوتن نیشانا هندی یه،
ئهو ئیک دی ژ مالا وی مریت. ژ بهرکو کوردا هزر د کر گورگ
ئزرائیله. دیسان ل با هندهک مله تین دی ژی، ئهوی باوهری هه بو،
کو گورگ و سه ساویرا 'سه هوهرا'، 'أشباح' ان دبینن، ئه جئا،

ئزرائیلی، مهلائیکه تا د بینن و ههمی دهنگان د بهیسن. له و را چاخی گورگ د لویریت، یان سه مینا گورگی د لویرت د بیژن ئەڤه یی ئزرائیلی د بینیت، یان یی مهلائیکه تا د بینن دهما ژ عاسمانا تینه خواری.

* ههکه ئیکی که رهکی رهش د خهونی دا دیت، مانا وی ئەوه رزقی وی دی هیت و ئەو یی روینشتی، پالدای. ههکه که ری سپی دیت، مانا وی ئەوه رزقی وی ناهیت، یان ههکه هات ژی، دی یی ب زحمهت بیت.

جانەوهر د چیرۆکا ملی دا

چیرۆک و چیفانوک بهر فورهترین پشکا سامانی زاردهڤکی کوردانه، کو ب هزارهها سالا د میشکی وان دا مانه و ژ دهسته که کی گه هشتینه دهسته که کی دی و ههتا نها. پروفیسور قهناتی کوردو ژان چیرۆکا لسه کۆمین ژیری پارڤه د کهت:

۱- چیرۆک و حیکایه تین دهرهقا ژیان و ئایینی مروڤان.

۲- چیرۆک و حیکایه تین دیروکی.

۳- چیرۆک و حیکایه تین دهرهقا حه یونان، ته یرو ته ره ولان.

۴- چیرۆک و حیکایه تین ئەفسانهیی و خه یالبازی.^{۴۱}

ل ڤیره ئەم ته نی دی لسه خالا سیی ئاخڤین، کو تیکه لی ببابه تی مه ڤه هه یه. ئەو ژی چیرۆک و حیکایه تین دهرهقا

---

^{۴۱} نبیله ابراهیم، قصصنا الشعبي من الرومانسية الى الواقعية، بیروت ۱۹۷۴ ل ۱۲۲

حه‌یوانان، ته‌یرو ته‌والان. ئەف ته‌رزه بیگومان گرنگترین ته‌رزئی
 چیرۆکین فولکلوری یه، د بنه‌رهت دا ژ لای ناهه‌روکی فه،
 خزمه‌تا پی‌تقیین ده‌روونی د ژیانا مروقی یا روژانه دا د که‌ن.
 چیرۆکین جانه‌وه‌را باسی دو تایین توری ملی د که‌ن؛ ئیک
 ئەفسانه و داستانا جانه‌وه‌را، یی دووی حیکایه‌تین جانه‌وه‌را.
 حیکایه‌تین جانه‌وه‌را سه‌خله‌تین جانه‌وه‌را وه‌کی رویشیان، شیران،
 پلنگان... هتد، کفش د که‌ن. نیت و مه‌ره‌م ژ فان حیکایه‌تان، تنازو
 مژویلاهی و بوراندنا چاخی یه، ژ ئارمانجا په‌روه‌ده‌یی د قالانه.
 لی ئەفسانه نه‌وه‌لی یه، د ئەفسانی دا جانه‌وه‌ر بو مه‌به‌سته‌کا
 په‌روه‌ده‌یی د هیته ب کار ئینان، کو په‌یوه‌ندییه‌کا قایم ب سنج و
 ره‌فتاران فه هه‌یه. ئەم د کارین بیژین کو حیکایه‌تا ئەفسانه‌یی، ب
 شیره‌ت و ئاموژگاریین خوه‌فه، ببها تره ژ چیرۆکا شروه‌که‌ری یا
 جانه‌وه‌را.

چیرۆکا جانه‌وه‌را بارا پیتر یا کورته، داوییه‌کا تراجیدی ب
 خوه فه‌د گریت هه‌قبه‌ندییا قاره‌مانی چیرۆکی د گه‌ل جانه‌وه‌ری یا
 ب له‌زو سه‌رپن یه، ژ نشکا‌قه‌یه. رۆلی جانه‌وه‌ری ل قیره ئەوه
 ریکا نیشا قاره‌مانی د ده‌ت، شیره‌تان لی د که‌ت، لی ده‌ما کو
 قاره‌مان د گه‌هیته ئارمانجا خوه، هه‌قبه‌ندی د نه‌قه‌با وی و
 جانه‌وه‌ری دا ب کوتایی د هیت.

د قان چیرۆکا دا په یوه نډییا مرۆفی د گهل جانوهری، دارو باری و تشتی بی گیان، د زفریته ئولین کهفن.^{۴۲} ههژی گوتنی یه کو ئەف چیرۆکه ژ لایی داریژتن و ناقه رۆک و جوانیی قه مهیدانه کا باشه بو قه کولینین بهراورد کرنی، ژ بهرکو رهو ریشالین وان ل با زۆربهی ملله تان د گههنه یهک. رهنگی سپی و رهش د قان چیرۆکا دا، جوتکی قهنجیی و خرابیی دهستنیشان د کهن، ماری رهش، ماری سپی، بهرانی رهش، بهرانی سپی... هتد. دا سهحکهینه چیرۆکا 'میرزا مهمود' وهکو نمونه:

"چیرۆکید تی گلی کرن کو دیوهکی ل دونیا تاری دا کهجهک ژخوهره بربو میرزه مهمود خواری دونیا تاری دبه، تیدا دگه ره گهلهک قه دا به لا دبینه پاشی وی کهچکی دبینه، کهچک ته مییا دده وی، ب ج تهحهری ئەو دهرکه قه دونیا رۆنکایی، کهچک دبیزه: رۆژا ئینی یی دو بهران، یهکی رهش یهکی سپی دهرکهفن شهر دکن، شهردا رهنگی وان تی گوهاستنی، بهرانی رهش سپی دبه، بهرانی سپی رهش دبه. وی رۆژی خوه پاقیزه سه رپشتا بهرانی سپی و تو یی دهرکه فی دونیا رۆنکایی، لی وسا بازده کو خوه شاش نهکی، ئەگه ر تو خوه شاش ب کی، بازدی سه رپشتا بهرانی رهش، تو یی دهها هفت ته به قان عهردیدا هه پری خواری"^{۴۳}

^{۴۲} کۆمهله تیکستی فۆلکلوری کوردی، ل ۲۱

^{۴۳} د. عزالدین مصطفی رسول، لیکۆلینه وهی فۆلکلوری ئەدهبی کوردی، سلیمانی

نمونه‌کا دی ژ څی توخمی چیرۆکا، د بیژن ساله‌کی بابی
خۆرته‌کی د چیته‌حه‌جی. وه‌سیه‌تی ل کوری خوه د که‌ت، هه‌ر
هه‌یام هه‌یام ب چیته‌با ماری، بلویلی بۆ لیده‌ت، هه‌ر جاری مار
دی زیره‌کی ده‌تی. خۆرت د زانیت مار ل کیڤه‌یه ژ به‌رکو گه‌له‌ک
جاری یی د گه‌ل بابی خوه‌چووی. لاوک روژه‌کی دووا د چیت و
دلی وی ل ماری خه‌له‌ت د بیت، د بیژیت ئەز نکارم هه‌می چارا
ب هیم، هه‌ما دی ماری کوژم و هه‌می زیرا ب جاره‌کی بۆ خوه
به‌م. رادبیت پیکولا کوشتنا وی د که‌ت، دربه‌کی لیده‌ت کوریا
وی ژی د که‌ت مار ژی ناکه‌ته‌نه‌مه‌ردی پیڤه‌ د ده‌ت و لاوکی د
جهدا د کوژیت. میړک ژ حه‌جی دزقریته‌ڤه، بلویلا خوه د به‌ت و
ژ خوه‌پا د چیته‌زیرا. پیشی بلویلی ب که‌ته‌د لیڤین خوه‌پا، مار
ده‌ردکه‌ڤیت و دبیزیتی؛ فلان که‌س ئیدی بلویلی بۆ من لی نه‌ده،
ئه‌و دوستینیا مه‌یا جاران نه‌ما، هندی بیرا ته‌و کوری ته‌به‌یت،
ئه‌ز ژی هندی بیرا من و کوریا من به‌یت.

ژیدەر

-
- محمد توفیق وردی، نماذج من التراث الشعبي الكردي، النجف ١٩٧٥
  - شوقي عبدالحكيم، مدخل لدراسة الفولكلور والاساطير العربية، دار ابن خلدون، بيروت ١٩٧٨
  - لوسى مهير، مقدمه في الأنثروپولوجيا الاجتماعية، ترجمى دكتور شاكر مصطفى سليم ، دار الحرية للنشر، بغداد ١٩٨٣

دارو رووهک د باوهريين کوردان دا

بابه تی باوهريين ملی، بابه ته کی پر فرههه، گه لهک تشتان، بين ب گيان و بی گيان، ب خوهڅه د گريت. ل فيره هم دی باسی ئالييه کی دن ژي کين، هو ژي باوهريين ملی نه لسهر دارو بارو رووهکان. هر ژ دهسټيکا سهردهمی کو مروڅ هاتی به سهر دونيايی، کویر هزريين خوه د داروباری دا کرينه و ب دیدهکا تايبه تی لی میزه کری به. ژ بهر کو مقايين وی دیتن و ل دويف چوو، کا چاوا هڅه داره ل خوه د دهت، وهراری د کهت، سال بو سال بلندتر لی دهیت، هر وهرزه کی سالی گوهورينه کا تايبهت ب خوهڅه د بينیت. ژ له ورا باوهری ل نک پهیدا بو، کو هیزهکا پیروژ د نیڅهکا داری دا هه به. هو لی هزو باوهرييان لسهر دارو باری د ناف ته قایا ملله تین جیهانی دا دهست پیکری به. ژ وان ملله تان، گریک و ئیتالیين کهڅن، قان هزر د کر کو نه ژادا وان د زقریته داربه رویی، ئانکو هو یی ژ داربه رویی چیبووین. میشا هنگځینی کو ل نیزی داربه رویی د ژیت، وان هزر د کر هو گیان کالین وانه. قان هر دو ملله تان دوما دوعا د کرن

یان سویند د خوارن، گهره که چوبانه بن دارین به رویان دوعا
کربان و سویند خواربان.

هندوک ههتا نها ژی دارا د پهریسن، ئەف پهراستنه ژی
روکنه کی سهره کی یه د ئولی وان دا، ههر سال چهند جارن برین
مروقان ژ ههر دهری هندستانی، ب جوق و مهزیکه قه قهستا قان
داران د کهن، گوڤه ندا ل هاویردوری قان دارا گریددهن و شاهی
یان د گپرن، بو دهمی چهند روژه کا میهره جانین وان قه دکیشن.

ل با ئاشوریان دارقه سپی پیروزی یا خوه هه بو، دارقه سپ د
هزا وان دا دارا ژیانن بو، لهوما دی بینین کو وان پر شینوار ل
پهی خوه هیلاینه، کو دارقه سپی تیدا جهه کی بهرچاڤ هه یه.

د قورئانا پیروژ دا، ل پر دران باسی داروباری هاتی یه، ب
کارهینانا داروباری نه ژ خوه رای هاتی یه، خودایی مهزن و
دلوقان، پر نیت و مههم پی هه بوینه. ژ سوره تین قورئانی بین
ئەف باسه کری: 'التین والزیتون' (سورة التین آية ۱). 'وإذا
استسقى موسى لقومه فقلنا اضرب بعصاك الحجر فانفجرت منه
إثنتا عشرة عينا قد علم كل اناس مشربهم كلوا واشربوا من رزق
الله' (سورة البقرة آية ۵۹)، دیسان سوره تا 'فوسوس الشيطان
قال يا آدم هل ادلك على شجرة الخلد وملك لا يبلى فاكلا منها
فبدت لهما سوءاتهما وطفقا يخصفان عليهما من ورق الجنة
وعصى آدم ربه فغوى' (سورة طه آية ۱۲۰). ههر ودها باسی
باوهرییان لسه ر دارو باری، مشه د ئولین که فن دا هاتی یه،
نهمازه ئولین نه ئاسمانی، ژ وان:

- ملله ته کي دهسټپيکي يې کهڅن ل ژاپونې د بيژني 'ئينو' ل با
څي ملله تي هه که داره ک ب سهر يه کي دا هات کوشت
گه ره که هه مي ب هه ف را رابن وي داري قه د قه د که ن، ب
هيړن، د دورا ب دهنه باي. هزارا د څي چهندي دا، بو هندي
د چوو کو گيانين خراب د قورم و تاو بهلگين څي داري دا
دژين.

- د نه فسانه يين نه فريقي و هندوسي دا، زور باوهري لسهر
جهه ي هه نه، وه کو هيمايه کي د نقيژين خوه دا بکار د ئينا.
رولې جهه ي و گه نموکي د فولکلورو نه فسانه يين پر ملله تين
نه ور و پي ژي دا دياره، ژ وان ملله تان: جيړمه ن و چيک
وسلوڅاک و فرهنگ و سکوتله ندي، ههر وه ها ل نه ندونيسيا و
نه ميریکاو ماليزي يا و پيرو ژي رولې څان هه ردو رووه کان
به رچاڅه. هه تا نها ژي دي ل نه ندونيسيا بينين، دهما د بهر
بيستانين برنجا را د بوورن، نابيت تفهنگان پاقين يان ب دهنگه کي
بلند باخفن يان قيړقيړي ب که ن. ژ بهر چو؟ دا ناراميا گيانين
رووه کان تيک نه دن چونکي دهما عاجز د بن دهملده ست هسک د
بن. نه و ل وي باوهرينه کو برنج ژي مينا مروڅان يي ب رحه.

- د هه ک ئولين کهڅن دا، بين نه اسماني، دهما به ره هه مي
جاندي خرغه د کرن، ره وشته ک هه بو، گيسکه ک د شيري
ماکا وي دا د که لاند، نه و شير ل دارو باري و بيستانا د
ره شاندا، ب هيڅي يا هندي کو نه و درارو بارو بيستان، سالا
پاشتر دي به ره هه مه کي باشترو زيده تر دن.

- د فولکلوری مسریجی کهفن دا، گهلهک چیفانوک هه نه کو
رووهک رؤلہکی سهرهکی تیدا د بینیت.

چیفانوکهک ژ وان دیبژیت: "دو برا هه بوون، دلجی یهکی ژ وان
د گولهکا رویلی دا بو، ئەو و ژنکا خوه پیک د نهخووش بوون،
ژنک رابو ئەو گول کر، قورتنفاند و هاقیت، میترک ئیکسه ر کهت و
مر. برایی وی چیپووک د زانی، چاوا گولا رویلی دیت، بر کره د
ثافی دا، گول چاوا گهش بو، جار دی رح هاته برایی وی و ساخ
بووقه".

باوهرییا مروقی دهستیکی بو هندی د چوو، کو گیانی مروقان
بی ل دهرفه ی لهشی وان، بی د تشتهکی ب گیان دا یان د
تشتهکی بی گیان دا. ئەفسانهیین گهلهک مللهتان ژیانا مروقان ب
ژیانا رووهک و دارو باری قه گری د دا. ل دهف هژمارهکا
جفاکین ئەفریقی، ههکه زاروکهک هاتبا د نی، دا دارهکی چینن،
وهرا را وی زاروکی ب وهرارا وی داری قه گریدان. واته ههکه
ئەو دار هسک بو، یان هاته برین ئەقە ئەو زارووک مر. ژ سهدهما
برینا قان داران د بیژن، خوین هاته ریتن و کوشتن چی بو،
نهمازه دهما ئەورویپیان هندهک ژ قان داران برین، پشتی دهقهرین
وان داگیر کرین.

هژمارهکا هوزان ژی ژینا زاروکی خوه ب داران قه گریدان،
چاوا؟ دا بهرهکی تیژ ئینن، د قورمی داری قوتن. وان هزر د کر
ب قی ئاواپی دی ژینا زاروکی خوه پاریزن، هندی دار ته مهنی
بیهت، زاروکی وان ژی دی هند بهت. ئەف رهوشته ل با هندهک

خیزانا ل ننگلستان، ئیتالیا، جیرمانستان و ل ناڤ ئویرسان ژى
هه بوو.

- خوداوهند 'ته موز' ل بابل ئ هیمایی پرووه کین خوارنی بوو.
د بیژن ئەف خوداوهنده دمریت و زیندی د بیت، د گهل
شینبوون و بهینا پرووهکان. د توری بابلیان دا، زهحف
پارچین زیمارو پی گوتنی ب قی خوداوهندی هاتینه
قه هاندن، یهک ژ وان دبیژیت :

ته موز دارهکه ل ناڤ بیستانه کئ نه ئاڤدای

تاجا وی ل زهقی یی گول نه دا

بیشه نگه کا چرمسی یه ژ بی ئاڤی

بیشه نگه کا رهوریشال بری یه

گیایه کئ بی ژیانه ژ تیها دا.

پشتی مه ب کورتی باسی هزرو بیرو باوه ریین چهند
ملله ته کین بیانی، لسهر پرووهکان و دارو باری کری، دئ هیین
سه حکه یینی کا کوردان د قی بیاڤی دا چو هه یه.

- کوردان ریژ ل هنهک داران د گرت، ژ وان؛ دارا به پرویی.
لسهر دهمین کهفن د بیژن کهس نه دویریای زوی ب زوی چقان، بو
سوئتی ژئ ب کهت. ل وی باوه ری بوون کو ههر کهسی ب
سوژیت، دئ قه دا و به لایهک هیته سه ری وی، ههر وه ها د گوتن،
ئهو دهستی چق پی هاتی یه کرن، دئ فالنجی بیت.

- د بیژن هه که ئیکی گویرهک چاند، شین بو، دهما قورمی وی
هندی حه فکا مروقی چاندی ستویر بو، ئهو مروف دئ مریت.

لهوما هنهكان نه دویریان ب چینن، ئەڤین ههین ژى زۆربهی وان
سفوران بین بو خهلكی چاندين !

- كورد د بیژن دارى كنیرى پاڤیژنه دریکا ماری دا، دی د
جهدا راوهستیت. لهو را شقانا شفکین ڤى دارى د كرنه گۆپال،
دهما د نڤستن ژى د دانانه بن سهرى خوه ، دا مار پیڤه نه دهن.
ديسان شفكا ڤى دارى ب زكى ژنكا را د ئینان ئەڤین ژنکین ل
بهر بچویك بوونى، داکو ب ساناهى بچویك ببیت. ههروهها ب
زكى دهوارین نه ساخ ژى را، د ئینان و برن، دا ساخ بین.

- كه سین بالویلك لى د هاتن د چوونه با مه لایهكى، ب جهه
ڤه د خواند، ئەو جههه د چاندين. د گۆتن دهما تلهكى ب
سهردكهڤیت، ئەو بالویلك بهر بهره دى ل كیمی یى دهن و چو
شینوار بو نامینن. ديسان دار بهروى و تهوك و دارا دیندارى ، ل
گهلهك جهان ل كوردستانى بو بالویلكا د هاتنه ب كارئینان. دا
چقهكى ژ فان دارا داننه بن بهرهكى دهما د پزی، بالویلك دا ژ
لهشى وی مروڤى چن. بو برنا بالویلكا ل دهڤهرا ئامیدیى
جهریفكهكى نوی، یى هیژ كار پى نه كرى د بالویلكان د دان و د
گۆتن : "یا ره بی چاوا ئەز ڤى جهریفكى، ڤارا پى د مالمتو وسا
ڤان بالویلكا ژى پى بهی" ديسان هه ر ل ئامیدیى خالخالوك د
دانانه سه ر بالویلكى پى د چوون. د بیژن ژى یى بالویلك ل
دهستا د هاتن، پرتهكا گۆشتى ژ دهیكا خو د دزی د بن ئەردى ڤه
د كر، دهما ئەو كۆشت درزی بالویلك د چوون، شوینیت وان ژى
نه دمان.

- کوردا د کهفن دا قهره نفل و پرتکه کا داره کی ب زارو کا فه د کرن، هزر د کرن هوسا دی ژيانه کا خواهش و بهخته وهر بهن.

- دارا خنده کوکی: ل مزگه فتا شیخ مه نسویری ل نامیدی، قورمه کی دارا تویی هه یه، خه لکی پرتین بچویک ژیفه د کرن، د کرنه ستوی زارو کین خنده کوک لی، دا ژی ب چیت.

- ل با کوردان که سین توشی ژانه سهری د بوون، دا له فه نه کی و بهندکه کی رهش ب سهره ده را خانی فه هه لایسن و د بن را هین و چن.

- گیا به نوک: گیا به نوک د بیژن گیاهه که ب شهف د برسقیت، کوردا لسهره مین که فن د گوت، ههر که سی فی گیای ب که ت دی مریت. له وما جارنا بو حنه ک خورتان دهر دورین فی گیای د هلکولان، به نه ک بره هیفه گریدان، سهری دن یی به نی ب ستوی گیسه کی فه گریدان، دا گیسک ل خواه ب دت و گیای ب هلکیشیت. هنده ک د بیژن هه تا نها که سی گیا به نوک ب جا ف نه دیتی یه، ته نی هه وایه که ب سهری هنده کا که تی و ئیخستی یه قالبه کی راستیی. لسهر فی گیای د گوتن ئه ف زه لامی ژنکا وی نه بانته، ئانکو نه رویتته خار، تفی یا فی گیای د گهل خواه ب هه لگریته، دا ژنکا وی بیانته. ههروه ها د بیژن خورتان د کرنه د پاخلا خواه دا، د گوتن دا کچک هه ژ مه بکه ن.

- یی ماری پیقه دابا کوردان شفکه کا هناری ب جهی پیقه دانی را د ئینان و د برن، ب هزرا هندی، کو دی وی ژه هری پویچ

کەت، کاریگەرییا وی ناهیلت و وی مروۆفی ب فی ریکی ژ مرنی
رزگار کەت.

- قالا سیفی زەحف د چیرۆک و چیفانوکتین کوردی دا هاتی
یە، سەیدایی حەجی جعفر، لاسەر سیفی د توری کوردیی ملی دا
پر تشت نفیسی یە. ژ نفیسینین وی د فی بواری دا، ئەم دی قان
خالین ژیری پیشچاڤ کەین:

۱- سیف د چیفانوکا 'ئەحمەد چەلەبی' دا؛ پیرا لاو د کەت،
نەخووەشان ساخ د کەت.

۲- تە سیفا خوە ل سینگی کەسی نەدایە ؟ د چیرۆکان دا هاتی
یە دەما ژ کۆری میری یان حاکی را، کچکین دەڤەری
ریزدکرن و سیفەک د کرە د دەستی دا. ف ریزی را د هات،
دەما یەک ب دلێفە نویسیابا، دا ژ خوە را د هەلبژیریت، و
سیفا خوە ل سینگی دەت، واتە من ئەف کچکە د فیت هەر
ب فی ئاواي قان میرو حاکیان بو کچین خوە میڕ پەیدا د
کرن.

۳- سیف و خفس: د چیفانوکا 'شرکاک و کوتری' دا، کچا
حاکی سیفی د خوت د بیته هیستر.

۴- بو نەهشی یی و توێلبەندی یی؛ دەما سیف د چیفانوکا
'سیرنیس' دا، د بیته مۆرکا خەوی.

۵- سیف بوویە دەرمانی زایینی؛ هەر وهکی د چیفانوکا
'حاکی خودانی سی ژنا' دا هاتی.

- کوردا د کهښن دا د گوت گيانې هەر مروځه کی یی د بهلگې داره کی را له وړا هه کو ئیک د مر دا بیژن ؛ بهلگې وی ژ داری وهریا.

- ل گوندین کوردا ژنکان جوانترین جل و بهرگ د کرنی و بربره قهستا دارکین پیروژ د کرن، دوعا د کرن کو باران بهیت بو دخل و دانی وان.

- دارا تویی و زهیتوون و دارهژیر و کنیر ل با کوردان د پیروژ بوون دیسان دارین ل ناف مناسب و نیژیکی توریین قهنج و چاکان، ئەف داره هه تا نها نابیت ب هینه برین.

- ل گوندو هاویردوری باژیرین کوردستانی، گه له ک جارا دارکین ب کنجر، ل قیرئ و ویراهه دی ببه چاځی مروځی کهښن. کوردان کنجر ب تاین داراځه د هه لایستن، نه مازه کنجرین کهسک و سپی، نه مەرجه ژی ئەو دارا کنجر پیځه د کرن، نیژیکی توریی چاکه کی بیت.

ل فهلهستینی داربه رویه کی د بیژنی داربه رویا 'بره هیمی'، کو داره کا نافداره، د بیژن گیان لی د ئاکنجینه، خه لکی دهر دورین فی داری نه خاسمه جوتیاران، کنجر ب فی داریځه د هه لایسن. ل بهیروتا کهښن ژی داره کا هولی هه یه. زور راو بوچوون هه نه لسهر مه رما خه لکی ب فان کنجران، هه ک ل وی باوه ری بوون، کو گیانین خراب د فان داران دا د ژین، ئەځا ب ریکا فان کنجران، خه لکی د خواستن خوه ژ فان گيانا ب کړن، خوه ژی بیاریزن. هنده کا ژی د فیان خوه ب فی ریکی نیژیکی فان دارا

بکهن، هزرا وان بو هندى د چوو، کو هیزهکا د قان دارا دا هه‌ی، شیان و پیقه‌هاتنه‌کا هنداهه‌ی، نه‌خوه‌شا ساخ د کهت، هیقی و داخازو مرازان ب جی تینیت. هه‌نه ژى د بیژن؛ ئەم هه‌وارین خوه ب ریکا قان کنجران د گه‌هینینه وان وه‌لی و چاکین نیزیکی وان دارا، کو بو نمونه ؛ قه‌یدا گرتیین مه‌ قه‌کهت، مه‌ ژ ئیش و ئەله‌مان خیش 'صافی' ب کهت، دلج زه‌لامین مه‌ و خه‌سویین مه‌ نهرم کهت، مه‌ ل به‌رئیک شرین کهت، مه‌ ژ گۆنه‌هان داقوتیت و خیرو خوه‌شییان ب که‌ته باهرا مه‌. هه‌نه‌ک ژى د بیژن ئەف پیرابوونه‌ته‌نی ئاراسته‌ی دارى یه‌ و نه‌ چو تشتی دی. کوردا ژى مشه‌ دارین کنجران پیقه‌دکه‌ن، ل هه‌ر ده‌ری ل کوردستانی هه‌نه‌. ئەم د کارین بیژین به‌هرا پیتر ژ گوندین کوردستانی و هه‌ر وه‌ها ل ده‌ر دۆرین باژاران ژى، ئەف داره‌ لی هه‌نه‌، ژ وان:

- دارکا ب کنجر ل دهوکى، ل داوی یا تاخی به‌رۆشکى بو، ل ئالى به‌رۆژى، نها کهفتی یه‌ به‌ر جه‌هدى نه‌مايه‌. داربه‌رويه‌کا مه‌زن بو، هه‌نه‌کان ژ خه‌لكى دهوکى و گۆندین ل وان ده‌ردۆران و ریباران، کنجر پیقه‌ د هه‌لاویستن.

- شیخکى کنجر: ل باژیرکى ئامیدی، دو دارین گه‌یشکى بوون.

- ل هه‌نه‌ک ده‌قه‌رین کوردستانی ، نه‌مازه ل ده‌قه‌را ئامیدی، ئەو زه‌لامین عه‌یال نه‌دبوون، ده‌رپیکى وان ب دارکین ب کنجر قه‌ د کرن، گۆایه‌ دا ژنکین وان عه‌یال ببیت.

- دارکا شیخ حه‌لیمی: ئەو ژى ل ئامیدی، که‌زانه‌کا مه‌زن بوو.

- دارکا شیخ ئەحمەدی: دیسان ل ئامیدی، ل کانی یا مالا بو،
ل ریکا بەری سیلی.

- دارکین زەمبیل فرۆشی: ل ناقبەرا باژیری زاخوو باژیرکی
باتیفا.

هەنەک دار ژێ هەبوون نەخووشا قەست د کرێ، بەلکی لئ ببینە
دەرمان، مینا دارکین پشت ئیشا ل دەوکی، ل تاخی بەرۆشکی.
کەسین پشتا وان د ئیشا هەوارا خوێ د گەهاندە ئی داری.
هەر ل بەرۆشکی دارەکا مەزن هەبو، قورمی وی ژ بنی یی
کۆن بو، زارۆکین خەندەکوک لئ، د ئی کۆنی را د ئینان ود برن،
د گۆتتە ئی داری دارا خەندەکوکی.

ژيډهر

-
- د. سامي سعيد الاحمد، رموز من عالم النبات، عدد ٤ لسنة ١٩٨٥
  - الپروفيسور دونكر ميشيل، معجم علم الاجتماع، ترجمة الدكتور إحسان محمد الحسن، دار الرشيد للنشر، بغداد ١٩٨٠
  - صالح احمد رشدي، الفنون الشعبية، القاهرة، وزارة الثقافة والارشاد القومي ١٩٦١
  - بؤقى بابتهتى من گهلهک مفا ژ خالهتا "مههجهمين ئاميدى" وهرگرتيه، کو ژيى وي ژ حهفتى ساليى بورى يه، هاوسهرا رهمهتى هاجو ياسين ئاميدى يه. ئەز ژ دل سوپاسيا وي دکهم و داوا ژى دريژيى ژيرا د خوازم.

چه‌ند باوهریین ته‌قایی ل با کوردان

- ده‌ما بویک فه‌دگوه‌استن، گه‌ره‌ک بو دوی ریکی را نه‌بربان ئەوا تی‌را هاتین.
- کوردا هزر د کر کو هەر مرۆقه‌کی لسه‌ر رویی عه‌ردی دژیت، ستیره‌کا ل عه‌سمانی هه‌ی.
- له‌ورا ده‌ما ستیره‌ک درژی یا، به‌ره‌ف عه‌ردی د که‌ته‌ خوار، د گۆتن ئە‌فه‌ ئیک مر.
- ل با هه‌نه‌ک ده‌قه‌ریین کوردان د بیژن، ئەو ژنکا هه‌قیر د ده‌ستادا ترش د بیت، ئەو گه‌له‌کا هاره، ئەوا د ده‌ستادا نه‌ترش بیت ئەوا مسکینه. هه‌روه‌ها د گۆتن ئە‌ف ژنکا هه‌قیر زوی د ده‌ستادا ترش د بیت، ئەو گه‌له‌ک چه‌ژ می‌ری خوه‌ د که‌ت.
- هه‌کو بچویکی گلێزه‌ د کر، د گۆتن پیلا‌قا خالی وی د ده‌قی ب دهن ئیدی گلێزه‌ی ناکه‌ت.
- هه‌کو دو بویکا فه‌دگوه‌یژن، نابیت د ئیک ری را ببه‌ن، هه‌که‌ پیگوه‌ورک بن. کورد د بیژن هه‌که‌ د به‌رئیک را برن، بویکا

عهولی زارۆک نابن. دهما بچویکهک د مالی دا دست دهته
گیسکی، یان بهردفنا ئیکی د خوری یا، یان چویچکا د حهوشی دا
شهر د کر، یان دهما گرکا ههقیری ژ دهستی ژنکی د کهت، کوردا
د گوت ئەفه نیشانیین هندی نه، کو دی میههفانهک بو وان هیت.

- کوردا بهری د گوتنه کهسک و سوری "کهمهرا دهیکا
فاتمایی". سور ل با وان نیشانا خیرو خواهشیی بو، زهر نهیی
خیری بو نهیی شهپی بوو. پشکا تاری ژ کهسک و سوری ،
نیشانا پهریشانیی بو، دهما کهسک و سور دهر د کهت، زارۆکان
د کرنه قیری: سوری منه... سوری منه.

- کوردا دهما بو جارا یهکی لسهری بوهاری پهزی خواه د
دوت و ماست د مهیاند، دا ماستی بو ههقسویین خواه بهن،
نهمازه بین، هیژ شیر نههاتیه پهزی وان. دهما ئامانیین وان د
زفراندن، دا هیکهکی یان پیچهکا خوی کهنه تیدا، ب هزرا هندی، دا
ساللا پاشتر پهزی وان هسک نهبییت.

- دهما نیقا دهستی راستی یی ئیکی د خوریا، د گوتن ئەو
دراڤ دی بو ژ ئهردهکی هیت، ههکه دهستی جهپی با، دگوتن ئەو
دراڤی وی دی چیت.

- ههکه لنگی ئیکی د خوریا، د گوتن ئەو دی چیته سهفهرهکی.
- دهما دهنگ ژ بزوتی کوچکی د هات، ژنکا د گوتن ئەو ئیکی
بهحسی مروقی د کهت.

- دهما نانا ژنکی لسهر سیلی پف د بو، د گوت ئەو ئیکی
گهلهک برسی یی ل ویری.

- کوردا خوئی د هافیتته کوچکی، تهنویری، د گوتن دا بهره که ت ب که فیتته نانی و چافین حه سویدا بپه قن.
- کوردا تهنی د سهری د فنا بچویکی د دا، د گوتن دا چافین نه بیت.
- ههر وهها بوئی مه بهستی موریکین رهش و سپی د نافیک دا، یان بین شین د کرنه ستوی، یان دهستی.
- کوردا د گوت زهلامی خوه د سهر که سک و سوئی عهسمانی را پافیت، دی بیته ژنک، بهرو قازی ژنکا خوه د سهر پافیت دی بیته زهلام.
- دهما ئافا گهرم ب شهف د ریته، کوردا د گوت فیت بسم لاهی ب کهن، دا چو بین ژ مه چیتر، ژ مه پتر، ئانکو نه جنه نه هینه سوتن.
- کوردا روژین سی شه مبا بالاف نه دکرن، د گوتن سی شه مب روژا بالافا ژ مه چیترا یه.
- روژین نهینی ژی ژ بهرکو روژه کا پیروزه، کوردا گیسک نه ددانه مالی و کاری دهرزیکی ژی نه دکرن.
- ژنکا چلکار چینه دبو ب چیته دهف ئیکا دی یا چلکار. هه که وهسا ژ نشکافه چیبو گه هه شتنه ئیک، د فیت دانکا خوه ب که ته ستوی، دا شیری وی هسک نه بیت.
- ژنک ب که فیتته بهر بچویکی، نابیت ژنکا گران بچیته دهف. مه لا مه حمودی بایه زیدی د پرتووکا خوه دا "عادات و رسمه تنامه ئی نه کرایه" د بیژیت:

ئەكراد دماليد خوهدا زيده موكه رهمن، مومكن نابت كو مهسهلەن وهكو ملليد مايي ئەكراد ل جههكي زادي و فيكي تشتكي بخون و مروقهك ژدوورقه بفره ل وان نه زهر بكتن ئەو قهدهرەكي ژوي زادي و فيكي نه دنه وي مروقي كو نه زهر دكتن له ورائي ئيعتقادا وان ئەوه كو نه فسا وي مروقي دبه مارو ب شهف تيته خهونا وي.

ل ههك جهان ل كوردستاني، ل شوينا ماري د بيژن د بيته سه، يان گورگ. ل درهكي دي هه ر ژ في پرتووكي، د روپهلي ١٦٤ ئ دا هاتيه:

پيرهژن دنيقا وانده ههين وهكو زاروك، يا خو مروقهك ناخوهش ببه ئەوي پيرهژني تين، ئەو پيرهژن ئەو ناخوهش بنان و خوي ئەفسن دكن و پاشي ئەوي نان و خوي دنه سان دخون. گويا يه و سهبيد خوهري نهخوهش دبن و ئەو مروف و زاروك شفا دببن و شوليد جاهيله زاف دنيقا ئەكراداندا ههين.

ديسان بايه زيدي د روپهلي ٨٦ ئ دا ژپرتووكا خوه د بيژيت: هه تا جارنا دهفي گوران و دورندان ب خوهندنن گريدن، براستي نيزوكي پهزو دهواريد وان نابتن.

- دهما ئيك د سه ر مروقهكي نفستي را د چيت، ئەوي ل ويڙي دي نه پازيبونا خوه دياركه ن و بيژني، جارهكا دي بهروفاژي د سهرا وهره.

- دهما بووكي فه دگوهين، ل بهر ده رگهه مالا زاقاي، داياكا وي دي ل بهراهيكا بووكي رهقسيت، دهستهكي وي ههسكوي

تیدا، دهستی دی جهریفک، واته؛ یا د بیژیته بووکی ئهف باره ژ
من فهبو و کهفته سهر ملی ته. ههکه ژی د بیژن ژ بهر چاڤا
خهسوی وه د کهت. چاخئ ئیک ترؤمبیلهکا نوی د کریت، کورد
هیکهکی پیڤه د شکینن، د بیژن دا کهس جاڤا لی نهدهت و چو
موقهدهرا نهکهت.

- ههکه ژنکین کوردان ب فین ب زانن ژنهکی دی بچویک بن
یان نا، دا لهپهکی خوی کهنه ناف پاتهیهکی و گریدهن،
پهرموچکان ب سهری پاتهیڤه مینا ریشالوکا چیکه، روینی
تیدهن و دهینه د بن ناڤکا

ژنکی دا. پاشی ئاگر بهرددانه پاتهی و دهفی گوسکهکی بچویک د
دانانه سهر، ژنکا بچویکی بگرت، زکی وی دی چته د دهفی
گوسکی دا، یا نهگرت گوسک دی لسهر زکی وی سهکنت.

- کوردا نهمازه ژنکان دهما پرچا خوه د قوساندن، د کرنه د
دهرزین دیواران را، یان ئه و پرچ بن ئاخ د کرن. گوايه ههکه
مروڤهک پی لی بنیت یان با لی ب دهت، دی سهری خودانی وی
پرچی ئیشت. دیسان د گوتن روژا قیامهتی وی پرچی د دهینه
سهر خیریت مروڤی.

- ژنکا چلکدار چل بهرک د دهینانه بن مریشکی یان عهلوکا
کورک، گوايه دا چلکین وان نهگرن.

- کورد د بیژن روژا شهمی بهر ب زیدهیی یه، گوايه ههکه
بچویک لی بیت، گهلهک دی ل دویف بن، ئو ههکه ئیک دفی
روژی دا مر، گهلهک ل دوی دی مرن و ددهمهکی کورت دا.

- ههکه میړی گهلهک ب دهنه مالهکی، د بیژن دی رزقی وی مالی زیده بیت
- دزیپه ی دا چو جارا کورد دهست ب شولی ناکن، چونکه د بیژن بو ناسه لحت.
- ههکه کوردا هزر د کر، ههچی میزا خو فهخوت، ههم دی پهلهوان بیت و ههم دی مهلهقان بیت.
- کوردا هزر د کر ههچی بهقا ب کوژیت دی بالویلک ل دهستا هین.
- ههکه بچویک زویکا نهراببا سهر بیان، دا بیژن ببهنه دریکا شیخهکی یان مهزنهکی دا، دی رابیته پیا.
- ههکه بیبیکهک د چاڅی ئیکی را هاتبا، دا بیژن کلی د چاڅا وهرینن، ئه و بیبیک دی ژ کهربا دا پهقیت. ل هن ئردا د گوته وی کهسی 'حهفت تیرا بین' و ل هنده ئردا دا چپته سهر ریکهکی حهفت قویچکا فهدهت، گهرهک بو، ئه و کهسی دویری را هاتبا هرفاندبان.
- کوردا د گوټ ههچی برکیت وی بین، ههکه مروټ بو دروهکی بکهت دی چیبیت.
- ههکه کهنیا مروټی بیت و مروټی نهټیت ب کهنیت، کوردا ولسا هزر د کر، ههکه مروټی بهری خودا نینوکین خوه، کهنیا مروټی ئیدی ناهیت.
- کوردا د گوټ ئه و بچویکی ب میزیته ب خوهفه، زهرکا هیکا کیفزاله ی ب دهنی دی چیبیت.

- هه‌کو بویک فه‌دگوه‌است، زافا د چوو سه‌ربانی، ده‌ما بویک د گه‌هسته به‌ر ده‌ری، وی پی‌خو له کومکه‌کا ناخی د دا ب سه‌ری بویکی وهر د کر گوايه دا سه‌هما وی ب چپته د سه‌ری وی را.

- کوردا د گوت نه‌و مالا کیتکین ره‌ش ب چنی، نه‌و ئیک دی ژ وی مالی مریت.

- کوردا وسا هزره‌د کر هه‌چی قورنجیکا، گفشکا دانپته قه‌ره‌چا نامیرین؛ وه‌کی چه‌قوکی، گویزانکی، داسی، بقری، دی ب ده‌ستیت وی خوه‌ش بن.

- کورد بو هندئ د چوون هه‌چی د خه‌ونی دا د دانه‌کی وی بکه‌فیت، نه‌و دی نه‌خوه‌شیه‌ک سه‌ری وی، یان یه‌کی ژ که‌س و کارین وی هیت.

- هه‌کو چارپینج روژه‌کا لسه‌رئیک باران د باری، ژ بو هندئ کو فه‌که‌ت، و به‌رپین خه‌لکی خوه‌ش بن، کوردا د گوت ناخی چل که‌چه‌لا ل په‌ره‌کی بنقیسن و ب دهنه به‌ر بارانی. ل هنه‌ک ده‌فه‌را ژی، دا رابن که‌چه‌لیت گوندی خرکه‌ن و سه‌رکول که‌ن، ل وی باوه‌ری بوون، کو هوسا باران دی فه‌که‌ت و بیته ساهی.

- هه‌کو پیلاف لسه‌رئیک سوار د بوون، کوردا د گوت نیشانین هندئ نه‌ میه‌فانه‌ک دی هیت.

- هه‌کو زافا د بره د ژوورا بویکی فه، دا سی جارا په‌لها وی راهه‌ژینیت، گوايه دا ژ ب ترسیت.

- ب هزرا هنهك كوردا، هر كهسي ناني سوٽي ب خوت دي
مورد بيت، يان دي تشتهكي بها ژ خوه را بينيت وهكي درافي،
زيړي.

- بچويكي بن قهړهك د خوار، ژنكا د گوټني نه خو دي
داهوټا ته بيته باران.

- كوردا بهري سهرئ خوه نه دتراشي هه تا په ز د زيت، د
گوټن دا يي مي بيت.

- ل دوي هزرا كوردا هه كه ژنكا دو گيان، ژنكا ب تشت،
پارزوين دانا بن زه لاما، دا كچ بيت و هه كه چانك دانا با بن وان
دا كور بيت. ژ روژا زايينا ژنكي، گهرهك بو سي روژان چو
تشت ژ خانبي وي دهرنه كه فیت، دكو ناكا بچويكي زويكا ب
كه فیت. دهما ژنكا ل بهر زاييني نه هس د بو ، ژنكه كي ههر دو
گوټن وي د كيشان و د گوټي: ب زفره سهر هسيت خوه نه قه
زه لامي ته هات. هه كه نه زفريبا، زه لاما ژ دهرقه تفهنگ دهاښتن،
كو ديسان هنهك زه لام، دا چنه سهر جوكه كي و ئافي ب
خه نجرئ برن. نه قه ژي سيمبولي نه فسونه يي يه، نيشانا هندئ
رادگه بينيت، كو وان ب قي ئاوايي، گريكين وي ژنكي قه كرن.

ل دويف باوه ريښ كوردا، د بيژن ژنكه ك (بيړه هڅي) د بيژني
(هال)، هه فرويشي ژنه كا ل بهر زاييني د بيت. هال ژنه كا به ژن
بلنده، قاريت و تيته لاسه ، مه مكين وي د دريژن هر كته كي
دهاښتيته سهر مله كي. نه ف ژنه هه ول د دت دلي ژنكا ل بهر
زاييني بينيته دهر و د جووا ئافي دا ب شووت. هر گاڤا دهرفه تا

خوه ببینیت ب فنی کریاری رابیت، ژنکا ل بهر زاینی دی مریت. دا کو فنی ژنی دویر بیخن، دهرفتهی نهدهنی ب کریارا خوه رابیت، زهلام تفتهنگا د هافیزن. مه بهست ژ برینا ئافی ژی ب خه نجه ری ئه وه، دا نه هیلن پیره هفی دلی ژنکی د وی ئافی دا ب شووت.

(الکرد، دراسة سوسیولوجیة تاریخیة ، باسیل نیکیتین، ترجمه د. نوری تاله بانی، سپریز - دهوک ۲۰۰۸ ل ۱۵۵)

- دهما ئیکی نافدار ب چاف هافیزیی ل ریوباره کی د که ته سینگی مروقی، د گوتن قییت مروف بهریکا وی باخفیت، دهفی وی بشکینیت، یان بیژیته تشته کی ب سه ری دفنا ته فه، دا مروقی چاقین نه که ت.

- کوردا د گوت هه کو سه ری زاقای د شوون، قییت ژ پیرفه بیت نه روینیته خار، ژ بهرکو هه که هات و روینشت، ئه و دی وی شه فی هه ر وه کی کورد دبیزن، بیته رویفی، ئانکو کاری خوه یی زاقاینی، وه کو پیدفی ئه انجام ناده ت.

- دهما زه لامه ک د چوو ماله کی، لسه ر سفرا خواری بان، د گوتنه میهفانی ؛ دی وهره خه سیا ته چه ژ ته د که ت.

- هه کو ئیک ژ گوندی د مر، چینه دبو که سی ژ گوندی یا بالاف کربا، هه تا مالا مری بالاف د کر.

- هه کو د بهر سه رشویشتنی راه شه ژ دهستی ژنکی د که ت، د گوتن خیره، ئه و دی میهفانه ک بو وان هیته ت.

- چاخی مه لای مه ولید د خواند، ژنکا هه ک برنج یان گه نم، د کرنه ناف پاته کی و د کرنه د بن وی ده پیفه، ئه وی مه لای کتبا

خوه د دانا سهر. پشتی هینگی دا که نه ناڤ برنجی خوه، ل وی
باوهری بوون، کو دی بهر که که فیتی زیده بیت.

- کوردا بهری د گوتن کو عهسمانی لسهر چند ستوینه کا
راوستیای، ل ژیر چافدیری یا سلیمان پیغمبهری. ههر دهما نهو
حهز ب کهت، د شیت ب سهر مه دا بینیت.

- کوردا د گوت: روژ کچکه کا پر بهدو بو، هه یف زه لام بو،
لهوما میناکی وی کریته، شوین پرسک و نیشانین خوریکا لینه،
زه لآمی حه ژ فی کچی د کر. دهر فته کی یا دلئ خوه ژیرا بهلی
کر. لی کچی ب هسکی داخوازا وی ره تکر. ئینا زه لآمی گوتی: دی
ههره نه هیقی د کهم، ببیه تشته کی وسا کو کهس نه شیت ب
گه هیته ته. ئینا بو روژ، کچک ژی بو هه یف.

- دهما ئیک تاوی د بو، دا رابن چنه مالا ئیکی خودان دو ژن،
بیژنی؛ نه م بیت هاتینه دهرمانی شه ف تا. دا رابیت تشته کی ده تی،
دا بهن دهنه وی تاوی. هزر د کرن کو ب فی ریکی دی ساخ بیت.
- هه کو خه نده کوک د هاته ئیکی، د گوتن شیری ماکه را ب
دهنی دی ساخ بیت.

- کوردا بهری پیقاز ل روژا نهینی کو روژه کا پیروژه
نه دخوار، ژ بهر بیهنا وی. ههر وهها د گوتن دا نه جنه فی روژی،
خوه نیزیکی مروقی نه کهن، مروقی نه هنگین و نه خواهش کهن.
- روژا دوشه مبی: سه بارا فی روژی کوردا گوتی یه: بالائی ب
گهرو توژی، ته فنکه ری ته فن ئالوژی، ئوغر کهری ئوغر پیروژی.

ئانكو ئەف رۆژە تەنئى ژ ئوغرا ڤا پيرۆزه، نەبۆ بالاقى باشە و
نەژى بۆ تەقن راچاندنى.

کاروئابوور د گوتنا پیشیان دا

گرنگی یا فولکلوری یا دهندي را، کو پیکهاتییه ژ کریاران پتر ژ گوتنان، کریارین گریډای ژیانا روژانه یا مروځان. ئەف کریاره نه ژ ناشوپا وان هاتییه څه هاندن، ژ له وړا ئەم د کارین فولکلوری وه کو چاف کانیه کی ب کار بینین، بو رونکرنا گه له ک ئالیین ژیانا کوردان یا چفاکی، ئابووری و رهوشه نییری، د سه دسالیین بوری دا. کو هه تا نها د تاریی دا ماینه، ژ بهر نه بوونا چافکانیین نفیسکی. ده ما ئەم چافین خوه ب فولکلوری دا د خشینین، ژ مه را راستیه ک خویا د بیت، ئەو ژی ئەوه کو بابه ته ک د ژیانې دا نه مایه باس ژی نه کری. مینا نه ینکه کا زل و بهر ب چافه، تهف ئالیین ژیانا ملله تی کورد، نه مازه ئالیی چفاکی و ئابووری، بی ی چو گومانه کی، دی د فی نه ینکی دا بینین.

د فی بابه تی دا من باری ئابووری هه لېژارتییه، د خوازم روئاهیه کی ب سه ردا به رده م، ژ بهر کو ئەز د بینم، پر هزرو بیرو بوچوونین گریډای کارو ئابووری، فولکلوری ب خوه څه

گرتینه، نه‌مازه گوتنا پیشیان. گوتنا پیشیان ب‌خوه تهرزه‌که ژ تهرزین فولکلوری، راستی تیدا هه‌یه، دو تایئ نزانیت، نه‌که‌س د کاریت به‌رسینگی به‌لاقرنا وئ ب‌گرت و نه‌که‌س ژی د کاریت نیزیکی خوه بکه‌ت، واته چاوان بو وی باشه، د به‌رژه‌وه‌ندیا وی دایه، وسان گوتنی ب‌نکرینیت و داریژیت. کاربده‌سته‌ک، مه‌زنه‌ک، هه‌که سترانه‌ک دژی ناڤی وی و به‌رژه‌وه‌ندیا وی هاتیبته گوتن، د ناڤ خه‌لکی دا به‌لاڤ ببیت، ئایا دئ شیت به‌لاقرنا وئ سترانی راوستینیت؟ به‌لی، هه‌تا راده‌کی دئ شیت، نمونه بو ڤئ چهندئ د دیروکا کوردا دا هه‌نه. لی نه‌ئه‌ڤ که‌سه‌و نه‌چو که‌سه‌ک، نکارن هه‌مان سه‌رده‌ریی د گهل گوتنی بکه‌ن، به‌لاڤ کرنا وئ راوستین، هه‌که د به‌رژه‌وه‌ندیا و یدا نه‌بیت. چما که‌س نکاریت ریکی ل گوتنی بگرت؟ چونکی وه‌سا د ناڤ چڤاکی دا به‌لاڤ د بن، هه‌ر وه‌کی ناگر بیویش ڤه دچیت. ئه‌ڤ هونه‌ره ته‌وژمین جڤاکی ل ناڤ ملله‌تان خو‌یا د که‌ت، رو‌لی بزقاندن و هشیاریی د بینیت، له‌ورا بابته‌ک پر گرنگه ژ بو ڤه‌کولینین جهی، نه‌مازه بین جڤاکی و ئابووری. ئیک ژ سه‌خه‌تین هه‌ره گرنگ بین گوتنی ئه‌وه، کو خوه ژ ریکا راستی ناده‌ته پاش و که‌س نکاریت به‌ری وئ ژ ڤئ ریکی بکه‌ت.

گه‌له‌ک ژ ڤان گوتنان شیوی ئاڤاهیی جڤاکی د قوناخین که‌ڤن دا به‌لی د که‌ن. یا گرنگه ل ڤیری ئاماژه پی ب‌دهین، کو شیره‌ت و ئاموژگاری، مه‌به‌سته‌کا به‌لی یه ژ ڤان گوتنان، واته ب‌کاری به‌لاقرنا په‌روه‌رده کرن وهشیاریی، ل ناڤ خه‌لکی رادبن.

گوتنن مہزنان ئەفین لسەر کارو رینجہریی ہاتینہ قہہاندن،
ئالین ژیانا ئابووری، یا جفاکی کوردی پیشجاف د کەن. ئەف
گوتنہ پیک ہاتینہ ژ ہژمارہکا رەوشت و بیرو باوہران، بوچوونا
مرۆفی کورد لسەر کاری، بەرہەمہینانی و دابین کرنا پارین ژیانا
رۆژانہ ژیانا ہەژاری و یا دەوہلەمەندیی د ئیننہ زمان. ئەف
رەوشت و بیرو باوہر و بوچوونہ، قہرپژا سەرہبۆرا سەدەہا
سالانہ د ژیانا کوردان یا ئابووری دا، ہەر ژ سەرہمین کەفن
بگرہو ہەتا نوکە ہەکە پرسیارہکی ژ خوہ ب کەین بیژین، گەلو
ئەف بیرو بوچوونہ کەنگی پەیدا بووینہ؟

زانایین جفاکی و یین ئابووری بو ہندی د چن، کو دەما مرۆف
ہاتیہ سەر رۆی عەردی، پیشی ہەر تشتەکی دن، ہەست ب دو
راستییا کرییہ:

۱- تشتین ئەو پیتقی گەلەکن.

۲- تشتین خوارنی و دراف، یین قان پیتقیان تیر د کەن
گەلەک د کیمن، زوی ب زوی ب دەست ہەمی کەسی
ناکەفن.

ژ بەستنا قان ہەردو راستیان ب ہەف را، ئارپیشہ و
ئاستەنگین ئابووری پەیدا بووینہ. ہەر وەکی ئەم ژ دیرۆکا خوہ
د زانین، مرۆفی کورد بەرامبەری قان ئارپیشا دەست شۆر
نەکرینہ، بەروفاژی، بزاف و خەباتەکا مەزن کرییہ، کو بزانی
ئەف ئارپیشہ چنہ، ژ کیقہ ہاتینہ و ب چو ئاواپی گەرہکە بیتنہ
چارەسەر کرن. ہۆسا مرۆفی شیا بیرو بوچوونین پەیوہندی ب

ئابووری ڦه، ژ خوه را ب شیوه کی ساده دانیت، ل دویف تیگه هه شتنا خوه و قوناخا ژيانا ئه و تیدا دژی.

هه ژی گوتنی یه بیژین، کو ئه ڦ بیرو بوچوونه د جودانه ژ ئابووری وهکو زانست، ژ لایه ده می ژی ڦه، پیشی پهیدا بونا زانست و تیورین ئابووری پهیدا بووینه. بو مه ژ ڦان هزو بیرو بوچوونین ئابووری، بین د گوتنا مه زنا دا پهیدا د بن خویا دبیت، کو کوردا هه ر ل ده ستپیکا ژیان، ده ست د ئابووری ڦه دایه. به رو بومی خوه هزرا پاشه روژی تیدا د کر، دیسان یی شاره زا و دهسته ل بو، زانی دی چاوا مفای ژ وان چاگانیا بینیت، ئه ڦین وارگه هی ئه و تیدا دژیت، بو به رده ست کرین. دیسان کا دی چاوان کاری خوه ریگ ئیخیت و چو جوړی کاری بهایه کی پیتر ده تی. سی توخمین ئابووره کی هه نه، یی کو د بیژنی ئابووری ده باری، یان ئابوری "نان و زک":

۱- نیچیر و خرڦه کرنا فیکیی ئه و ب خوه شین بووی. بو نمونه؛ گهیشک، گرسک، به روی، که زان... هتد.

۲- خودانکرنا تهرش و که والی

۳- چاندن و خودان کرنا تهرش و که والی ب هه ڦرا

ئه ڦ بزاقین ئابووری، ئه و قوناخ بوون بین ل په ی هه ڦ د پیشکه تنه مروقی دا هاتین. له وما ژ ناف ملله تان دا، دی کوردا د قوناخین پیشکه تی دا بینین، ژ زوودا ده ڦ ژ توخمین ئابووری بین ده ستپیکي به ردا، ب چاڦه کی نزم ل وان که سان میزه د کرن بین په نا د برنه بهر توخم و قوناغین که ڦن بین ئابووری، بو

دابین کرنا خوارنا روژانه ، بو قی بوچوونی ژی دی ب سدهها
نمونان د فلکورئ کوردی دا که فنه پیش چاقین مه. ئەف گوتنا
پیشیان ژی، یهکه ژ فان نمونا یا کو د بیژیت: شول جووته ،
تاجرقانی پت بابی که وگێرقانی.

کارو رینجبهریی وهکو خیمی 'ناساسی، شینگستی' ئابووری،
رۆلهکی بلند د پیشخستن وقایمکرنا ئیکهتیا مللهتادا دیتی یه.
دهربارهی قی راستیی ل دهف کوردان، دوکتور 'روس' د بیژیت:
"کورد هه ر تشتی ئەو پیتهقی، ب دهستین خوه بهرهم د ئین،
خوه ناهیلنه ب هیقییا چو وهلاتان قه".

خوه خوهدیکن ژ لایی ئابووریقه سدهمهکی سه رهکی بو،
هیلائی ئەو قنیتا خوه و پاکیا خوینا خوه پاریژن "

روژهه لاتناس و که سین بیانی، بین دهمهکی ل ناف کوردان
ژیاين، د بیژن کو کورد مللهتهکی رینجبهره بو کاری دهستی،
نهمازه کارین گران، کو ئەو تیدا ژ هه فسویین خوه سه رکه تی
ترن. روژهه لاتناسی ئویرسی 'باسیل نیکیتین' ده ربارا قی چه ندی
د بیژیت: "مرۆقی کورد چیتر هه ژ کاری گران د که ت ژ کاری
میشکی. ئەفه ژی سدهمهک بو، کو کورد ل دهقه رین چیا، دویری
ژیانا باژیرقانیی ئاکنجی بوون. ژبه ر هندی پاک و بژوین مان،
خوینا وان د گه ل مللهتین ل هاویردوری وان تیکه ل نه بو، لهوما
ژی یه که تیهه کا جنسی یا ئەسنو لوجی یا ب ته نی مان"

نیرینا مرۆقی کورد بو کاری، ب دریزیا سدهها سالان، بوویه
سنج ورهفتار و هه تا نها چو گوهورینین وسا نه که تینی، هه ر

وهكى خوه مائنه. ئەف نېرپينه، ئەف سنج و رهفتاره د دهرههقا
كارى دا، ب فى ئاوايى د گوتنا مهزنان دا هاتينه دارپيتين:

- ههتا مرنى چاف ل كرنى.
  - كهسى منو دهستى منو.
  - شولكهريى خو به خوشتقىي خهلكى به.
  - خودانى ملكى نائىخيت خولكى.
  - شول چهكه ههوجهبوويى فهكه.
  - كه رهوو خوه رهوو، نهكه رو دل كه سه رو.
  - ئاسن ژ بى شولى ژهنگى د بيت.
  - بهتالى خراب مالى.
  - شه ر ژ بهتالىي چيتره.
  - نانى نهكه رال چو ئهردا نينه.
  - يى نهكهت ناخوت.
  - هيقييا خهلكى ئافا د سهلكى.
  - پاله ژ باليت بژارى، هند نهكر هندی خواري.
  - مال نهباديههوايه، مال قريژا دهستايه.
  - مالى ههرجانكى هه مى خهرج كر ل مهرجانكى.
  - هيقييا دهرا خوه لييا ل سهرا.
  - مالخويى من په زداربه، دى خوارنا من شيربه.
- لايهكى دن يى فان گوتنا، سه ربورهكا پر گرنگ د ژيانا كوردان
دا دهستنيشان د كهن، ئەو ژى ئەوه خوه ب هيقييا كهسى فه
ندهييلان، بهرهمى رهنجا كهسى نه دخوارن. ژ بهر كو تهف

کارکه‌ر و رینجبه‌ر بوون، ژن و می‌ر، هویره پیر، خوارنا خوه، جل و به‌رگین خوه، که‌ل و په‌لین ناف مالی، ته‌ف ب زه‌ندو باسکین خوه په‌یدا د کرن و چیدکرن. ل با کوردان فهیت و شه‌مزاری بو، که‌سه‌ک خوه ب هیقییا خه‌لکه‌کی فه ب هیلیت، هه‌ر تم هیقی و ئومیدا وان ئه‌و بو، ب سه‌رفه‌رازی و سه‌ربلندی ژیا‌نا خوه ببه‌نه سه‌ر. لسه‌ر فی چه‌ندی ژی، دا ب هه‌ف را سه‌حکه‌ینه فان گوتنین خواری:

- ره‌شو ب ده‌ستیت خو هه‌که ئافی تو بری.
- شو‌لی خه‌لکی ئافا د سه‌لکی .
- نانی خو بخو ب ئافی، منه‌تا خه‌لکی پا‌فی.
- گوشتی رانی خو ب خو منه‌تا قه‌سابی نه‌راکه.
- هه‌که نانی مرو‌فی د جانتکا خه‌لکی دا بیت، دی هه‌ری برسی بیت.

مرو‌فی کورد ره‌نجه‌کا مه‌زن ببه‌ره‌می خوه‌فه د بر، هه‌تا خر‌فه دکر، ل ژینگه‌هه‌کی سه‌خت و دژوار، کاری خوه ئه‌نجام ددا، دکاودانه‌کی جفاکی و سیاسی نه‌ئارام دا، د سه‌قایه‌کی نه‌خوه‌ش دا، هیزو فه‌ژه‌نا خوه‌و ته‌فایا خیزانی پی‌فه د مه‌زاخت. فان فاکته‌ران ب هه‌فرا ژ وی د خواست، ده‌ستی خوه ب گریت، هزرا پاشه‌روژی ب که‌ت، ده‌ست به‌لاقیی د به‌روبوومی ب سه‌ر بیژنکا وی که‌تی نه‌که‌ت. ژ فی یه‌کی هه‌ر تم ل پیش‌چاقین وی بو، کو روژان روژ ل په‌ی د هین و درافی سپی بو روژا ره‌شه. ژ لایه‌کی دی فه سالین خه‌لا و گرانی، شه‌رو شو‌رو چه‌نگین ب

سهردا هاتين، فيري رييهريهكا ئابووري كرن، دوير ئيخستن ژ پويچ و په لچه كرنا كرنا بهرهمي د كه ته له پان. بو قى راستي پيشيان بيرو راين پر بها هه نه، هر وهكي د ثان ميناكا دا خويا د بيت:

- رييهري چيره ژ رينجهي يي.
- هه كه بني كاري ئابوور نه كر، سهري كاري فايده نه كر.
- خابووره به لي ب ئابووره.
- مال زي په ئابوور تي په.
- نابي هر چي گا بكا، همووي بخوا.
- بهري هافيني پاقي كوليني.
- يي نه كه ت هزري پاش و پيش، دوماهي دي بيته دهرويش.
د هر جفاكه كي دا، همي كه س د مالداري و رييهري دا، نه وهكي ئيكن، هه نه رينجهرن لي نه رييهرن، نكارن رييهرييا داهاتي خوه ب شيوهكي باش و پيتقي ب كه ن. لسهر قى يه كي كورد د بيژن:

- رييهري چيره ژ رينجهريي.
پرانييا خهلكي هه ول د دن، درينجهر ژي بن، هه مان دم د رييهر ژي بن، ژ بهركو دا بشين سه رده رييه كا باش د گه ل مالي خوه ب كه ن، وهكو كه ره سته كي پيتقي بو ژياني، باش بپاريزن، ژيانا خوه پي خوهش و بهخته وهر ب كه ن. كه س هه نه ژي ژ نه زاني و نه رييهري، ژيانا وان يا جاران، يا خوهش و پر مال و

دهرامت، چوويه سهر هه ژاري و بهلهنگازي. لسهر ئي رهوشتي
جفاكي - ئابوري مهزنان گوتن ژ مه را هشتينه، ژ وان گوتنان:

- ژ مالي پر ما گيسكي كر.

- مام ههمه دان مه چيل و گول ل دهردان، مانه ئم و ئهف
خه بهردان.

- مالي نه كه نه بو كورئ باش نه يي خراب.

ژ بهركو يي باش دي پشتا خوه ب وي مالي گهرم كهت، چو
كه دي ب خوه ناكهت، خوه ئيري چو كارا ناكهت، دي وي مالي
خوت و بيته به لا سهرئ كهس و كارين خوه. يي خراب ئي دي
وي مالي وهكي د بيژن، ههر ل هه واي دهته باي. مروئي كورد ب
تايبه تي ته خا جوتكارا، ب ژيانا خوه د قايل بوون، هند هه با دهبارا
خوه پي كراب، سال گه هاندا سالي ل نك وان هه ما دروست بو د
رازي بوون، د چاف تير بوون. هند هه با هه وجهي نه مه ردا نه با،
ستوي خوه ل بهر كه سي خوه هر نه كراب، ژ هند پيئته تر وان چو
تشتي ديتر نه دقيا. زور گوتنين مهزنان ئي چهندي د سهلمين، ژ
وان بو نمونه:

- نه مالي پر نه گه رده نا ستوور.

- مالي پر به لايه.

- ته ماهي فه ناهي يه.

كورد هه تا بيژي دژي كنوژي و چرويكيي بوون، د چاف
شهكري و مهرد بوون، د دنيا ديتي بوون، ههر تم هاريكاري و

پالپشتیا ههف دو د کرن. لسهر چرویکان، کنووژان، دا هیفکهینی مهزن چو د بیژن:

- مالی نه خواری رزقی زالمی یه.

- مالی قهلسی و مهردی وهکی ئیک د چیت.

فهدی د کر ههمی کارا ب کهت. Social Control کهسی کورد ژ بهر دیاردهیا چاقدیرییا جفاکی ژ بهر فی چهندي کوردا چو جارا د بهری دا، ماسیقانی ب خوه نه کرینه بیشه، دیسان سهفاری و کورتانکهری ژی نه دکرن، ژ خوه نه دگرت، دا خه لک ب چاڤهکی نزم ل وان نه نیژن، دیسان دا ئه و ژ خه لکی شهرم نه کهن. لهوما دی بینین بو نمونه؛ سهفارین وان تهف عه ره ب بوون، دیسان ئه فین کورتان ژی چیدکرن ئه و ژی عه ره ب بوون . لسهر قان هه لویستا، دا هیفکهینی کا مهزن چو د بیژن :

- شول جوته، تاجر قانی سه د گور بابی نیچیرقانی.

- سوئته و سویته، مالا رویته.

ل ههمان ده می، کاری بی خیم و نه بنه جی ژی، قهوی خوه نه ده اقیتنی، کاری ده ست د ه اقیتنی ژی خه م ساری تیدا نه دکرن.

- شوولا بکه ب ئه ساس دا دلی ته نه کهت واسواس.

- بوسته ک بی خه می گه زه ک خوساره ته.

کوردا د که فن دا، هه تا بهری چهن د ساله کان ژی، نانجی حه رام، نه که دا ده ستی وان، نیژیکی خوه و زاروین خوه نه دکرن، هه که ژ برسادا مربان. هولی هاتبوونه پهروه رده کرن، سنچ و رهفتارین "منظومة القيم والمثل العليا" کو ژ باب وکالان وهرگرتین، د بن

پیان ڦه نه دکرڼ، ل پهی د چوون. یی ژ تخویبی ڦان سنج و
رهفتاران دهرکه تبا، سوفر د بو، نه که سسی ژن د دانی، نه که سسی ژن
ژی تینان، ژ جفاکی د هاتنه ییخ کرن. مه زنان ئه ڦ که سین هولی
ژی ژ گو تنین خوه بی به هر نه کرینه، دهما د بیژن:

- که ری به پاره ی به فر بکړی، ئه بی له ئاو بخه نکي.

- مالی ب تری هاتی دی ب فسی چیت.

دیسان که سین چو کار نه دکرڼ، به ره می دهستی که سین دن
د خوارن، ئه و ژی ژ ده ڦی کوردا خلاس نه بووینه دهما ژی را د
بیژن:

- بو خوارنی جهنجه ره، بو کرنی پیره که ره.

ژیدەر

- ١- لطفی الخوری، فی علم التراث الشعبي، دار الحرية بغداد ١٩٧٩
- ٢- علاءالدين سجادي، میژووی ئهدهبی کوردی، سلیمانى ١٩٥١
- ٣- مجلة التراث الشعبي، العدد ٩ لسنة ١٩٨٠
- ٤- هاشم طه عقراوي، الاسس النفسية والاجتماعية للقبائل الكردية، مطبعة البلدية، كركوك ١٩٧١
- ٥- مهلا مهمودى دیرشهوى، مشتاخا چيا ژ گوتنين پيشيا، مطبعة شفيق، بغداد ١٩٨٠
- ٦- شيخ مهحهمدى خال، پهندى پيشينان، سليمانى ١٩٧١
- ٧- دكتور لبيب شقير، تاريخ الفكر الاقتصادي دار نهضة مصر، بدون تاريخ
- ٨- كوردوييف، كومهلى نيكستى فولكورى كوردى، بهغدا ١٩٧٦
- ٩- د. عبدالملك مرتاض، العلاقات الاقتصادية بين الطبقات الاجتماعية الجزائرية مجلة التراث الشعبي، عدد ١ لسنة ١٩٨٠

سویند و نفرین ل با کوردان

تهف کومه لاین جیهانی ل دریا هییا دیروکی، سوندی د ژیا نا
خوه دا د ناسن، د دان و ستاندننن خوه یین روژانه دا، د
هه لکه فتن و دهلیقه یین پیدقی دا ب کارتینن. هه که چاقین خوه ب
قان سوندا دا ب خشینین، دی بینین کو د گه له ک دهلیقه و
هه لکه فتنادا سه ری هه لدهن و رولج خوه د له ییزن. ژ وان
هه لکه فتن و دهلیقا بو نمونه، ده ما کو هه ک گو مانا کریاره کا
خه راب، بی روومه ت و نه ژ هه ژی د به نه ده ف که سه کی، ب
کاره کی یان کریاره کی شلتاخ و گونه هبار د که ن پیشی هه ر
ئاخفتنه کا دی، گه ره که که سی گو مان لیکری ب دهنه سوندی.
هولج ب هاریکاریا سوندی گه ره که، بو یی هه مبه ر خوه
خویاکه ت، کو وی ب چو ئاویی ده ست د گه ل وی کاری، یان وی
کریاری نینه. کو دیسان چاخی تشته ک د نا ف بره کا مروقا ندا
هندا د بیت، هه ر که س ژ به ری خوه قه، دی سوند خوت کو وی
ئاگه ژئ نینه، علم وی ناگه هیتی هه لبه ت که سین جهی گو مانی،
وان د دهنه سوندی، نه هه ما هه ر که سی بیت. جارین هه یین ده ستی

گۆمانلیکریا ل قورئانی د دهن، نهمازه د ئاریشین چقاکی بین مهزن دا، یان سهرا تشتهکی بها گران یان مالهکی مهزن.

سوند د رودانین کوشتن و کوشتاریان دا، د زیان کرن و بازاران دا، ب رۆلی دادگههی رادبو، ههر دۆزهک، ئاریشهکا ههبا، سوندی خوه د کیشا ناف. گهلهک ژ فان رودانا ب سوند خوارنی ب داوی د هاتن، ههمی لایهنا ب سوندی خوه ژ ههف خیش 'صافی' د کرن و بادهکا، دوسییا دۆزا خوه د گرتن. ههتا نوکه ژی ئەف دیارده د چقاکی کوردی دا مایه، د جقاکین پیشکتهتی دا سوندی چو رۆلی خوه نهمایه، تهنی د دامهزراندنا کاردارین پایه بهرزدا، سوند وهکو رهوشتهکا فورمیل 'رهسمی' هیژ مایه.

د ناف پر جقاکین ئه ورۆپی دا، تهنی سوندهک من ژ زارۆک و کتهکا سنیلان ب هیستی یه، جارنا ههکه سهرا تشتهکی ههقالی وی ژی باوهر نهکته، دی ژیرا بیژیت: ئەز سوند د خوم. .. ئەز سوند د خوم. هن جارا ژی دی بینی یهکی ژ فانا گۆته ههقالی خوه، باوهریا من ب ته ناهیت: کا سوند ب خو، یی دن دی ژیرا سوند خوت و بیژیت: ئەز سوند د خوم.

ل دادگهان خهکی د دهنه سوندی کو راستیی بیژن، درهوا نهکهن. دیسان ههر وهکی مه ل جههکی دی دهستنیشان کری، پرانیا وه لنان دهما کاربدهستین گرنگ رادکهن، کارهکی د دهنه دهستی، ئوبالهکا گرنگ ب ستوی فه د گرن، پیشی دهست ب کارئ خوه ب کهت، گهرهکه ل پیشیا دادوهرهکی سوند بخوت، کو

دریغی نه کهت، ب راست و دروستی ب دلسوزی و دلپاکی ب
کاری خوه رابیت.

گهلهک جارا سوند خوارن، د بیته نه گهرا قورتال بوونا
خه لکه کی ژ گونه هباری، واته ب ریکا سوندی خوه ژ دانا مافین
خه لکی خلاس د کهن کو دیسان ب ریکا سوندی گهلهک جارا،
مرؤف مافی خوه ژ خه لکی وهر دگریت.

ل با کوردان، چو موسلمان بن، چو ئیزدی، چو ژ ئوله کی دن
بن، سوند تشته کی پیروزه، قهوی ل ئهردی نادهن، نه ویرن ژ
د رهو سوند ب خون. وهلی د میشکی وان دا هاتیه چه سپاندن، کو
هه که هات و ژ درهو سوند خوار، دی دهملدهست یان ل
پاشه روژی چاقیت وی کوره بن یان تشته کی خرابتر هیته سه ری.
ژ له ورا مرؤف هه نه ژ بنی سوند ناخون، نه ژ درهو نه ژ راست.

دیسان گهلهک کیم کورد هه نه، دهستی خوه ل قورئانی ب
دهن، خوه هه که سه دهر سه د ژی ژ خوه رازی بن، ژ خوه
پشت راست بن، دهستی خوه ل قورئانی نادهن، نه ویرن نه مازه
که سین ته قوا دین. خودایی مه زن و میهره بان د گهلهک جهادا ژ
قورئانا پیروز دا، سوند ب وارین پیروز خوارییه، ب چاخی، ب
شهف و روژان، ب ئهردو ئاسمانان. هه ر وهکی د فان سوره تان
دا خویا د بیت: سورة البلد، سورة الشمس، سورة الضحی، سورة
العادیات، سورة العصر، سورة التین، سورة اللیل.

خوهنده قانى هيٽا؛ پشتي ڦي پيشه ڪين، ڏي سهڪه ڪين ڪا ڪورد
ب چو سوند د خون، ب تايبه تي ل دهڦهرا بادينان، چهند
نموونه ڪان، ڏي ڙي بهرچاڦ ڪهين:

سوند ب خودايي مهزن و دلوثان

- ب خودي

- ب ناڦي خودي

- ب ئسمو ناڦي خودي

- ب ئه وي عهردو عهسماڻ دانانين

- ب هه رسي ناڦيت خودي

- ئه ز بي خودي بم

- ب خوداني عالهمي ڪهم

- ب خالقي بي شريك

- وللا وه بللا وه تلالا

- ب وي خودي بي خوديني د ڪهت

- ب حهقي خودي

- ب قه دري خودي

سوند ب قورئانا پيرؤز

- ب قورئاني

- ب قورئانا بابي ته لي خاندی / ب قورئانا بابي من لي

خاندی / ب قورئانا مه لای لي خاندی / ب قورئانا محهمه دی

لي خاندی / ب قورئانا ڙنڪ خودي هاتي.

- ب ڪه لامی قه ديم

- ب جزیک
  - ب هه می قورئانا
  - ب سه د قورئانا
  - ب سه د تایت قورئانا
  - ب هزار قورئانا
  - ب چل هزار قورئانا
  - ب مسحه ف
  - ب سی جزی قورئانا
  - ب قورئانا خودی بۆ پیغه مبهری هنارتی
  - ب قورئانا پیغه مبهری لی خاندی
- سوند پیغه مبهران**

- بیغه مبهر
- ب مه حه مه د پیغه مبهر
- ب مه حه مه دول موسته فا
- بیغه مبهری خودی
- ب سه ری پیغه مبهری
- ب گۆرا پیغه مبهری
- بیغه مبهری ژ نک خودی هاتی
- ب سه د پیغه مبهرا
- ب چل هزار پیغه مبهرا
- ب هه می پیغه مبهرا
- ب نه بی ئینس / ب ئینس پیغه مبهر

سوند ب قهنج و چاکان

- ب غهوسی ل بهغدا / ب غهوس ل گهیلانی
- ب مهزاری بریفکا
- ب ههر سی مهزارا
- ب شیخی ل کولهکا
- ب شیخ علی
- ب شیخ مستتهفا
- ب مهلک تتاوس
- ب شیشم کهم
- ب شیخ ئادی کهم
- ب کهرهجال کهم

کهرهجال گوری دیندارهکی ئیزدیانه ل چیاچی هندافی
کومهلگهها شاریا، چوارشه مبا داوین ژ مهها نیسانی ئیزدی
ژ گهلهک دهقرا تهوفا فی جهی د کهن ، شههیانا د گیرن ،
چهندهکی ل ویری د مینن و د زقرن.

- بپیری حهلانی
- ب شیخ ل ئیسلام
- ب غهوسی هیزانی
- ب شیخ موسی عنزهلی
- بپیر ههمه/د ب زیارتهتی ل چیاچی، هنهک ل دهقرا مزویریا
پی سوند د خون

- ب شیخ عہد ل عہد عہد / ب ہردو مہزارا، ہوزا سورچیا پی
سوند د خون

- ب شیخ ئیسلامی بہری گاری، ل دہقہرا بہرگاہی پی سوند
د خون

- ب سہیدو قاس؛ ہنہک ل دہقہرا مزویریا پی سوند د خون
- ب شیخ ئہحمہد / ب شیخ ئیسف؛ د بیژن ئہف ہردو شیخہ
برا بوون، کافران د گہل زہیتونا خوشکا وان شہید کرن.
ل گوندی پاسہوا سہر ب دہقہردارییا فہیدی قہ ل
پاریزگہا دہوکئی، پی سوند د خون. کہس نہدویریا ب
زہیتونی سوند ب خوت، د بیژن بو دارہکا زہیتونی د
نہقہبا ہر دو براینن خوہ دا. گہر ئیکی خواست با
سوندہکا مہزن ب دہتہ بہر ئیکی، دا بیژیتی؛ کا بو من ب
زہیتونی سوند ب خو.

- ب مہزاری شیخ عہلی جیران؛ ل زاخو پی سوند د خون
- ب مہزاری ہروری؛ خہلکی گوندی ہروری ل دہقہرا
بہرواری بالا پی سوند د خون

- ب شیخ بہادین؛ ہنہک ل گوندی بامہرنی پی سوند د خون
- ب شیخ پیرامیس؛ ل گوندی زیوی ل نیژیکی بامہرنی پی
سوند د خون

سوند ب سہری خوہ، کہسین ہیژا و گورین مرییان

- ب سہری خو

- ب سہری خو ب سہری تہ

- ب سەرى بابى خۆ
- ب سەرى براى
- ب سەرى كورپى خۆ
- ب گۆرا بابى خۆ
- ب گۆرا دەيكا خۆ
- ب گۆرا براىى خۆ

- ل ھەك دەقەرىن كوردستانى نەمازە ل باكوورى، مەزنتىرىن سویند ئەو بو، دەما يەكى ب سەرى خالىخ خوه سوند د خوار. (لوسى مەير، رۆپەل ۴). ژ فى تەرزى سوندى وسا بۆ مە خویا د بيت، كو كوردا ب كىماسى د دیت ب سەرى دەيكى وكچى، يان ب گۆرى كچى سوند ب خون. من نەبھىستىه بۆ نمونە كوردەكى ل دەقەرا مە گۆتى: ب سەرى دەيكا خۆ، يان ب سەرى خويشكا خۆ يان ب گۆرا خويشكا خۆ. ئەقە ژى نمونەكە ژ دیدو بوچوونىن لەنگ، د دەرھەقى ژنكى دا د چقاكى مەدا.

چەند سوندەكىن دن ببابەتین جەى

- ب وئ حەجا بابى تە چويى
- ب وئ حەجا ئەز چويمى
- ببەرى بەيتى كەمە
- ب فى شەفى كەمە
- ب فى تعامى
- ب فى نانى كەمە
- ب قىبلى

- ب هه می سویندا
- من چو دین و ئیمان نه بن، هه که خیلاف ژ ده فی من
دهرکه فیت

- ئەز ژ ئولا خوه دهرکه تی بم
- ژنا من ژ من چویی بیت
- ب ته لاق
- ب ته لاق و مسحه ف
- مه ره کریی دهیکا خو بیت
- ب حه لال و حه رام
- هه ر سی ته لاقیت من ژ من د چویی بن
- ب شه رف
- ب شه رف و نامیس
- ب شه رف فا خو
- ب شه رف فا بابی خو
- ب شه رف فا براینیی
- ب سه ری براینیی
- ب فی روژی که م
- ب فی شه فی
- ب فی شه فا خیراکه م
- ب فی ئاگری
- ب فی رونا هیی
- ئەف سمییله ب من فه نه بن

- ب حلال و حرام کهم

- ب دین و ئیمان کهم

- بیه رعیت

- ب شهید

- ب چل و پینج شهیدیت ئه دنی: ئه دنی گونده که ل ده قه را

بهرواری بالا. ل قی ده قه ری دهما سه را تشته کی هری

مه زن ئیک بخوازیت ئیکی ب دته سوندی دی بیژی تی:

راستی بیژه هه که دی ته ب شهیدا دهمه سویندی.

- ته چو سویند لسه ر من نینن ژی، به لی پا ب قی قورعانی.

ئه قه بوون چه ند سوندین کوردان د خوارن، هه تا نوکه ژی

هژماره کا مه زن ژ قان سوندان ل کارن.

سویند و تیکه لیین چقاکی و ئابووری

د تیکه لیین خوه یین چقاکی دا، د دان و ستاندن و ب

هه قچونین خوه دا، د کپین و فروتنا دا، پرانییا خه لکی روژانه قان

سوندا ب کار د تینن، سوند پی د خون.

هه ژی یه ل قیرئ ئاماژه پ وی یه کی ب دهین، کو مرو قین

چاک، دلپاک، ژ خوه پشت راست، زانا و شاره زا، چو د

په یوه ندیین خوه یین چقاکی دا و چو د په وه ندیین ئابووری دا،

قهوی په نایج نابهنه بهر سوندان، یان گه له ک کیم سوند د خون.

د بازاران دا جار هه نه، سوند خوارن وه کو ب هیژترین

ریکلاما تیته ب کارئینان، ژ بو خه رجکرنا متای. لی چقاکی مه

پشتی وەرارا ب خوه فه دیتی، هاتیه گوهورین، شارهزابوویه، ب هیسانی ئیدی ناهیهته خاپاندن.

د دان و ستاندنا دا ژی، کهسین چو گروڤ و بهلگه د دهستا دا نهبن، پشتا خوه ب سوندی گرم د کهن، پهنايي د بهنه بهر سوندی، بهلکی باوهریي بو یی بهرامبهری خوه چیکهن، کو بو نمونه؛ نهو تشتی وان دیتی راسته، نهو تشتی وی کری یی باشتره، نهو بوچوونا نهو بو د چیت یا دروسته... هتد

مروڤی کهسایهتییهکا ب هیزههه، د شولا ب گههیت، تشتی باش شرووڤه و نهالیزه د کهت، باوهرییهکا موکوم ب خوه ههبیته، بو سهرنج راکیشان و باوهری یی ئینانا یی بهرامبهری خوه، پیتهی ب سوند خوارنی نینه. نهو نینه کو نهف توخمه مروڤه ب ئیکجاری سوند ناخون، جاریت ههین ژ دهفی دهردهکفیت، بی همدی خوه ب کار د ئینن. تشتی بالکیش یی کو د قان سوندا دا خویا د بیت، نهوه کو سوندی گریدانهکا قایم ب ههلویستی مروڤی فه ههیه. ئانکو کهسی ژ خوه پشت راست، خوهدی ههلویست، چو پیتهی ب سوند خوارنی نینه.

ل با هژمارهکا مهزن یا کوردان نهه نابینن 'نه' وهکو ههلویست د هیته ب کار ئینان، زور کوردا ل نهقهبا 'ئهری و نا' ههک ههلویستین دن ژی ههنه، نهف ههلویسته کهسایهتییا وان یا لاواز نیشان د دهت. بو نیژیک کرنا فی بوچوونی نهه دی ل فی نموونی میزه کهین:

ئىكى ژ ئىكى خواست كوژمهكى دراقى ب دست گرتن ب
 دهتى، هتا مهههكى يان دو مههان. د دراقيت هولى دا، كهسى ب
 هيز يى كو ئهري ژى و نهري ژى وهكو هلويسست د زانيت، دى
 بيژيت ئهري، باشه، دى دمه ته، يان نه، ئەز نادم، من نينن.
 كهسى "نه" ب هلويسست نه زانيت، نكاريت بهرسفه كا ئىك لا ب
 دوت، دى ل نهقهبا بهرسفيت ئىك لا هيت و چيت، كهته تهفن، قرا
 كهت و تهنى تشتى د دهستى، دا كو بهره قانيى پى ژ هلويسستى
 خوه يى لاواز ب كهت سونده.

ب سهري كورى خو من نينن/ ب قورعان من هه بان دا دمه
 ته/ ب گورا بابى خو من نينن/ مانى تو من د نياسى نه هه وجهيه/
 دى بو ته پهيدا كه م ئيشه لالا/ دى سه حكه مى/ خودى كه ريمه/ ته
 بهرى حهفتيهكى گوتبا من هه بوون.. هتد. هنهك فان هه ميان د
 بيژين و گهلهك جارا، يهك ژ وان راست نينه !

پر جارا ئەف هلويسستى نه ئىك لاکەر، ژ سهدهما نه تىكدانا
 تىكه ليين چقاكى ب كار د هيت، ژ بهرکو كهسى كورد وهكو
 نمونا ژوورى، يهك داوا قهرهكى ژ ئىكى ب كهت و نه دهتى،
 ئىكسه ر دهيته گوهورين، چاوا: دلى وى ژ كهسى د بيژيت من
 نينن دى سار بيت، واههيه ژى سل بيت، د پشت را باخفيت و
 وهكو كهسهكى خهراب، ل چقاتا ل قهله م ب دوت.

د جفاكين پيشكهتى دا، ئىك ژ بابتهتت گرنگ ل پيشيا د بستانا
 سهرتايى، ئەوه چاوان دى بچويكى فير كهن، تشتى ب دلى نه بيت،
 د بهرژه وهندييا وى دا نه بيت، ئاقلى وى ژى نه برپيت، دهملدهست

جی ی دودلی بیژیت نه، ههلوپستی خوه یی رون و ئاشکرا
هه بییت، تشتی ئیک لا کهت، نه هیلپته هه لاپوستی یان نیکرا.

نفرین

نفرین: ئاوات و نیازو داخوازه ژ خودی، پیغه مبهران، ژ قهنج و
چاکان کو نه خوه شیبهک بیته سه ری که سی نفرین لی د هیته
کرن. ل با کوردان ژنک روله کی مه زن د چیکرن و داهینانا
نفرینی دا د بینیت. ژنک فان نفرینا ل کی ده کهن؟ ده ما هوپرک
لی میزه کهین دی ژ مه را خویابیت، کو ئەف ژنکه فان نفرینا
عه ولی ل زاروین خوه د کهن، پاشی ل که سین نیزیک ودور د
کهن، ژ ئەقین دل ئیشیه کی بو چیدکهن یان زیانه کی د گه هیننی.
واته بههرا پیتر ژ ژنکان نفرینا ل زاروین خوه د کهن، د دورا پلا
دووی ل مروقی بیانی د کهن. مروف ژ هه ر نفرینه کی داخوازا،
نیت و مه ره ما خوه دیی وی د زانیت، دیسان ته رزی نفرینی،
ئاستی خه دیدین و هیرسا ژنکی به لی د کهت. ل قیری من ب فەر
دیت ئەز فان نفرینا ل په ی بابته و ناقه روکا وان پارقه بکه م،
ئانکو ل دوی هیقی و داخوازا که سی نفرینی د کهت، وی یان وی
چو ژ نفرینی د قیت، کو ب جی بیت.

هه ژی یه ئاماژه ب راستیه کی بدهین، کو ژ ناقه روکا هه ر
نفرینه کی، مروف ب هیسانی د زانیت کا جا نفرین یا ژ دله یان
نه ژدله. د هه ردو ده ست و دارا دا، که سی نفرینی د کهت، دلی
خوه ژ که رب و کینی قالا د کهت، هاوسه نگیا خوه ب قی ریکی د
پاریزیت و خوه ته نا د کهت. که واته خوه ژ توندو تیژی، بریکا

نفرین کرنی داتقوتیت، دلخِ خوه ڦالا د کت. ژ له وړا ژئالیی
 دهروونی ڦه، ئەف چهنده باشییهکی د گههینیته ژنکی پتر ژ
 خرابیی. نه مازه وان توخمین نفرینا ئەڦین ل زاروین خوه و کس
 و کارین خوه د کت. لی نفرینین ل خه لکه کی بیانی تینه کرن
 ئەف بوچونه ژئ ناگریت، نه خاسمه هه که روی ب روی وان
 که سان بینه گوتن، چمکی بیگو مان ئاریشه و سه رگیژی ژئ
 چیدبن.

ته رزه کی نفرینا هه یه مروڤ د کاریت بی ی دودلی دانیته د
 خانا دیارده یا توندو تیژیی دا. چفاکناس گه له ک ته رزین
 توندو تیژیی د زانن، کو ئیک ژ وان د بیژنی، توندو تیژییا دژی
 وژدانا مروڤی، یان توندو تیژی یا دهروونی "Mental violence"
 گه له ک نفرینین کوردا هه نه، ئەف ته رزی توندو تیژیی بی گو مان
 ژئ د گریت، بیهنا توندو تیژیی ژئ د فریت.

ته رزین نفرینا ل په ی نافر وکا وان:

ئیش و نه خو هشی و زیانا ئەندامین له شی

- ئاڤا رهش هاتیه بن چافیت ته

- ئیشه لالا ژ ئافی تیر تر نه ری

- هه ی په نجه شیرئ تو گرتی

- ئیشا زراف ته بگریت

- ئیشه لالا دهردهک ب ته بکه ڦیت دهرمان نه بییت

- ئیشه لالا کولکا حه له بی دی ته گریت

- ئیشه لالا دی سهو میلاکیت ته د ده ڦی ته دا هین

- ئىشەللا گرى حىشترا دى بەرىتە تە
  - ئىشەللا دى بايى سۆر كەڧىتە ھناقىت تە
  - سىناھىيى ب چاقىت خۇ نەبىنى
  - پىشتا تە بشكىت
  - ئىشەللا سەرھەجە د جەرگ و مىلاكىت تە دا بىت
  - ئاگرى سۆر تە بگرىت
  - ھەى سەرھەجە د لىقى را ھاتى
  - ئىشەللا كولكا ھەلەبى دى د چاقى تە را ھىت
  - نىرك د چاقى تە را بىت
  - ستوى تە بشكىت
  - تۇپ دل
  - تۇپا خودى ب دلى كەتى
  - چاقىت تە ب رىش
  - ئىشەللا تو ھلوهستى داوهستى ئاڧا رەش ژ مىلاكىت تە بەىت
  - مىلاك كون
  - ئىشەللا دى دەيە ب شرىنقە و دانىە رانىت خۇ
  - ئىشەللا دى دەيە ب ھنارتىشك و دانىە بن سەرى خۇ
  - دەما ئىك مالى ئىكى د خوت، ئان ھەردو نفرىنىن سەرى لى د
- كەن.
- خودى ب يا خو د گەل تە بکەت
  - خودى دەڧى تە ببەتە پاتكا تە. تى گوتن دەما ئىك ڧرا د
- كەت.

- خودی ستوی ته بشکینیت
- ئاها كهفته گهیت ته: بویه کی نان و نمه کیت ئیکی خوارین و خاپه ک لی کری، تی گوتن.
- هیفی داخوازا مرنی
- سه ری ته بن بهرکه م
- ئیشه لالا نه گه هی عه بای ب که یه سه ری خو. فی نفرین ل
- کچکان د که ن
- ئیشه لالا دی بوی خو ده یه ب کفن. تیتته گوتن ده ما ئیک مالی
- ئیکی د خوت
- ئیشه لالا نه گه هی بییه زافا
- ئیشه لالا نه چیه بن په ری
- خودی کوشتی یوو
- خودی ته نه هیلیت
- ئوهو داوو؛ داری زاقاینی نه بینی
- هه ی توپا عنزه لی فی که تی یوو
- دی هه ره چون هه بیته هاتن نه بیته
- دی هه ره ئیشه لالا چوننا هه جیکی پتی بیت. دیاره ئه ف
- که سه یی چوو یه جهه کی و نه زقریه فه.
- ئاها ته چوک لهر نه فه دان. واته نه بییه زافا.
- ئیشه لالا خشینا شه لی ل بن سه ری ته نه هیته. ئه و ژی ئانکو
- نه بییه زافا.
- چه ند نفرینه کین تیکه ل

- گیانی پی نه گری
- د دفنیت ته دا بیت
- ئیشه لالا ب خوی و څه خوی و ل ته نه خیت
- ئیشه لالا ب خوی و څه خوی و نه که یه خوین و گوشت
- دی هره هه ی ته خولیا بن کوچکا ب سه ری مه وهر کری

یوؤ

- من تو ب رهش کری
- من تو ب شین کری
- من تو ب ههش کری
- من تو ب گهر کری
- خولی ب سهر/ خولی نه یار/ خولی دوژمن
- شیرئ من دایه ته ل ته حه رام بیت
- که رافی بت. ئانکو د دفنیت ته دا بهیت. که رافی گیایه کن بیقام
ته حله.
- ئیشه لالا تو ب جانیا خوشا نه بی
- ئەز عه یالی خو د ئاخی را کهم هه که خیلاف ژ دهقی من
دهرکه قیت
- ئەز بی ئیمان بم هه که ئەز خیلافی بیژم
- ئیشه لالا ئەز ژ قیرئ نه لقم، هه که درهو ژ دهقی من
دهرکه قیت
- ئیشه لالا چو جا تیر نه خوی: تی گوتن هه که ئیکی مالی ئیکی
خوار بیت

- ئىشەللا دى دەقى تە چىتە پاتكا تە: تى گۆتن ھەكە ئىك قرا
ب كەت.
- خودى ماللا وى بىتە تە دارى مىراتى
- خودى ماللا وى بىتە تە بەر دارى مىراتى
- خودى ب يا خو د گەل تە بکەت
- خودى ژى بستىنىت
- خودى نەدەتى
- كا وى چاوا دلى من سۆت، ئىشەللا خودى دى دلى وى ژى
سۆژىت
- ئىشەللا خودى دى دەردەكى دەتى، دەرمان ل چو عەردا
نەبىت

دوعا

- خودی ژ ته رازی بیت
- خودی ته ناجح کهت
- خودی ته ل دین و دنیا سهره راز کهت
- خودی و پیغه مبه ر ژ ته رازی بن
- خودی قهله می خو لی بدهت
- خودی ته بهیلت
- خودی ب رهحما خو د گه ل ته بکهت
- خودی سه بری ب دهته ته
- خودی کاری ته راست بینیت
- خودی کوپری ته بکهته زاقا
- خودی د گه ل ته بیت
- خودی و پیغه مبه ر د گه ل ته بن
- خودی و پیغه مبه ر ژ ته رازی بن
- خودی ته بیاریزیت
- خودی ته حه قز کهت
- خودی ته چیکهت
- خودی ئاقه کی ب فی ئاگری دا بکهت

- خودی قهوه تی بده ته ته
- خودی ده رگه هکی خیری بو ته فه که ت
- خودی بده ته ته
- خودی ده ر جکی ت ته بلند که ت
- خودی ره حما خو ب دلج ته دا که ت
- خودی ته بیاریزیت
- خودی ب ده ت
- خودی ب ده ته ته
- خودی ته ببه ته به حه شتی
- خودی ئیمانجی ب ده ته ته
- خودی به حه شت و ئیمانا ب رزقی ته بکه ت
- خودی مه بی ئیمان نه که ت
- خودی ل ته زیده که ت
- خودی عه مرئ ته دریژکه ت
- خودی ته ل دین و دنیا سه رفه راز که ت
- خودی ته بسه ر بیخیت
- خودی هاریکاری ته بیت
- خودی وی بکه ت یا خیر تی دا
- خودی مه لسه ر ئیمانجی ببه ت
- خودی مه بی ئیمان نه که ت
- خودی مه هه میا ب سه لحنیت
- خودی مه ژ خیرا وی بی باهر نه که ت

- خودی حەقی مە ژئی بستینیت
- خودی ئیمانەتی خو ژئی بستینیت
- خودی نەكەت
- خودی ئیماننا تە كامل كەت
- خودی ئیماننا تە قایم كەت
- خودی ئیماننی ب دەتە تە /مە
- خودی تە/مە بی ئیمان نەكەت
- خودی وەلەدیئ خیرئ بدەتە تە
- خودی دلئ تە خووش كەت
- خودی تفاقئ بدەت
- خودی فەگئیریت
- خودی رەحەتیئ بدەتە وە
- خودی فئ زۆلمئ لسەر مە راکەت
- خودی رزقەكئ باش بو تە بینیت / خودی رزقەكئ باش بو تە چیکەت. بو شویکرنئ و ژن ئینانی، تیتە گۆتن.
- خودی ئاڤا كەت
- خودی عەیالی تە بهیلت
- خودی قەیدا وی فەكەت
- خودی قەبویل كەت
- خودی سحەتا تە خووش كەت
- خودی چیکەت
- د حقزا خودی دا بی

- دهستی خودی لسه ر سه ری ته بیت
- چاڅی خودی لی بیت
- رحمه ل دهیابیت ته

ئاخفتنن روژانه د ژيانا كوردان دا

د قوناخين ژيانا ملهتان دا، ژ قهرپژا پهيوهنديين جفاكي، سامانهكي بهاگران يي داب و نهريتان پهيدا بووينه. د ژيانا مه يا روژانه دا، سيسته مهكي بچويكي جفاكي ههيه، ئەم تيدا د ژين و ب كار تينين، ئەف سيسته مه ئاخفتنه، دان و ستاندنه. د قى ئاخفتنى دا ئەم هژمارهكا مەزن يا پهيفان، ل ههقدو دگوهورين، ئاراسته ي ههقدو كهين. توري دان و ستاندنا روژانه تايهكي گرنگه ژ قى ساماني، ژ بهركو نهينكهكا زهلاله، مروف ويئي ملهتي يي جفاكي تيرا د بينيت. كوردا بو دهربرينا ههست و نهستين خوه، د تهف ههلكهفتنن جفاكي دا، فهرهنگهك دهوله مەند ههيه. ههكه قى ساماني د گهل هه مان ساماني ملههتيني ل هاوپردوري كوردان، كو ديسان ملههتيني دووري كوردان، ژ وان ملههتيني پيشكهفتي ژي بهراورد بكهين، دي ژ مه را خويا بيت كو ساماني كوردا تيرو تهسهل و دهوله مەندتره.

كوردای بۆ هەر هه‌لکه‌فتنه‌کی ب ده‌ها ده‌ربرین هه‌نه، ل کێله‌کا
 تشتی گشتی ئانکو تشتی هه‌فیشک، هەر ده‌قه‌ره‌کا کوردستانی،
 هەر دیالیکته‌کا زمانی کوردی، ده‌ربرینن تاییه‌ت ب خوه‌فه‌ هه‌نه.
 ئەف ده‌ربرینه د ژيانا رۆژانه دا، تینه ب کار ئینان، د سلاف و
 پیرو‌زباییان دا، ل ریزگرتن و داخازو مرانو هیقیان دا، ل
 هه‌قبینن و میه‌هان دارییان، ل شینی و شادییان، ل هه‌می دران و
 ل ناف هه‌می چین وته‌خان. تشتی بالکیش ئه‌وه، کو ئەف
 ده‌ربرینه ره‌وشت و تیتالین هەر جفاکه‌کی د سه‌رده‌مه‌کی دا
 ئاشکرا د که‌ن.

"هاشم طه ئاکره‌یی" د پرتووکا خوه‌دا "الأسس النفسية و
 الإجتماعية للقبائل الكردية" سه‌بارا فی بابته‌تی د بیژیت: "ئەف
 سنجه وه‌کو ئەنجامین خوین گریی، پاشماکیی چیدبن، به‌ره‌به‌ره ژ
 توخمین تیکراییی پیک تین، ژ هه‌ست و هزر و بیرو ریکین ژیانن و
 ژ دۆستینی و په‌یوه‌ندیین جفاکی پیک تین. ب هه‌فرا د گهل هه‌ف
 تینه شیلان و د بنه تشته‌کی وه‌سان، کو مرو‌ف د شیت بیژیتی
 ره‌وشت و تیتالین کوردی".

ده‌ما ئەم رۆپه‌لین پرتووکین رۆژه‌ه‌لاتناس و گه‌رۆکان
 فه‌ده‌ین، یین ده‌مه‌کی کورت یان دریز، ژيانا خوه ل ناف کوردان
 بوراندین، دی بینین کا چاوا وان باسی فی لایی ژيانا کوردان
 کرییه. "کلودیوس ریچ" د پرتووکا خوه دا 'رحلة الى العراق' سالا
 ۱۸۲۰ی رۆپه‌لی ۴۸ ی لسه‌ر فی چه‌ندی د بیژیت: "پشتی من
 هژماره‌کا هه‌قبینینا د گهل چه‌ند که‌سایه‌تین کورد کرین، ل به‌غدا

و ل وهلاتی وان ژی، دهما ئەز چوویمه ویژی، من دیت کو رهفتارو رابوون و روونشتنن وان، تورهو چاف فهکرن و مهردی و میهفاندارییا وان، هندی بیژی ب دلی منقه نویسیان، من پر ژی ههز کر."

ههروهه نقیسهری ب ناف و دهنگ "شاکر خصباک" لسهرفی لایهنی ژیان کوردان، د پرتووکا خوهدا ئەوا ب ناڤی "المساله الكردیه" رۆپهلی ٧٥ ی بیژیت: "مرۆڤی کورد ب شیوهکی گشتی یی ناقداره ب سهخهتین باش، کو د چنه د دلی مرۆڤی دا، یی ههڤال خوهشه، فی راستیی مرۆڤ دی ژ شیوین سلافکرنی بین کوردان سهلمینیت. ههکه گۆندییهک پیژگی 'راستی' ههڤالهکی هات، ئەو دهمهک بیت ههڤ دو نه دیتبیت، دی ب گهرمی دهستین خوه که نه د ناف یهک دا و چنه سهروستوین ههڤ، دی بینی د فی دهلیفیدا، چاوان خوهشی و شادی و بهخته وهرییا ژ سهروچافین وان د باریت."

وهکی ههه تشتهکی دی یی گریډای ژیان، ئەڤ ئەتهکیتین جفاکی، گوهورین ب سهردا د هین. تشتی نوی، تشتی کهفن ژ هۆلی رادکهت، یان کاریگهرییا وی، ب کارئانینا وی، کیم د کهت. نهمازه ل ناف دهستهکا نوی. ل باژیران ب دروستی ئەڤ ئاخفتنه ناهینه ب کارهینان. ژ لایهکی فه ژ نه زانینی و ژ لایی دی فه پهناپی د بهنه بهر ئاخفتنن بیانی نهخاسمه بین عهرهبی و فارسی. نوکه کت و مات ژ خورتان په یقین بیانی ژی، نهمازه بین

ئنگلیزی د کهنه د ناڅ ئاخفتننن خوه دا، مینا سی یو، بای، ئایام
فاین ... هتد.

د پاشه روژئی دا خه له کا ب کارئینانا تورئ ئاخفتنئ دئ گه له ک
به ر ته نگ بیت، ژ ئه گه را وه رارا جفاکی و ئابووری و
ره وشه نبیری، ئه څه ژئ دیارده کا خوه زاییه، که س نه شیت
به رسینگئ پیشکه فتنئ ب گریت. په یوه ندیئ جفاکی نه مازه ل
باژیران، وه کو جاران نامینن، دئ سست و خاف بن، ژ بهرکو د
گه ل پیشکه فتنئا ئابووری و ته کنولوجی، جفاک ژئ تیته گوهورین.
ژ له وړا تورئ قان په یوه ندییاں ژئ، خه له کا وی دئ بهرته نگ بیت
وگوهورینا ب خوه څه بینیت.

ده ما مروځ ل قئ تورئ میزه د که ت، ژپړا خوئا د بیت کو
ئاینئ موسلماننه تیئ کارتیکرنه کا مه زن د داریشتنا وی دا هه یه.
ئه څف توره ب گه له ک ته رزان د هیته گوئن و گیران، ژ باژیره کی
بو باژیره کی، ژ ده څه ره کی بو ده څه ره کی، هه تا ژ گونده کی بو
گونده کی ژئ، دئ جوداهیا بینین.

ئه څف ریژکین مه ره شه څه کرین، ده ستئ خوه د دوړ قان
ئاخفتنا هه میان ناوهرینن، لی ئه ز وه کو گاقه کا دل نزم د بینم،
لسه ر ریکا تو مارکرنا تورئ ئاخفتنئ، نه مازه ل ده څه را بادینان.
ئه څین ژیری ژئ، چه ند نمونه نه ژ قئ شیوئ تورئ ئاخفتنئ:

ئه ته کیتین سلاځ کرنئ ب شیوه کی گشتی

سوږا وه ب خیر- سپیده باش- نافرورژک ب خیر- ئیقاری ب
خیر - ئیقار باش- چاخی وه ب خیر- ب خیرو سلامت سه ر

چاڦا - سهر سهري من- سهر جاقنيت من- سهر سهري من هاتي
ژ ويڙي ههتا ڦيڙي- چاواني- باشي- کوساني- چ حاله - حالي
ته چيه - سحته و ئهحوال- کهرهم کهن - ب خير هاتن -
تهيرهکي غهريب- نهديارن-گوسکهکي ل بهر پيا ب دهن-
مهرحهبا- سهلام و عهلهيکوم- توي کوي- تويي چ توقي.

بهرسقا هر يهکي ژ فان تيته دان، هر درهکي يان کهسهکي
ب تهرزهکي چاوا ئه و ههزکهت، ب مهرج د گهل گوتني ب
گونجيت. لي ئهف دوعايه پر جارا يين د ناف بهرسقي دا:

خودي خيرا ب دهته ته- خودي ته ب هيليت - خودي ژ ته
رازي بيت - خودي عهمرئ ته دريژ کهت - خودي ته ههڙ
کهت - خودي بچويکيت ته ب هيليت- خودي ئيماني ب دهته ته
- خودي ئيمانا ته قايم کهت- خودي ته بپاريزيت - کهرهم دار
بي - خيرهندار بي... هتد.

دههلهکفتنا خوارن و ڦهخوارنان دا

عافيهت بيت - سحتهت بيت - قيم پي ب گري - گوشتي پي ب
گري - يا رهبي مه کيم کر تو زيدهکهي - ئاقه دان بيت - خودي
زيدهکهت - بهرهکهت لي بيت - خودي قهديم کهت - مالا
ئاقابيت.

ل خاطر خواستني

مالي ئاڦا - ژ دهستويريا وه - ب خاطر وه - ژ مهحبهتي-
ژمهحبهتا وه - ب يارمهتيا وه - نهز ژ سوحبهتا وه تير نابم -

شه‌فا وه خواهش - روژ باش - ب مینن ب خیر - خودی ئاڤا کهت.

ل خوازگینی یا

شریناهی یه‌کی بخو - شه‌کره‌کی بخو - هژیره‌کی بخو -
ناق‌ی ته‌یری خوه بیژه - تویتنا ته یا ته‌حله - تویتنا ته یا دژواره؛
تی گوتن هه‌که مروؤقین که‌چکی گه‌له‌ک قه‌له‌نی ب خوازن - چو
کراسی که‌رکن ئه‌می کنه به‌ر خوه؛ هنده جارا خواستی د بیژن.

لسه‌هدانا نه‌خوه‌شان

خودی سلامه‌تی بدهت - خودی ئیشیت ته به‌لکیشیته خزینا
خو - خودی نه‌که‌ته چو - خودی سه‌هل کهت - خودی گۆنه‌ها
پ ب غه‌فرینیت - سلامه‌تی یه ئیشه‌للا.

ل به‌هی و شینی یا

خودی ژئ رازی بیت - خودی جهی وی / وی خو‌ش کهت -
خودی ب که‌ته دوماهی یا نه‌خوه‌شی یا - خودی شه‌ربه‌تا خو ب
دلی هه‌وه دا ب کهت - خودی قی موسیبه‌تی بو وه ب خیر
بنقیسیت - خودی سه‌بری ب ده‌ته وه - خودی بیه‌نا وه بینیت -
خودی دلی وه خو‌ش کهت - ئه‌قیت مایی د ساخبن - ژیی وی /
وی بو ئه‌قیت مایی بیت - هه‌ما هوین د ساخ بن - سه‌ری وه
ساخ بت - خودی عه‌مری ئه‌قیت مایی دریز کهت - ئه‌م هه‌می
توقی مرنی یه - ئیشه‌للا چو دی نه‌بینن، ئیشه‌للا چو نه‌خوه‌شینی
دی نه‌بینن، ئیشه‌للا بیته دوماهی‌کا نه‌خوه‌شی یا.

ل ژن ئینانا و شوپکرنا

پيروژ بيت - پيروژو موبارهك بيت - هزار خيرا ژيك ببينن -
پيڭفه پيرو كال بن - بابي / دهيك كورؤ كچا بي - نهخش ل
ههوه؛ بهرسقا بويك زاقايه بو ئهقين ژن نه ئيناي و كچين نه
شوي كرى. بو ئهقى دن د بيژن؛ مهنون - سوپاس -
سهرچاها هاتي - نهخشه ل كورؤ ته - نهخشه ل كچا ته؛ بويك
د بيژيته ژنكي.

د كارو رينجبهري دا د بيژن

شهقي يا - شهقي زحمهتا - خودي قهوهتي - قهوهت بيت -
خودي خيرا ههوه بنقيسيت ؛ لسهر گورستاني د بيژنه كهسين
گورؤ مري سهراست د كهن.

د گازيكرنادا، د بازارو دان و ستاندنادا، كورد ل دهقرا بادينان

قان تيرمان ب كار تينن

مام، خال، خالو، خالي، پسمام، بابي پسمامي، بابي من، بابي
فلان كهسي / كهسي، دهيك فلان كهسي / كهسي؛ ئهقه مه ژ
كولتورؤ عههبا وهرگرتي ينه، رجا من، كورؤ خالي، كورؤ
خالهتي، (كورؤ، كچكي زهلام، ژنكي؛ ئهقه نهفورمپلن، واته
نهرهسمينه، ههمي كهس ل ههمي جها و ههلكهفتنا نابيژن)،
ئهفهندي؛ كهفنه مه ژ كولتورؤ توركا وهرگرتي يه، نوكه گهلهك
كييم تيته ب كارهيinan، سهيدا، مامؤستا، ئهزبهني، (ئهز قوربان، ئهز
حهيران، مهرگي من، دلي من، ئهز گوري ئهز خدام؛ ژنك ب تهنى
قان د بيژن)، چاقي من، چاقي سهري، ههقال، شريك، خان 'حهليما

خان' خانم، خاتوین (عزیزئ من، عزیزا من، عزیزئ، تو عزیزئ، عزیزئ منی) گهلهک کیم ل دهقرا مه د هاتنه ب کارهینان، لی ل فان سالین داویئ، روژانه ژ لایئ همی چین و توپژان فه زحف د هیته ب کارهینان.

چهند ئاخفتنهکی تهفایی

گهلهک ئاخفتنئ دی ل ناقبهرا خه لکی هه نه، د دان و ستاندنا دا روژانه تینه ب کارهینان. هر ئاخفتنهک ژ فان د دهمی خوه داو ب هه لکهفتنا پیته تینه ب کارهینان. نمونه ژ فان گوئنان:

- خودئ عهبدئ خو دنیاسیت: تی گوئن بو کهسی کیماسی یهک، قوسیری یهک لی هه بیته و گهلهک تشتی ژ خوه مهزنتر ب کهت. خودئ عهبدئ خو دنیاسیت، ئانکو هه که ئه و قوسیری لی نه با دا چو کهت. خودئ د نیاسیت لهوما وهکی مروقا نه دایه.

- دئ بلا وی شهقی ل ئاشی با: واته بابی وی ل ئاشی با، بو کهسی شویم، نه ته بتی تی گوئن.

- خودئ موعینی ته بیت: د بیژنه کهسی پهریشان، بی دهست ههلات، دهست کورت، هه ژار.

- خودئ گو ل دهنگئ ته بیت: تی گوئن دهما کهسهک داخوازو هیقی یهکا خیرو خواهشی یئ ب کهت.

- خودئ قه بویل کهت: بو نفیژکه ری، پشتی نفیژئ ژیرا د بیژن.

- دوير ژ جقاتا ته، حاشای رویی ته، حاشای رویی جماعه تی، حاشا، ههکو مروځی گوت حاشا چو تیرا نامینیت: دهما د ناخفتنا خوه دا، مروځهک د هیته سهر بهحسهکی بی مه ریز، کریت، بی روومهت؛ مینا سهی، کهری، پیساتی بی... هتد، فی د بیژیت.
- ژ دویری قارا: تیتته گوتن دهما یهک بهحسی مرنا یهکی ل جقاتهکی د کهت.
- ئه و ب خو بیت: چاخی باسی کهسهکی د هیته کرن، ئیشهکا کوژهک لی بیت، خلتهکی گرتبیت، یان گهلهک ب گرانی بریندار ببیت.
- نه ژ ته چیتر، نه ژ حازرا چیتر: تی گوتن دهما یهک پهسنین کهسهکی ل با یهکی، یان ل جقاتهکی د کهت.
- ببوره، ل من نهگره، قوسیری یا من عفی که، قوسیری یا من بپه رچقینه: تی گوتن دهما کهسهک شاشی یهکی د کهت، یان سووزهک دا بیت ب جی نهئینابیت.
- بهلی؛ د بیژنه ئهفی د ناخفتیت، ئه و د بهرسقا خوه دا د بیژیت: بهلی شرین یان بهلی یا ته ل دنی.
- له بی ئی. واته ته چو گوت، تشتی ته گوتی من نه بهیستز یا فورمیله 'رهسمیه' نوکه گهلهک کیم تیتته ب کارهینان، نه مازه ل باژیران.
- جوامیری ژ قهنجییا خوه د بیژی: ئه و کهس د بیژیت ئهفی پهسنیت وی ژ لایی یهکی فه تینه کرن.

- بی ی ته نهخوہش: تیتہ گوتن دہما کہسہک، باسی بہشداری یا خوہ د ہلکہفتنہکا خوہش دا د کہت، میہقان داری بیت، سہرہدان بیت، سہرہدانا جہہکی خوہش بیت... ہند.
- دہولہت سہری خو: ہہکہ یہک داخوآزا تشتہکی، ب جی ئینانا کارہکی ژ یہکی د کہت.
- دہولہت سہری تہ، یان سہری تہ دہولہت ال شہنگالی د بیژن! ئانکو ہہکہ تو نہبای ئہو کار ب جی نہدہات.
- گہرماف خوہش: د بیژنہ سہرشویشتی پشٹی گہرمافی، ئہو د بہرسقا خوہ دا د بیژیت: گہرماقیت عہزیزا خوہش، گہرماقیت عہزیزیت تہ خوہش.
- کفارہتی گونہہا بیت: ژ وی کہسی را د بیژن، ئہفی ژ نہخوہشیہکی قورتال د بیت. نہساختی، گرتن. .. ہند.
- چافی خودی لی بیت: مروقی باسی جوانی یا، چالاکي و ژیہاتنا یہکی ب کہت نہمازہ، ہہکہ زاروک بیت فی ئاخفتنی د بیژن. داکو کہسی بہرامبہر ہزرا چاقین کرنی بو نہکہت.
- من ئاخفتنا تہ ب شہکر شکاند: چاخ یہک د بہر یہکی را د ئاخفت د بیژیت.
- ئہو ب خوہ شبی خوہ بت: دہما بہحسی یہکی کریت یان چہپہل یان فہلیتہ تیتہ کرن.

- ل جه ژنا د بیژن: عهیدا وه پیروژ - جه ژنا وه پیروژ؛ د بهرسقی دا بیژن: د ناف هزار عهیدا دا بی، ههمی عهیدیت، یان جه ژنیت ته پیروژو موبارهک.
- بو یی سه فیری د کهت د بیژن؛ ب خیر ب چی - وهغه را ته یا خیری بیت - ب خیرو سلامهت ب چی - خودی د گهل ته بیت - ب سلامهتی ب گه هی ئیشه لا. پرانییا مه خهلکی دهغه را بادینان، بو ئه فین تین د بیژینی ب خیر هاتی سهر چاڤا، بو ئه فین د چن ژی، ههر د بیژنی ب خیر هاتی سهر چاڤا.
- بو جل و بهرگین نوی د بیژن: پیروژ بن - نه خشه ل بیت زاقانی یی هه که کورک بیت - نه خشه ل بیت بویکینی یی، هه که کچک بیت - هزارا ب درینی.
- چاقیت ته د روژن: د بیژنه کهس و کارین ئه فین ژ سه فیره کا دویر د هین پشتی فه مانه کا دریز، یان ژ زیندانی دهر دکه فن.
- ناف دیر بی: تی گوتن هه که ته گوته ئیکی نافی ته ب خیر، پشتی نافی خوه د بیژیت، دی بیژی ناف دیر بی. واته نافی ته دیر زه مان، ب مینیت و ههر هه بیت.
- جارنا ئیک دی کاره کی بو ئیکی کهت، دی دوعا بو کهت بیژیتی: ب چیه به حه شتی، ئه فی دی د به رسقا خوه دا دی بیژیت: پیکفه - ئامین - خودی گول دهنگی ته بیت - ئیشه لا - خودی ب رزقی مه ههمی یا ب کهت.

- ههكه ئىك به حسى مالى، يان عه يالى ئىكى ب كهت، داکو
گومانا چافين كرنى ژ خوه دوير بيخيت، دى بيژيت -
ماشاللا - خودى لى زىده كهت.

بانگه وازیین فرۆشیاران

پروپاگنده و ریکلام بی گومان لایه کی پر گرنگه د پروسیسا ئابووری دا. د قی بیاقی دا سهرمایه داری ئهمیریکی یی ناقدار "فۆرد" خوه دیی فابریکا ترۆمیلا، یا کو هر ب ناقی خوه ناف کری د بیژیت: هه که ته ب قیت د کاره کی دا باش بسه ر که قی، قازانجه کی باش ب دهست خوه قه بینی، گه ره که % ۹۰ ژ سهرمایه خوه یی ئابووری، ب که یه د ریکلام و پروپاگنده یی دا. ریکلام و پروپاگنده یی د بیاقی ئابووری دا، پر پیشکه فتن ب خوه قه دیتینه نه مازه پشتی شوپه شا پیشه سازی و ته کنولوژی. ب تایبه تی ژی پشتی زانیاریین ئابووری، قوناغه کا مه زن بری و گه له ک زانیاریین نوی و پیشکه فتنی، خستینه د به رژه وه ندیا خوه دا، بۆ نمونه: به رده وام هژماره کا مه زن یا قه کولینین جفاکناسی Socioeconomic و یین دهروونی Psychoanaly و یین سه ر ژمیری... هتد، دکه فنه دخزمه تا قی بیاقی دا، دیسان گه له ک پرتووک و تیوری و ئامیرو ئالاقین نوی، د قی ریی دا، تینه نقیسین و ئافراندن، ژوان بۆ نمونه:

Network دى چاوا تورا چيكيه، ديسان marketingpla دى چاوا پلانا داني ههڤركيا بازارى كهى. دى چاوا ئاهنگ و قيستهقال و چاف پى كهفتنان ل دارخى، ديسان ب ريكا گهلهك ميكانيزمين دى بين كارى مينا؛ ميهقانداريين گشتى بهلاف كرنا تشتى، بو دهمهكى كورت ب ههروه، يان دهما بو جارا يهكى پروژى ئابوورى تيته فهكرن، يان ژى ب ههلكهفتنين نهتهوهيى و ئاينى بين وان وهلاتان.

ديسان كيمكرنا بهايى تشتى، گازى كرن، ب كارهينانا ميديا، ب تهف جورين خواهه، مينا كوڤار، روژنامه، فولدر بهلافوكين ديواران، راديو، تهلهفزيون، سينه ما ل پيشيا كو فلما ب دهنه شولى. ئينتهرنيت تهلهفون و... هتد. ئەف تشتى مه لسهرى باس كرى، ههلبهت تيكهلى ب فابريك و بروژين ئابوورى بين نافنجى و مهنه فه ههيه. لى تاكه كهسان و خوهدى بروژين ئابوورى بين بچويك چو د كرن، چاوا ريكلام بو تشتى خوه د كرن؟

ل قيرى ئەم دى باسى پروپاگنده و ريكلاما بهرى ل با كوردان كهين، كو ژ چارچوڤى بانگهوازيى دهر نه دكهفت. ل يونانستانى و ئيمبراتوريا رومانى، فيقى و ميوه فروشان، ل كولانا گازى ريبواران د كرن، دكو متايى خوه ب فروشنى. بو پهسن دانا متايى خوه و راکيشانا بكران و چيكرنا باوهريى ل دهف وان قان فروشيياران پهنا د برنه بهر سيمبولين ل با خهلكى پيروزابهيا خوه ههى، نه مازه خوداوهند 'فيما' د گازين خوهدا د گوتن: "خوداوهند 'فيما' هاتى يه د خهونا من دا، گوتى يه

من ژ خه لکی را بگیره، بیژه خه لکی کو تاما چو تری، ب سهر تاما تریی ته ناکه ڤیت."

(Mechel Walrave, Religeuze Symbolen in de reclame, 1997)

ل بازارو کولانین کوردستانی ژی، بهری و نها ژی، بو فروتنا کهل و پهلین خوه، فروشیاران گازی د کرن، پهسن دانا تشتی خوه د کرن. ههتا نوکه ژی، ههر یه کی ژ مه پر جورین گازیان، هیژ د گوهان دا دهنگ ڤه دهن. ئەف گازییه بارا پیتر ب ئاواز بوون، هنده جارا ب سهروه بوون، ژ بهر د گوتن، ژ نک خوه چی د کرن. مه ره ما فروشیاران ب ڤان گازیان، ئەف خالین ژیری ب خوه ڤه د گرتن :

- دا تامی ب دهڤی خه لکی بیخن، تشتی خوه ب فروشنی.
- ب ریکه کا کومیدی و لیکنینانی و فهنتازیی د گازیی دا، دلخوه شییه ک ل نک خه لکی پهیدا د کرن.
- ژ بو هندی دا کو ب کاریت، ب ڤی ریکی هه ڤرکییا فروشیارین دی ب کهت. چمکی ل دره کی دا بینی ب دهها فروشیار ل کیله کا هه ڤ دونه و هه مان جورئ متای د فروشن. له ورا ههر یه کی د خواست بکران ب لای خوه ڤه ب کیشیت، متایی وی ژئ بکرن.
- هزماره کا ڤان گازیان، ب ههک کارو بیسه یین دیروکیڤه د گریدایی بوون، مینا چیکرن و هلکیشانا د دانان، سپیکرنا ئامانین

سفری 'سهفاری'، چهرخرنا چهقوک و داس و بقران، لاندک، تیرووک، خانک. .. هتد.

ههژی گۆتنی یه کو ههر تشتهکی گازی یا خوه یا تایبته ههبو، دیسان گازی ل پهی دهمین سالی ژی، ههمی نه وهک ههف د هاتنه گۆتن. گهلهک جارا فرۆشیار ل کۆلانا د گهریان، تشتی وان لسهر پشتا دهواران عه ره بانان بوون، نوکه ژی بووینه بیکاب. قان فرۆشیارا گازو غاز د فرۆتن، فیتی و میوه، کهل و پهلین کهفن د کپین، یان بهرامبهر تشتهکی د گوهورپین، وهکی شمکا، حهلاوی، ئامانین پلاستیکی. .. هتد. داکو بازاری خوه خوهش کهن، خه لکی ب خوه ب حه سینن، ههر یهکی ژ قان گازین خوه بین تایبته تی هه بوون. هندهکا نه مازه ئه قین شریناهی د فرۆتن، سینین مهزن د دانانه سهر سهری خوه، سی پیکهکا داری د دهستی خوه د گرتن، دا سینین داننه سهر و ل کۆلانا د گهریان گازی دکرن، ههر یهکی ل دوی جوړی تشتی خوه. بهر بهرکی جهژنا و هه لکه فتنین جهی ژی، هولکا قان فرۆشیارا بو، هژمارا وان زیده تر لی د هات و بازاری وان گهرم و شدیایتر لی د هات، قازانجهکی باش د کرن.

هنهک ژ بسپوورین د بیافی توری ملی دا د خه بتن، بو هندی د چن کو مه رجه گازییا فرۆشیاران، رهوانبیژی و ئاوازی ب خوه فه ببینیت، یان گازییهکا وسا بیت سهرنجا خه لکی راکیشیت و گرژینی ژ لیقین وان ببارینیت، ئه گینا ژ نابیت گازیی بهیته هژمارتن، ناچپته د خانا گازییان دا. ئه فه ژی هژمارهکا قان گازییا

ئەف تەرزى بازاری، هەتا بەرى سالىن حەفتيان ل باژىرى
دھوكى هەبو. ژ بەر كو هينگى دراف يى كىم بو، لەورا پروسىسا
ئابوورى يا كەڤن " گوھورينا متايەكى ب متايەكى دن " يا بەلاف
بوو.

- لەبلەبى لەبلووب... لەبلەبى لەبلووب.

- لەبلەبى... لەبلەبى... ئەكلو چەلەبى. ئەڤە كوردان بو خوه ژ
عەرەبان وەرگرتى يە.

- لوزينه... لوزينه... لوزينه

- شەعر و ل بەنات... شەعر و ل بەنات

- كەنگروشك... كەنگروشك... كەنگروشك، بتايبەتى زاروان د
فروتن. ل دھوكى دگوتنى سسى، د شكەفەكى دا د فروتن.
كەنگروشك بچويكا ل باژارى ئامادىي د فروتن، د كرنه
دسندوقكەكى دا ب بەر سينگى خوه ڤە د كرن، پيشييا سندوقكى
شيشەبو، ل سالىن هەتا داوييا شىستان ژ سەدا بورى، هەبوون،
پەياللا كەنگروشكان ل سالىن شىستان ب چوار فلسان د فروتن.
چو تام ب سەر تاما وان كەنگروشكا نەدەكەت، هندی د خوهش
بوون.

- وەرئە دەرماني ئوح ئوح ، دەيكا تەلالى يىت چىكرين
(گازيبەكا ب ناف و دەنگ، يا نەجاتى بابى تەلالى، د وختى خوه
دا شيلم د فروتن، رىنجبەرەكى پر ژيەتاي يە و يەكە ژ بەرنياسين
باژارى دھوكى)

- وهرنه ڦيرئ نه چنه وږئ (گازی يا رهشيد ئ رهواندزی بو،
کړين و فروتن ل باژيرئ دهوکئ د کرن، ئەو ژى يئ ناقدار بو ل
باژيرئ. مروفه کئ ژير بو، ميشکه کئ بازرگانى هه بو، تشتى نوئ،
متايئ نوئ يئ ل باژيرئ نه با وى د تينا، پشتى تينا دوکاندارين
هه ڦسوويئ وى ژى چاف ليدکرن، هه مان تشت تينان. له وما هن
جارا دا بينئ، ب دهنگه کئ بلند گازی کر: وهرنه ڦيرئ نه چنه
وږئ. .. وهرنه ڦيرئ نه چنه وږئ....

- سه مونيت کونجى کرى ، هه شت ب هزارا ، عه لاگه ژى
ببه لاش

- سه مونيت هه جهرئ، وهکئ شيرزادى وعه مهرئ (ناقين دو
کارکه رين سه مونخانئ بوون ل دهوکئ)
- برنج ب ئامان ، شير ب ئامان
- سف ئار سف ئار ، چنييت ناني
- وهره ټولک وهره ټولک ئه رزان بو ټولک
- خيار بيټنج سه دان... خيار بيټنج سه دان... دئ بهن... ئان دئ
ژقه ستا فه را ليدهن (ل بازارئ زهرزه واتئ ل دهوکئ من بهيستي
يه)

وهره سپيناغئ ده رمانئ مه فاسلا
بکرن ب هه ردو ملا
چى سعرا بيټمه هه وه بيټرن بلا
تيرئ بخون و بيټرن ئه لحه مدوللا.

زمانی ئیشاره‌تان

زمانی ئیشاره‌تان زمانه‌کی بیده‌نگه، بریکا ئیشاره‌تی دان و ستاندن د ناقبه‌را دو که‌سان دا تیتته کرن. نه‌مازه گهر ژ هه‌ف دو د دور بن، یان بیژین بو نمونه، گهر دیواره‌ک شوشه‌ی د نه‌قه‌با وان دا هه‌بیت، یان ژ یه‌ک بخوازیت، تشته‌کی نه‌په‌نی یی نه‌ینی بیژیت. د حاله‌تین هوسان دا، ئیشاره‌ت پیتر هیژی د ده‌ته وی په‌یاما کو، مروّقی ب قیت بگه‌هینیت، سه‌رنج راکیشتره ژ په‌یقان و ریچین دی یین راگه‌هاندنی. دیسان زمانی ئیشاره‌تی، وه‌کو گه‌ف ژی تیتته بکارئینان، یان وه‌کو هوشداری، ئابرو و رومه‌ت شکاندن، ترانه و گالته پیکرن... هتد.

زمانی ئیشاره‌تی ده‌ربرینه‌کا هشیاره، واته که‌سه‌ی ب قی ئاواپی ده‌ربرینی د که‌ت، که‌سه‌کی هشیارو سه‌رخویه، ئه‌و د زانیت یی ل کیری د ده‌ت، چو د بیژیت، مه‌رهما وی چیه. مه‌به‌ست نه‌ده‌ربرینه‌کا بی حه‌مدی یه، ژ بی حه‌مدی، یان ژ بی حه‌می، یان ژ نه هشیاری ژ ده‌ست ده‌ردکه‌قیت. تیورییا ده‌رونناسی ئه‌میریکی یی کو د بیژنی Body language زمانی ئیشاره‌تی

تایه که ژ زمانی له شی بو هندی د چیت، کو دهما مروّف د خوازیت ههستا خوه دهربیریت، ۵۵% زمانی له شی بکار تینیت، ۳۸% دهنگان بکارتینیت و ۷% په یقان بکار تینیت. گهر ئهف تیورییه راست بیت، ئهف دئ وئ هندی راگه هینیت، کو مروّف بو دهربیرینا ههستا خوه ۹۳% وئ ریکی بکارتینیت، ئهفا په یف تیدا نه هییه بکار ئانین، کو زمانی ئیشاره تی چقه که ژئ.

زمانی ئیشاره تی د ناف ته فایا ملله تان دا ههیه، دیسان گلهک ژ فان ئیشاره تان د ههف به شن، واته هه می ملله ت تیدگه هن مه به ست ژئ چیه. بو نمونه دهما یهک، سهری تلا به رانی و یا شه هدی یا دهسته کی تیک د هوسیت، مه به ست ژئ، باسی په رانه، باسی درافی یه. ملله تین پیشکه فتی ژئ، ماتیی ژ فی جورئ سامانی ملی د که ن، ب ریکا وه شاندا ب ده ها پرتوکان، پر جارا دئ بینی وینه ژئ د فان پرتوکان دا هه نه. دیسان ل ههک دام و ده زگه هین په یوه ندییه کا راسته و خو ب فه کولینین جفاکی فه ههین، ئهف بابه ته ب گرنگی تیته وهرگرتن، و ب تیرو ته سه لی تیته باس کرن. نه مازه ل ئه کادیمین جفاکناسی و دهر وونناسی، پشکین راگه هاندنی، ماموستایان، کارئ سوسیالی... هتد

د فی بابه تی دا ئه م دئ هژماره کا فان ئیشاره تان تومار کهین، ژ وان ئیشاره تین ل با کوردان، ساله ها ساله ژ نفشه کی گه هشتینه نفشی دی، و بقی ئاواپی هاتینه به لاکرن و پاراستن. یا ژ من فه بو جارا یه کی یه بابه ته کی هوسا دهیته نفیسین. ژ له ورا

هیڅیدارم ببیته هاندهرک کو ب تیر و تهسهلهی ژ ئالیی
نقیسه رین خوشتی فه، بهینه نقیسن و تومارکرن، بو وی ئیکی ژ
فوتانی بهینه پاراستن. چهند نمونه ژ فان ئیشارهتان :

- هردو دست فهکرن و راست بلند کرن، سه رئه فرار به رهف
ئاسمانی نیرین، واته پارین و دوعا ژ
خودی کرن، کو داخوزهکا وی، مرازهکا وی بهیته ب جی ئینان،
ديسان بهروفاژی بو نفر کرنی ژی، مروّف د شیت فی ئیشارهتی
بکار بینیت.

- دهف فهکرن و دهستهک، یان هردو دست دهینانه سهر
سینگی خوه، د گهل فرههیبونا چاقان و اتا ترسیانی د دت.

- ههر پینج سهرتلین دهستهکی خوه، پیکفه نان و چهند جارهکا ل
همه بهر سینگی خوه، دهستی خوه به رهف ژیرو به رهف ژوور
لقفاند، وی واتی رادگه هینیت ئانکو: تو راوسته دی ته گرم، دی
ته چیکه م، مهرگی ته سی جا، بیهنا خوه فرهه بکه، دی چو ئینمه
سهری ته، نه ز ناهیلیم بسهر دفنا ته فه بجیت.

- دهستهکی خوه فهکری دهینا سهر ئالهکا خوه و سهری خوه
چهند جارهکا ب وی ئالی دا شور کر، واته بنقه یان دی چم نقم،
بتاییه تی ژ زاروان را تیتته گوتن.

- دهستی خوه راستکر، تی و تی به رهف پیشی بر، ئانکو راست
ههره، به رهف ئالی راستی، واته بو ئالی راستی ههره، به رف ئالی
چه پی، واته بو ئالی چه پی ههره.

- دهستی خوه یان تهنی تلا شههدی، ل ههمبهر سینگی خوه،
چهند جارهکا بهرهف ئالی خوهفه ههژاند، ئانکو وهره.

- دهستی خوه راست کر و پشتا دهستی خوه چهند جارهکا
بهرهف پیش ههژاند واته ب عاجزیقه ههره، ته نهبینم.

- دهست مچاند تلا بهرانی فهکر و دهستی خوه بو پیش بگهرمی
ههژاند، واته ته پر باش کر، ئافهرین. ئهف ئیشارهته د ناف
کوردان دا نویه، ژ جفاکین روژئافای وهرگرتی یه.

- دهستی خوه فهکر، پهحنکا دهستی ل خارییه، راست بهرهف
ژیړ و بهرهف ژوور ههژاندن، واته راوسته، نهمازه بو شوفیړی
ترومبیلی.

- بهرویک فاژی کرن، چو بهرویکین ساکوی یان بین شالی، واته
ئهزی رویتم، درافی من تونه.

- سی تلین دهستی مچاندن، تهنی یا شههدی و یا بهرانی تی و
تی فهکری هشتن، ب مهرج یا شههدی لسهری بیت و یا بهرانی د
بندا، د گهل هندی دهستی خوه ل ههمبهر رودیمی خوه بلند
بکته، واته پیچهکی بکی، بو ئافی یان هر فهخوارنهکی تیتته
گوتن.

- هر چوار تل مچاندن، تهنی یا شههدی هیلا فهکری، و بهری
وی دا درهکی، واته وی ههیه، ل ویرا ههیه، ئهزی د بینم، یان ژی
سهحکنی وی ههیه، یان ویراههیه. یان ژی هوغه چوو، ل فی
سهمتی چوو، ئالیی چهپ بیت یان یی راستی یان ژی راست
بیت.

- بهرئ تلا شههدئ و يا گوستيلئ د دان يهكي و بهرهف پيش و پاش برن واته دئ ههردو چافين ته دهرئينم، دئ چافين ته ب جوت دهرئخم.

- دهست قوتان، واته ئافهرين، ريزو شانازی، ئهف ئيشاره ته ل نيئف تهقاياملله تين جيھاني ههمان راماني د دهت. جارنا زاروئين كوردان نه مازه ل خواندنگه هي، دهما دهست بو هه قاله كي خوه د قوتان، بو ترانه و هه نهك، هندهكان ههرپينج تلين دهستي خوه د گه هاندنه ههف و سهر تلين ههردو دهستان ل ههف د خستن و د كه نين، واته نه ئافهرين. هندهكان ژي ژ بهركو قيما وان نه دهات، هه قالئ وان ژ وان زيره كتر بيت، ژ دل ب قئ ئاوايي چه پك ل ههف د خستن.

- تلا شههدئ و يا بهراني بلند كرن، د گهل هندی دهستي خوه ل هنداقئ سهرئ خوه بلند كرن، واته سهر كه فتن. ئهف ئيشاره ته بو جارا يه كي سهرهك وهزيرئ بریتانيا، ل دهما جهنگا جيھانيا دووئ، وهكو نيشانا سهر كه فتنئ ل قه له م دايه. شينوي ئيشاره تي تپيا يه كي يه ژ په يفا ئنگليزي 'فيكتورئ' ئانكو سهر كه فتن. د بيژن روژه كي 'تشرشل' ب ترؤمبيلئ د چوو سهر كاري خوه، دوئ ناقبه رئ دا باله قرين ئه لمانئ باژاري لندن بؤمبه باران د كر، ل مهيدانه كي پؤليسي راوستاند دا په ياده دهر باسبن، كاري خوه مينا جاران بريقه د بر و تهقايامل شوفيران پيگري ب رينمايين وي د كر. كه يفا تشرشل ي پيهات، ئينا ههردو تلين خوه بلند كرن، واته ئهف

ملله تی هنده چه ز ژ یاسایی د کهت، هر تم دی یی سه رکهفتی بیت و شکاندنا وی نینه.

- دهستی خوه راست کر، دهینا بن حهفکا خوه یان سهر دفنا خوه، واته ئەز ههتا ڤیږی یی د قهر و دهینا را مايم، یان ئەز ههتا ڤیږی یی که تیمه ئاریشه کی.

- دهستهک ڤهکر و تی و تی دهینا سهر ئەنیا خوه، واته ژ بهر تاقی وه د کهت، داکو ئەو تشتی د خوازیت ببینیت.

- چاڤهک نقاندن، بو کیژو کوران نیشانا خوه شحالی و شادی و ب دلی ڤهنویسیانی یه. ل با ملله تین روژ تاقای چاڤ نقاندن واته یین دن د دهن؛ مینا ته دیت، ئه ری، باش بو، یان ژی ئیشاره ته کا سلاف کرنی یه و باهرا پیتر ژن بکار تینن. چاڤ نقاندن پشتی دهر برینا نه رازیوونی ژ یه کی، پشتی وهر گرتنا ههلوسته کی توند، کو ئەو یهک عاجز بیت. ئەڤی ئەو دهر برین کری، دی د پشت وی را، چاڤی خوه ل یه کی دی ژ ئاماده بوویان نقینیت، واته من د ڤیت هه ما هوسا بو ترانه عاجز کهم.

- تلا شه هدی راست دا بهر دهڤی خوه، و برهین خوه سه ره ئه ڤراز هلکیشان، چاڤین خوه زیق کرن ئانکو نه ئاخڤه، بیده نگین پیاریزه.

- دهستی خوه ب دهڤی خوه ڤهنا، تلا شه هدی و یا بهرانی خسته نه دفنا خوه واته بیهنا تشته کی بیس یا تیت.

- دهستی مچاندی، تلا بهرانی ڤه کری خسته بهر گوھی خوه، واته دی ته له فونی کهم، یان ته له فونی بو بکه.

- دهستی خوه مچاند تلا شهیدی څه کر و تلا خوه ل ههوا بادا،
واته جارهکا دی بیژه، دوباره که.

- نه زمان دهرخستن پر رامن و سهدهمین خوه بین جهی هه نه ژ
وان؛ بو شکاندنا یی بهرامبه ر خوه، بو عاجزکړنا وی، بو
نه رازیبونی ژ گوته کی یان کریاره کی. باهرا پیتر زاروک بکار د
ئین.

- ههردو دست راست کرن و بگوهین خوه څه نان ناکو ؛
قهه بالغه، هه رایه، سه نه زمانی سهی نرانیته، گوهین من چوون.

- ههردو دست مچاندن ل هه مبه ر سینگې خوه ل هه وای،
دهسته که به رف ژیر یی دن به رف ژوور و به ره څاژی چه ند
جارهکان لقلاندن، واته ته ترؤمبیل څی هه یه؟ یان دی ب
ترؤمبیلی چی، یان تو د زانی ترؤمبیلی پاژووی.

- ههردو دهستین خوه څه کرن، سه ری خوه ب نالیه کیڅه خویل
کر، واته نه ز نرنام، من ناگه ژئ نینه.

- دهستین راستی کر نه د دهستی هه څ دو دا. جارنا دهستی
چه پی ژئ د دهینه سه ر ههردو دهستان و د هه ژینن. سلاڅ و
ریزگرته، ل خوه شیان هولی پیروزبایا هه څ د کهن، کو دیسان
ل هه څ هاتنان، د بازاران دا و پر دهلیڅین دن یین جڅاکی. کورد
ژئ مینا ته څایا ملله تین دن، د چنه دهستی هه څ. زانایین دان و
ستاندنې بو هندی د چن، کو چوونه دهستی هه څ وی چه ندی
رادگه هینیت، کو دهستی ته یی څالایه، چه ک تیدا نینه، واته سلاڅا
ته یا خیرو بیرو ناشتی یه، ژ د له کی پاک و زه لاله، بی که رب و

- هەردو دەست ل هەمبەر سینگى خوه فهگرتن و سەرى خوه ب ئاليهكى داخويل كر. واته ئەز نزانم، يان من ئاگه ژى نينه، يان ژى چو ب دەستى من نينه.
- تلا شهەدى و يا گوستيلى تى و تى دانه بەر ليقيين خوه. واته ته جگارەك بو من هەيه؟
- دەستەكى خوه فهكر و ل ئەنيا خوه خست. واته ئەزى ب ڤەش بم، من شاشى كر، من چاوان وه كر.
- ب دو چاقين زيقفه تلا شهەدى خسته سینگى خوه. واته ئەن، ته باسى منە، تو ژ من د بيژى؟
- تلا گوستيلى بلند كرن، ل با ته قايا ملله تان جقين دانه. جارنا ل هەك دەقەرین كوردان، زاروك، پشتا وى دەستى ژ كەل ل پەحنكا دەستى دن د دەن. ئەف جورى جقيني كوردان ژ عەره بان وەرگرتى يه.
- تلا شهەدى دەينا سەر جهى دەمژميرى. واته دەمژمير چەندە.
- تلا شهەدى ل هنداڤ روديمى خوه راست و چەپ ئانى و بر. وى رامانى د گەهينيت ئانكو نابيت، نەكەى.
- هەردو تلين قلاقيچى بكەنە د ئيك دا، نيشانا ل هەف هاتنى يه، پيکھاتنە.
- تلا شهەدى بليقين خوه ڤا ئينان، تفدان و ب ئەردى فه رهشاند. واته ئەز ژ ته / ژ وه سلم، د گەل وه نائاخقم، ب تاييه تى ل ناف زاروين كوردان ئەف رهوشت بە لاف بوو.
- تلا قلاقيچى بلند كرن، ئانكو دى چم ميزم.

- دهف ڦهڪرن و دهستهڪ يان ههردو دهست، دهينان سهر سينگي خوه، د گهل فرههيوونا چاقان، واتا سهرسوورمانئ، يان يا ترسيانئ د دهت.

- تلا شههدئ خسته جهنيكا خوه و زڦراند، وي واتئ د گههينيت، كو مهڙيي وي تشتئ باش ليڪ نادهت، ههر تهفشهكي ل ئهردهكي د دهت، مهڙيي وي تيڪ چوويه، كويلهكي وي سوئي يه، تيلهكا مهڙيي وي پچيايه.

پیرست

۱۱	جانەوەر د باوەریین ملی دا ل با کوردان
۳۳	دارو رووەک د باوەری یین کوردان دا. ....
۶۶	چەند باوەریین تەقایی. ....
۷۸	کارو ئابوور د گوتنا پیشیان دا. ....
۹۰	سویندو نفرین. ....
۱۰۸	دوعا. ....
۱۱۲	ئاخفتنن روژانە د ژيانا کوردان دا. ....
۱۲۴	بانگەوزیین فرۆشیاران. ....
۱۳۲	زمانی ئیشارەتی. ....

سامانی مللی، نه‌مازه توری
مللی وه‌کو پشکه‌ک ژ فی سامانی،
ریچه‌کا سه‌ربه‌ست بو، یا ده‌رپرینا
ملله‌تی، ب فی ریچی ئیش و
نازارو هیشی و خه‌ونین خوه د
ئانینه زمان. مروّف د شیت بیژیت،
کو ئەف سامانه مینا سها ملله‌تی
بو، ل هه‌می ده‌م و جهان، د گه‌ل
دژی و گوهورینا کاودانی قه‌وی
چو کارتیکرنا خوه یا وسا ل سهر
نه‌بوو.

0009

ریچه‌به‌ریا چاپ و به‌لا‌فکرنی - ده‌وک

ژمارا سپاردنی 4846 - 2011